

*Pamięci oficerów, podchorążych, podoficerów i szeregowców
7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich,
którzy oddali życie w obronie Ojczyzny*

Książki Wydawnictwa Tetragon

Seria „Żołnierze”

- Erich Ludendorff, *Moje wojenne wspomnienia*, cz. 1: 1914–1916
Erich Ludendorff, *Moje wojenne wspomnienia*, cz. 2: sierpień 1916–1917
Erich Ludendorff, *Moje wojenne wspomnienia*, cz. 3: sierpień 1917–październik 1918
Teodor Cetys, *Z Warszawy do Warszawy. Zapiski cichociemnego*
Paweł Sztama, *Generał August Emil Fielford – biografia wojskowa*
Awigdor Kahalani, *Wyżyny odwagi*
Roman Starzyński, *Cztery lata wojny w służbie Komendanta. Przeżycia wojenne 1914–1918*
Erwin Rommel, *Piechota atakuje!*
Piotr Jaźwiński, *Koń, Koniak, Kobiety*
Maurice Gamelin, *Służyc*, t. 1
Józef Piłsudski, *Rok 1920*

Seria „Monografie”

- Jarosław Centek, *Reichsheer ery Seeckta (1921–1926)*
Jarosław Centek, *Korpus Gwardii w bitwie pod Gorlicami*
Waldemar Rezmer, *Operacyjna służba sztabów Wojska Polskiego w 1939 roku*
Robert Citino, *Niemcy bronią się przed Polską. Ewolucja taktyki Blitzkriegu 1918–1939*
Przemysław Benken, *Ap Bac 1963*
Przemysław Benken, *Hamburger Hill 1969*
Emile Allehaut, *Walka piechoty. Studium ilustrowane konkretnymi wypadkami z wojny 1914–1918 roku*
William Balck, *Rozwoj taktyki w ciągu Wielkiej Wojny*
Frédéric-Georges Herr, *Artyleria. Jaka była, jaka jest i jaka powinna być*
Pascal-Marie-Henri Lucas, *Rozwoj myśli taktycznej we Francji i w Niemczech podczas wojny 1914–1918 r.*
Giulio Douhet, *Panowanie w powietrzu. Przypuszczalne formy przyszłej wojny oraz ostatnie artykuły*
Kamil Anduła, *I. Warszawska Brygada Pancerna im. Bohaterów Westerplatte*
Klemens Nussbaum, *Historia złudzenia. Żydzi w Armii Polskiej w ZSRR 1943–1945*
Łukasz Przybyło, *Doktryny wojenne. Historia i analiza*
Krzysztof Kubiak, Łukasz M. Nadolski, Paweł Przeździecki, Michał Przybylak, Łukasz Przybyło,
Merkawa – miecz Izraela
Krzysztof Kubiak, *Szwedzka broń pancerna 1920–1989. Organizacja, przegląd konstrukcji*
Martin van Creveld, *Żywiąc wojnę. Logistyka od Wallensteina do Pattona*
Martin van Creveld, *Dowodzenie na wojnie. Od Aleksandra do Szarona*
Adam Przybylski, *Wojna Polska 1918–1921*
Juliusz S. Tym, *Pancerni i ulani generała Andersa. Broń pancerna i kawaleria pancerna
Polskich Sił Zbrojnych na Środkowym Wschodzie i we Włoszech 1941–1946*
Juliusz S. Tym, *Szkolić... Doskonalić... Być w gotowości do...*
Polskie jednostki pancerne w Wielkiej Brytanii w latach 1943–1946
Juliusz S. Tym, *Najnowocześniejsza armia II Rzeczypospolitej. Rzecz o motoryzacji wojska Polskich Sił Zbrojnych*
Juliusz S. Tym, *Wielkopolska Brygada Kawalerii w kampanii 1939 roku*

JULIUSZ S. TYM

DZIEJE 7. PUŁKU
STRZELCÓW KONNYCH
WIELKOPOLSKICH

TETRAGON

WARSZAWA

Recenzenci:

prof. dr hab. Grzegorz Nowik
płk dr hab. Jacek Lasota, prof. ASzWoj

Redakcja:

Tadeusz Zawadzki

Korekta:

Zofia Kozik

Projekt graficzny serii i okładki:

Teresa Oleszczuk

Indeksy:

Tadeusz Zawadzki

DTP, szkice

Wanda Zawadzka, Tadeusz Zawadzki

Koloryzacja zdjęć:

Konrad Głuchowski

Copyright © 2020 by Tetragon Sp. z o.o.

Ilustracja na okładce: Pluton trębaczy i poczet sztandarowy 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich na zbiorce w linii kolumn pododdziałów na Placu Wielkopolskim w czasie uroczystości imieninowych Józefa Piłsudskiego, Poznań, 19 III 1930 r. (NAC)

Ilustracja na stronie tytułowej: Pododdział 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich podczas defilady (zbiory Sali Tradycji 15. WBKPanc)

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Książka ani żadna jej część nie może być przedrukowywana ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach publicznego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy.

Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.

kontakt@tetragon.com.pl

www.tetragon.com.pl

Druk i oprawa:

Print Group Sp. z o.o.

booksfactory.pl

ISBN 978-83-63374-95-2

Spis treści

Słowo od sponsora	7
Lista darczyńców	8
Lista subskrybentów	9
Wstęp	11
Anakruza – <i>vexillum primus</i> . Sztandary pułku.	19
Rozdział I. 1920–1921. Sformowanie pułku, udział w wojnie z bolszewicką Rosją i funkcjonowanie do czasu przejścia na stopę pokojową	25
Aneks 1. Lista oficerów 5. pułku strzelców konnych Wielkopolskich kwiecień–październik 1920 roku	55
Aneks 2. Lista poległych i zmarłych z ran w wojnie z bolszewicką Rosją	56
Aneks 3. Lista odznaczonych Krzyżem Walecznych.	56
Rozdział II. 1921–1924. Pułk jazdy dywizyjnej.	57
Aneks 4. Lista oficerów pułku w 1921 r..	83
Aneks 5. Lista oficerów pułku w 1923 r..	84
Aneks 6. Lista oficerów pułku w 1924 r..	86
Rozdział III. 1924–1929. Pułk kawalerii samodzielnej w 3. Dywizji Kawalerii	88
Aneks 7. Lista oficerów pułku w 1928 r..	145
Rozdział IV. 1929–1937. W składzie Brygady Kawalerii „Poznań” i Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w garnizonie Poznań	146
Aneks 8. Lista oficerów pułku w 1930 r..	293
Aneks 9. Lista oficerów pułku w 1932 r..	294
Aneks 10. Imienny spis podoficerów pułku z 1933 r.	295
Aneks 11. Lista oficerów rezerwy pułku w 1934 r..	298
Rozdział V. 1937–1939. Przeniesienie pułku do Biedruska, udział w rewindykacji Zaolzia, przygotowania wojenne i mobilizacja pułku.	300

Aneks 12. Obsada pułku w marcu 1939 r.	354
Aneks 13. Wykaz podoficerów zawodowych pułku w marcu 1939 r.	355
Aneks 14. Wykaz szeregowych wcielonych w latach 1937–1938 pełniących służbę w szeregach pułku w czasie mobilizacji w 1939 r. (roczniki 1916 i 1917) . . .	357
Aneks 15. Obsada wojenna 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich we wrześniu 1939 r.	366
Rozdział VI. 1939. Udział w kampanii polskiej.	370
Aneks 16. Lista poległych 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich w kampanii 1939 r.	442
Aneks 17. Zestawienie strat 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich w kampanii 1939 roku	446
Aneks 18. Oficerowie pułku zamordowani na Wschodzie	446
Aneks 19. Lista odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari oraz Krzyżem Walecznych za kampanię 1939 r.	447
Rozdział VII. 1996–2020. Tradycje 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich w Siłach Zbrojnych III Rzeczypospolitej.	450
Zakończenie	463
Aneks 20. Poczec dowódców 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich	467
Aneks 21. Lista oficerów służby stałej i kontraktowej pułku w latach 1920–1939.	479
Aneks 22. Odznaka pułkowa.	485
Aneks 23. Wykaz odznak pułkowych nadanych oficerom pułku oraz nadań honorowych w latach 1925–1939.	487
Bibliografia	493
Skorowidz nazwisk	498
Skorowidz nazw geograficznych	523

Słowo od sponsora

Kawaleria od zawsze stanowiła dumę polskiego oręża.

Piastowscy wojowie, rycerze Jagiełły walczący pod Grunwaldem, skrzydlaci husarze czy szwoleżerowie Kozielskiego przez wieki walczyli w obronie Rzeczypospolitej.

Do tej chlubnej tradycji nawiązuje kawaleria odrodzonego w postaci II Rzeczypospolitej Państwa Polskiego, które powróciło na mapy świata po 123 latach niewoli.

Służba w formacjach konnych międzywojennej Polski uznawana była za najbardziej zaszczytną i prestiżową.

Pułki ułanów, szwoleżerów oraz strzelców konnych ofiarnie brały udział w dziele wytyczania granic odrodzonej Polski, obrony Ojczyzny przed bolszewicką nawałą w roku 1920, a także dawały przykłady najwyższego heroizmu w trakcie nierównej walki przeciwko totalitaryzmowi w latach 1939–1945.

Jednym z oddziałów w skład którego wchodził nasi wielkopolscy „chłopcy malowani” był 7. Pułk Strzelców Konnych Wielkopolskich będący częścią Wielkopolskiej Brygady Kawalerii. Pułk zapisał chlubną kartę w trakcie kampanii 1939 roku, wieńcząc swój szlak bojowy obroną Stolicy.

Do niedawna 7. Pułkowi Strzelców Konnych Wielkopolskich nie była poświęcona żadna monografia, jako jedynemu spośród pułków kawalerii II Rzeczypospolitej związanych z Wielkopolską.

Niniejsza publikacja stanowi godne uzupełnienie tej oczywistej luki na polskim rynku wydawniczym.

Współczesnymi kawalerzystami są żołnierze wojsk pancernych, którzy zamienili rumaki na konie mechaniczne, w pozostałym zakresie jednakże wciąż godnie podtrzymujący etos swoich chwalebnych antenatów.

Jako Prezes Zarządu Wojskowych Zakładów Motoryzacyjnych S.A., podmiotu od wielu lat związanego z Wielkopolską oraz dokładającego najwyższych starań w celu zapewnienia naszym pancerniakom sprzętu pozwalającego na najpełniejszą realizację przez nich misji stania na straży granic naszej Ojczyzny, z ogromną przyjemnością – wraz z Wydawnictwem Tetragon – oddaję na Państwa ręce dzieło Pana Profesora płk. dr. hab. Juliusza Tyma, stanowiące przedstawienie historii 7 Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich.

Elżbieta Wawrzynkiewicz

Lista darczyńców

1. **Wojskowe Zakłady Motoryzacyjne S.A. w Poznaniu**
2. **Oddział Terenowy Polskiego Klubu Kawaleryjskiego im. 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich:**
 - Piotr Andrzejewski
 - Jacek Bródka
 - Krzysztof Kłoskowski
 - Bartek Kosicki
 - Jarosław Kosicki
 - Robert Lachor
 - Piotr Ludowicz
 - Paweł Maciejewski
 - Marcin Mytkowski
 - Zdzisław Przybylski
 - Leszek Sikorski
 - Grzegorz Sobkowiak
 - Andrzej Wolniewicz
 - Adam Zbucki
 - Jacek Zwoliński
 - Marcin Zwoliński
 - Pułkowe Koło Kobiet
3. mjr Adam Gombiński, 7. bSKW
4. Mariusz Kowalski, Kielecki Ochotniczy Szwadron Kawalerii im. 13. pułku ułanów Wileńskich
5. płk Rafał Miernik, 7. bSKW, 12. WBOT

Lista subskrybentów

1. Magdalena Aleksandrowicz
2. Krzysztof Banasiak
3. st. chor. szt. Piotr Bartoszek, 7. bSKW
4. Magdalena Zając, Biuro Odkryć
5. Krzysztof Brzeziński
6. Marek Burda
7. mjr Dawid Butlak, 7. bSKW
8. kpt. Marcin Chodakowski, 7. bSKW
9. st. szer. Szczepan Czerwiec, 7. bSKW
10. Włodzimierz Czochara
11. Justyna Czoków
12. Jędrzej Dolata
13. Przemysław Dymek
14. Marek Felcyn
15. por. Sebastian Frankiewicz, 7. bSKW
16. ks. ppłk Stanisław Garbacik, 7. bSKW
17. Główna Księgarnia Techniczna (Książnica Polska), Warszawa
18. mjr Adam Gombiński, 7. bSKW
19. rtm. rez. Jarosław Jakubowski, 7. bSKW
20. Zygmunt Jatczak, Batalion „Miotła”, 13. DBLE
21. Piotr Jaźwinski
22. szer. Mateusz Jusiak, 7. bSKW
23. sierż. Arkadiusz Kalinowski, 7. bSKW
24. Andrzej Kańduła
25. Krzysztof Kempa
26. Arkadiusz Kłusek
27. Krzysztof Kowerko
28. Księgarnia Akademicka, Kraków
29. szer. Kamila Kwiatek, 7. bSKW
30. st. kpr. Tomasz Kryger, 7. bSKW
31. ppłk Paweł Krzyżaniak, 7. bSKW
32. Błażej Lubiniecki
33. mgr Bartosz Łapa, UM w Skwierzynie
34. mł. chor. Emil Machtyl, 7. bSKW

35. rtm. Tomasz Mazurek, 7. bSKW
36. Krzysztof Magdziak
37. ppłk dypl. rez. Robert Majdecki, Prezes OT Stowarzyszenia Polskich Artylerzystów
38. Robert Mazur, Kielecki Ochotniczy Szwadron Kawalerii im. 13. pułku ułanów Wileńskich
39. ppłk. rez. Adam Miglujewicz, 7. bSKW
40. st. chor. rez. Jarosław Nieciejewski, 7. bSKW
41. st. chor. Krzysztof Nowak, 7. bSKW
42. Piotr Nowak
43. Konrad Pawłowski
44. Andrzej Przybyszewski
45. st. szer. Piotr Ptak, 7. bSKW
46. Bartłomiej Rochewicz
47. Leszek Sikorski
48. prof. dr hab. Aleksander Smoliński, UMK
49. Paweł Skworoda
50. Artur Stypka
51. ppłk dypl. Rafał Sznajderowicz, 7. bSKW
52. st. szer. Paweł Świętochowski, 7. bSKW
53. st. chor. szt. Marcin Tkaczyk, 7. bSKW
54. Sławomir Troczyński
55. dr hab. Andrzej Wesołowski
56. Piotr Wodtke
57. Bogusław Wolf
58. Robert Wójcik
59. Stara Szuflada
60. Stefan Zakrzewski
61. Paweł Zięba
62. plut. Piotr Ziębakowski, 7. bSKW

Wstęp

Niniejsza publikacja powstała z jednego powodu: setnej rocznicy sformowania jednego z najlepszych, jak się okazało w kampanii 1939 r., pułków kawalerii polskiej – 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich, odznaczonego za walki w pierwszej kampanii II wojny światowej Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*. Nie jest to jednak typowe rocznicowe opracowanie, swoista laurka, jakich wiele. 7. pułk strzelców konnych Wielkopolskich ma swoich kontynuatorów i to oni zdecydowali, że na stulecie pułku ma się ukazać pełna jego monografia. Następna taka okazja powtórzy się za kolejne sto lat.

Termin strzelcy konni miał w dziejach oręża polskiego wiele znaczeń. W średniowieczu w skład kopii rycerskiej, czyli poczty stanowiącego wówczas podstawową jednostkę taktyczną, mógł wchodzić jeden lub kilku strzelców uzbrojonych w kusze i przemieszczających się konno. W razie potrzeby byli oni na polu bitwy wydzielani w osobne oddziały przeznaczone do prowadzenia walki ogniowej. Wraz z rozwojem broni palnej w początkowym okresie funkcjonowania w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim wojsk zaciężnych tworzone z nich konne rotę strzelcze. W XVII w. oddziałami przeznaczonymi do walki ogniowej z konia byli rajтары, arkebuzerzy i dragoni. Jako regularna formacja wojskowa pułki lekkobrojnych strzelców konnych (szaserów) pojawiły się na ziemiach polskich w okresie Księstwa Warszawskiego, a logiczną tego konsekwencją było funkcjonowanie pułków strzelców konnych w armii Królestwa Kongresowego. Strzelcy konni ponownie pojawili się w dziejach oręża polskiego w 1919 r., gdy pułki szwoleżerów Armii Polskiej gen. Józefa Hallera, czyli tzw. Błękitnej Armii, po powrocie do Polski zostały przeformowane w pułki dragonów, a następnie w związku z niską popularnością w społeczeństwie polskim tego terminu, zostały przeformowane w pułki strzelców konnych. Ten proces doprowadził do sytuacji, w której wiosną 1920 r. powstał pułk strzelców konnych, który bez względu na miejsce formowania i pochodzenie jego żołnierzy otrzymał przydomek „Wielkopolskich” jako nazwę wyróżniającą¹.

7. pułk strzelców konnych Wielkopolskich powstał w 1920 r., czyli z punktu widzenia dziejów odrodzonej w XX w. kawalerii polskiej stosunkowo późno. Nie miał żadnych spektakularnych sukcesów w wojnie z bolszewicką Rosją. W latach 1920–1924 należał do jazdy organicznej, czyli dywizyjnej, traktowanej jako jazda drugiej kategorii. Dopiero w 1924 r. został włączony w skład kawalerii samodzielnej, lecz jego żołnierze nadal nosili czapki z oliwkowymi otokami, jak pozostałe pułki strzelców konnych. Dopiero w 1927 r. otrzymali otoki białe. Pułk czterokrotnie zmienił miejsce stacjonowania. Powstał jako pułk Wojsk Wielkopolskich formowany w Grudziądzu.

¹ Szerzej na temat terminu strzelcy konni: *Encyklopedia wojskowa*, red. Otton Laskowski, t. 7, Warszawa 1937, s. 691–694.

Kolejnymi garnizonami były Leszno, Inowrocław, a następnie Poznań ze Zbąszyniem. Ostatnim garnizonem pułku było Biedrusko. Pułk od początku swego istnienia związany był z jazdą wielkopolską i do końca pozostał pułkiem kawalerii wielkopolskiej, posiadającej własną, odrębną specyfikę, charakterystyczną dla wojsk wywodzących się z tej dzielnicy państwa polskiego. W ramach pokojowego współzawodnictwa w ramach Brygady Kawalerii „Poznań”, a następnie Wielkopolskiej Brygady Kawalerii, 7. pułk strzelców konnych Wielkopolskich posiadał silnych konkurentów w postaci 15. pułku ułanów Poznańskich oraz 17. pułku ułanów Wielkopolskich. Dopiero w kampanii 1939 r. 7. pułk strzelców konnych Wielkopolskich pokazał swą faktyczną wartość jednego z najbardziej walecznych pułków kawalerii polskiej, którego wysoki poziom morale i wyszkolenia bojowego przełożył się na wysoką skuteczność bojową.

Niniejsza publikacja składa się z dwuczęściowego wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, a także dwudziestu aneksów w postaci list oficerów i podoficerów pułku, biogramów dowódców oraz informacji dotyczących odznaki pułkowej, które umieszczone są częściowo na końcu rozdziałów, a częściowo na końcu książki. Opracowanie ma układ chronologiczny. Jedynie najobszerniejszy czwarty rozdział łamie ten schemat, ponieważ dominuje w nim układ problemowo-chronologiczny, co wynika z konieczności przedstawienia w nim niemalże całej dekady historii oddziału, czyli połowy jego dziejów jako pułku konnego. Dzieje 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich to okres dziesiętnastu lat, z kolei historia batalionu dziedziczącego tradycje tego pułku to ponad ćwierćwiecze.

W rozdziale pierwszym opisano przyczyny powstania pułku i jego początki, udział jego pododdziałów w wojnie Polski z bolszewicką Rosją oraz proces formowania kolejnych pododdziałów w Grudziądzu w 1920 r., a także czas, gdy pułk został przeniesiony do Leszna, następnie zaś do Inowrocławia i przeszedł na etat pokojowy.

Rozdział drugi ukazuje dzieje pułku jako formacji jazdy organicznej, czyli dywizyjnej, funkcjonującej w garnizonie Poznań i związanej pod względem wyszkoleniowym z 7. Brygadą Jazdy. W rozdziale tym przedstawiono również reorganizację pułku związaną z jego włączeniem w skład kawalerii samodzielnej.

Kolejny – trzeci rozdział – obejmuje lata 1924–1929, gdy pułk znalazł się w składzie 14. Brygady Kawalerii należącej do 3. Dywizji Kawalerii. Ten kilkuletni okres był związany z częściową zmianą miejsca stacjonowania w Poznaniu, a przede wszystkim w udziałem w licznych przedsięwzięciach szkoleniowych wielkiej jednostki kawalerii, do której pułk należał. W rozdziale opisano funkcjonowanie pułku w nowym rozwiązaniu strukturalno-organizacyjnym i nowych uwarunkowaniach wynikających z przynależności do kawalerii samodzielnej.

W rozdziale czwartym pokazano, jak pułk funkcjonował w składzie Brygady Kawalerii „Poznań”, którą wiosną 1937 r. przemianowano na Wielkopolską Brygadę Kawalerii. Jak już wspomniano, ten ośmioletni okres funkcjonowania pułku został przedstawiony odmiennie niż w innych rozdziałach. W układzie problematyczno-chronologicznym omówiono kwestie związane z miejscem pułku w garnizonie, działalnością służbową, procesem szkolenia, jak i życiem codziennym pułku oraz problematykę zmian personalnych wśród oficerów i podoficerów pułku, a także sprawy dyscyplinarne.

Rozdział piąty porusza problematykę ostatniej zmiany miejsca stacjonowania, z garnizonów Poznań i Zbąszyn do Biedruska, co było procesem długotrwałym i złożonym. Ponadto ukazano udział części sił i środków pułku w operacji rewindykacji Zaolzia, a także przygotowań wojen-

nych wiosną i latem 1939 r. i wreszcie proces mobilizacji pułku w ostatniej dekadzie sierpnia 1939 r.

Udział pułku w kampanii 1939 r. stanowi treść rozdziału szóstego, gdzie przedstawiono cały szlak bojowy pułku, poczynając od walk na prawym skrzydle 14. Wielkopolskiej Dywizji Piechoty, poprzez walki w składzie Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w bitwie nad Bzurą o Zbrożkową Wolę na podejściach do Głowna, o Brochów nad dolną Bzurą, pod Zamościem, Sierakowem i Laskami w Puszczy Kampinoskiej, aż po działania pułku w obronie Warszawy. Część rozdziału została poświęcona żołnierzom pułku, którzy wzięli udział w formowaniu i działaniach Ośrodka Zapasowego Wielkopolskiej Brygady Kawalerii.

Ostatni, siódmy rozdział poświęcony jest spadkobiercom tradycji pułku. Ukazano w nim proces przejmowania dziedzictwa tradycji pułku oraz kolejne przeobrażenia kontynuatora jego tradycji we współczesnych Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Zrezygnowano z podsumowania poszczególnych rozdziałów, przenosząc je do zakończenia.

Niniejsza publikacja jest opracowaniem rocznicowym, wydanym na stulecie pułku, jednak autor nie stroni od krytycznych ocen wszędzie tam, gdzie uczciwość badawcza nakazywała wskazywać odstępstwa od obowiązujących przepisów i regulaminów, ludzkie błędy i czyny karalne, jak również błędy popełnione w czasie prowadzenia działań bojowych w kampanii 1939 r.

Baza źródłowa umożliwiająca skonstruowanie niniejszej monografii jest zróżnicowana. Dla pierwszych pięciu rozdziałów są to rozproszone w różnych zespołach archiwalnych pojedyncze dokumenty naczelnych władz wojskowych oraz dokumenty stworzone przez dowództwa wielkich jednostek kawalerii: 7. Brygady Jazdy z lat 1921–1924, 3. Dywizji Kawalerii z lata 1924–1929 oraz Brygady Kawalerii „Poznań” – Wielkopolskiej Brygady Kawalerii z lat 1929–1939. Wśród tych ostatnich dominują zwłaszcza rozkazy dzienne. Podstawowy zręb tworzą dokumenty wytworzone przez pułk, przede wszystkim rozkazy pułkowe. Niestety w materiale tym są znaczne luki. Niewiele można wywnioskować na temat pierwszych miesięcy formowania pułku, ponieważ nie zachowały się pierwsze rozkazy pułkowe. Za 1920 r. dysponujemy rozkazami od nr 42 z 22 sierpnia do rozkazu nr 122 z 21 listopada wydanymi w Grudziądzu², a także zaledwie trzema rozkazami nr 139, 144 i 146 wydanymi w drugiej połowie grudnia 1920 r. w Lesznie Wielkopolskim. Z 1921 r. zachowało się tylko pięć rozkazów od nr 290 z 24 grudnia do rozkazu nr 294 z 31 grudnia 1921 r., czyli z okresu, gdy pułk stacjonował już w Poznaniu. Dlatego też trudno jest odtworzyć początki pułku, udział jego pododdziałów w działaniach wojennych przeciwko wojskom sowieckim w 1920 r. oraz jego pierwsze kilkanaście miesięcy funkcjonowania po zakończeniu wojny z bolszewicką Rosją. Cennym uzupełnieniem są informacje, które można odnaleźć w drukowanych rozkazach Dowództwa Okręgu Generalnego Pomorze, rozkazach, w tym oficerskich i tajnych, Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań. Z kolei w zestawie rozkazów pułkowych z 1922 r. ostatnim zachowanym jest rozkaz nr 248 z 31 października 1922 r.³ Brakuje rozkazów pułkowych z lat 1923–1924. Badacz dziejów pułku dysponuje w miarę kompletnymi rozkazami pułkowymi z lat 1925–1939, przy czym poza 1934 r. zachowały się podwójne zestawy

² Wojskowe Biuro Historyczne (dalej: WBH), 7. pułk strzelców konnych, sygn. I 321.37.1, Rozkazy pułkowe z 1920 r. Brak dwunastu rozkazów: nr 52 z 2 IX, 59 z 10 IX, 68 – 71 z trzeciej dekady września, 77 z 30 IX, 99 z 25 X, 100 z 26 X, 102 z 28 X oraz 112 i 114 z drugiej połowy października 1920 r.

³ Ibidem, sygn. I 321.37.2, Rozkazy pułkowe z lat 1921–1922.

rozkazów⁴. Ostatni zachowany rozkaz dzienny pochodzi z 12 sierpnia 1939 r.⁵ Ponadto są też dodatki poufne do rozkazów pułkowych i dziennych oraz rozkazy podoficerskie z lat 1937–1939, z których ostatni zachowany rozkaz podoficerski pochodzi z 16 sierpnia 1939 r.⁶ Ocalały również wykazy uposażeń z 1929 r., pojedynczy wykaz uposażeń z marca 1939 r. oraz imienny spis podoficerów zawodowych pułku z 1933 r.⁷

W odniesieniu do źródeł wiadomo również, że nie zachowała się opracowana przez mjr. Adama Prylińskiego i chor. Józefa Dobrostańskiego *Historia 7 pułku strzelców konnych (5 pułku strzelców konnych Wielkopolskich) 1920–1923*, zawierająca między innymi schemat organizacyjny, 6 szkiców, 2 fotografie pierwszego sztandaru pułku oraz wzór proporczyka⁸. Podstawowym źródłem wiedzy na temat udziału pododdziałów pułku w wojnie Polski z bolszewicką Rosją pozostawał zatem dziewiętnastostronicowy *Zarys historii wojennej 7-go pułku strzelców konnych Wielkopolskich* opracowany przez mjr. Adama Prylińskiego i rtm. mgr. praw Adama Jordan-Stojowskiego, który został wydany w 1931 r. w serii Wojskowego Biura Historycznego *Zarys historii wojennej pułków polskich 1918–1920*⁹. Jej autorzy rozpoczęli swoją pracę od słów: *Podczas nawały sowieckiej, zagrażającej Warszawie, w lipcu 1920 roku został sformowany 5-ty pułk strzelców konnych, z którego z czasem powstał obecny 7-y pułk strzelców konnych*¹⁰. Poszukiwania dokumentów operacyjnych potwierdzających udział pododdziałów pułku w walkach opisywanych w przywołanym opracowaniu nie przyniosły rezultatów. Tylko niektóre spośród nich oraz Ordre de Bataille 18. Dywizji Piechoty potwierdzają obecność dywizjonu mjr. Prylińskiego w składzie tej wielkiej jednostki w charakterze jazdy dywizyjnej¹¹. Należy dodać, że w literaturze przedmiotu brakuje informacji na temat udziału pododdziałów pułku w walkach¹². Z kolei błędy wykryte przez autora niniejszej publikacji w opracowaniu Adama Prylińskiego i Adama Jordan-Stojowskiego każą odnosić się do jej zawartości z dużym dystansem.

Podstawowe źródła wykorzystane w rozdziale poświęconym walkom w kampanii 1939 r. to relacje i wspomnienia żołnierzy pułku. Warto jednak wspomnieć, że relacje znajdujące się przede wszystkim w zbiorach Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie są bardzo skromne, a znaczną część tego zespołu stanowi korespondencja płk. Zbigniewa Szacherskiego z płk. Adamem Sawczyńskim, redaktorem tomu pierwszego syntezy *Polskie Siły Zbrojne*

4 Ibidem, sygn. I 321.373–28, Rozkazy pułkowe z lat 1925–1939.

5 Ibidem, sygn. I 321.37.27, Rozkaz pułkowy nr 184 z 12 VIII 1939 r.

6 Ibidem, sygn. I 321.37.29, Rozkaz podoficerski nr 22 z 16 VIII 1939 r.

7 Ibidem, sygn. I 321.3730–41, Wykazy uposażeń z 1929 r.; ibidem, sygn. I 321.37.42, Wykaz uposażeń z marca 1939 r.; ibidem, sygn. I 321.37.43, Imienny spis podoficerów zawodowych z 1933 r.

8 Ibidem, Kolekcja rękopisów, sygn. I 400.924, A. Pryliński, J. Dobrostański, *Historia 7 pułku strzelców konnych (5 psk Wlkp.) 1920–1923*.

9 A. Pryliński, A. Jordan-Stojowski, *Zarys historii wojennej 7-go pułku strzelców konnych wielkopolskich*, Warszawa 1931.

10 Ibidem, s. 3.

11 WBH, 3 Armia, sygn. I 311.3.25, Dowództwo 3 Armii L.dz. 834/I, Ordre de Bataille 3 Armii z dnia 1 IX 1920 z 1 września 1920 r.; ibidem, Dowództwo 3 Armii Nr 1024/I, Ordre de Bataille 3 Armii z dnia 15 IX 1920 z 15 września 1920 r.

12 F. Arciszewski, *Cud nad Wisłą. Rozważania żołnierza*, Londyn 1957; T. Machalski, *Nasza kawaleria na lewym skrzydle bitwy warszawskiej (1–22 sierpnia 1920 roku)*, Przegląd Kawaleryjski 1929, nr 3, s. 167–190; D. Piotrowicz, *Powiat ciechanowski w sierpniu 1920 roku*, Niepodległość i Pamięć 2010, nr 32; W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Warszawa 1928; B. Zakrzewski, *18 Dywizja Piechoty Wojska Polskiego w wojnie polsko-sowieckiej 1919–1921*, Warszawa 2016; S. Żukowski, *Działania 3. Konnego Korpusu Gaja*, Oświęcim 2015 (reedycja z 1935 r.).

w *drugiej wojnie światowej*, odnoszącej się do polemik prowadzonych przez Zbigniewa Szacherskiego z gen. bryg. dr. Romanem Abrahamem. Dlatego ważną rolę w rekonstrukcji działań pułku w kampanii 1939 r. odegrały wspomnienia, przede wszystkim Romana Abrahama¹³ i Władysława Mazurkiewicza¹⁴. Jednak najbardziej miarodajne są wspomnienia Zbigniewa Szacherskiego¹⁵, ówczesnego adiutanta pułku i jednego z jego ostatnich dowódców, który w ciągu dwóch dekad po zakończeniu II wojny światowej zebrał wiele relacji oraz liczne dane statystyczne, co umożliwiło skonstruowanie wspomnień stanowiących obecnie nadal ważne opracowanie dziejów pułku w kampanii 1939 r. Nie są one jednak wolne od błędów i omyłek oraz subiektywnych ocen¹⁶.

Z kolei wśród nielicznych źródeł niemieckich należy wskazać stale powiększający się zespół źródeł dostępnych na internetowej stronie niemiecko-rosyjskiego projektu wwii.german-docsinrussia.org zawierający akta wytworzone przez Wehrmacht, przechowywane w rosyjskim Centralnym Archiwum Ministerstwa Obrony (Центральный Архив Министерства Обороны – CAMO), które poddawane są digitalizacji w ramach Niemiecko-Rosyjskiego Projektu Digitalizacji Dokumentów Niemieckich z Archiwów Federacji Rosyjskiej (Deutsch-Russisches Projekt zur digitalisierung deutscher dokumente in archiven der Russischen Föderation)¹⁷. W większości są to dzienniki bojowe (Kriegstagebuch), meldunki będące ich załącznikami, a rzadziej rozkazy operacyjne. Niestety dynamika działań prowadzonych w czasie bitwy nad Bzurą spowodowała, że posiadają one bardzo oszczędną formę. O ile dokumenty te wnoszą niewiele nowego do znanego już obrazu zmagania Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w kampanii 1939 r., to jeśli chodzi o działania 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich, rzucają nowe światło przede wszystkim na akcje prowadzone w rejonie Woli Zbrożkowej oraz w rejonie Brochowa.

Rozdział siódmy powstał na podstawie dokumentów wytworzonych przez komórki organizacyjne Ministerstwa Obrony Narodowej i w 15. Wielkopolskiej Brygadzie Kawalerii Pancerniej oraz kroniki batalionu zmechanizowanego w barwach 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich, a ponadto relacji żołnierzy zawodowych oraz osób cywilnych.

Przegląd wykorzystanej literatury przedmiotu rozpoczynają opracowania poświęcone 7. pułkowi strzelców konnych Wielkopolskich. Było ich niewiele. Z pewnością najbardziej znana publikacja to przywołane już wspomnienia Zbigniewa Szacherskiego, a w mniejszym stopniu

13 R. Abraham, *Wspomnienia wojenne znad Warty i Bzury*, cz. 1–4, Wojskowy Przegląd Historyczny 1966, nr 1–4; idem, *Wspomnienia wojenne znad Warty i Bzury. Zakończenie*, Wojskowy Przegląd Historyczny 1967, nr 1; idem, *Wspomnienia wojenne znad Warty i Bzury*, Warszawa 1990.

14 M. Mazurkiewicz (właśc. Władysław Wiesław Michał Mazurkiewicz – J.S.T.), *Karabiny maszynowe naprzód*, Warszawa 1959.

15 Z. Szacherski, *Wierni przysiędze*, Warszawa 1966.

16 Władysław Mazurkiewicz napisał, że w połowie lipca 1939 r. został powołany na sześciotygodniowe ćwiczenia rezerwy. Mogło tak być, lecz nie w 1939 r., a w latach wcześniejszych. W 1939 r. został powołany na sześciotygodniowe ćwiczenia w okresie od 10 VIII do 12 IX. Zob.: M. Mazurkiewicz, op. cit., s. 11. Por. WBH, 7 pułk strzelców konnych, sygn. I 321.37.27, Rozkaz dzienny nr 182 z 10 VIII 1939 r. Z kolei Zbigniew Szacherski wiele słów poświęcił swoim koniom oraz osobie swego ordynansa. Podając, że był to st. strz. Wasyl Małaniuk, połączył dwie osoby, bowiem wśród ordynansów osobistych występował strzelec konny Wasyl Woroch i strzelec konny Bazyli Małaniuk. Ciekawe, że wcześniej osobistym ordynansem tego oficera był strz. Bazyli Humeniak. Zob.: Z. Szacherski, op. cit., s. 106. Por. WBH, 7 pułk strzelców konnych, sygn. I 321.37.25, Rozkaz dzienny nr 253 z 3 XII 1938 r.; ibidem, sygn. I 321.37.27, Rozkaz dzienny nr 74 z 30 III 1939 r.

17 Sygnatury tych dokumentów w niniejszym opracowaniu podano w uproszczonej formie, w której pierwsza grupa cyfr oznacza fond (фонд), następną opis (опись), a kolejna akta (дело).

również wspomnienia Władysława Mazurkiewicza. Pułk nie doczekał się monograficznego ujęcia. Dopiero w 1999 r. w serii „Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej 1939 r.” ukazał się zeszyt poświęcony dziejom pułku, który jednak ze względu na specyfikę tej serii wydawniczej skupiał się na działaniach pułku w kampanii 1939 r. Kolejna publikacja tego typu to zeszyt poświęcony pułkowi, który ukazał się w serii wydawniczej *Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918–1939*. Były to jednak opracowania popularyzatorskie, aczkolwiek zawierające kilka nowych ustaleń¹⁸.

Autor dotarł również do archiwalnych nagrań radiowych uczestników wrześniowych walk. Wiele informacji na temat 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich zawierają opracowania dziejów pozostałych pułków Wielkopolskiej Brygady Kawalerii¹⁹, a także publikacje mające charakter zarówno monografii, jak i przyczynkarskie traktujące o kawalerii wielkopolskiej²⁰. Ważne okazały się publikacje na temat różnych aspektów funkcjonowania garnizonów, w których stacjonował pułk²¹. Należy również wskazać, że sporo informacji na temat pułku zawierają opracowania dotyczące problematyki „broni i barwy”, spośród których na czoło wybijają się publikacje Lesława Kukawskiego²² i Aleksandra Smolińskiego²³. Warto również wymienić publikacje na temat Przystosobienia Wojskowego „Krakus”²⁴, a także dotyczące wojskowych aspektów rewindykacji Zaolzia w 1938 r., w której udział wzięła część pododdziałów pułku²⁵. Do rekonstrukcji

18 J.S. Tym, *7 pułk strzelców konnych Wielkopolskich*, Pruszków 1999; Idem, *7 Pułk Strzelców Konnych Wielkopolskich*, Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918–1939, t. 37, Warszawa 2013.

19 *Dzieje 15 pułku ułanów Poznańskich (1 pułku ułanów Wielkopolskich)*, pod red. P. Zaremby, Londyn 1962; *Szlakiem Ułanów Chrobrego. Zarys historii 17 Pułku Ułanów Wielkopolskich im. Króla Bolesława Chrobrego*, red. Stanisław Zakrzewski, Zygmunt Godyń, Londyn 1973; E. Śliwiński, *17 Pułk Ułanów Wielkopolskich. Geneza – organizacja – działania bojowe*, Leszno 2008.

20 A. Smoliński, *Mobilizacja Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w przededniu wybuchu wojny 1939 roku*, w: *Wrzesień 1939 roku i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych Drugiej Rzeczypospolitej*, red. R. Sudziński, W. Jastrzębski, Toruń–Bydgoszcz 2001; J.S. Tym, *Kawaleria w Poznaniu (zarys dziejów)*, Grajewo 2004; Idem, *Przygotowania wojenne i mobilizacja Wielkopolskiej Brygady Kawalerii*, Przegląd Historyczno-Wojskowy 2009, nr 3.

21 A. Aksamitowski, *Wielkopolska w systemie obronnym II Rzeczypospolitej*, w: *Działania militarne w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej*, red. nauk. W. Wróblewski, Warszawa 2002; *Dzieje Poznania*, t. 2. *Dzieje Poznania w latach 1793–1945*, pod red. Jerzego Topolskiego i Lecha Trzeciakowskiego, Poznań–Warszawa 1998; W. Grobelski, *Garnizon wojskowy w Zbąszczyń w latach 1921–1937*, w: *Bezpieczeństwo Polski w Europie. Historyczne uwarunkowania bezpieczeństwa. Księga dedykowana Profesorowi Bogusławowi Polakowi z okazji 45-lecia pracy twórczej oraz 70-lecia urodzin*, Koszalin 2015; J. Karwat, *Centralna Szkoła Wojskowa Gimnastyki i Sportów w Poznaniu 1921–1929*, Wojskowy Przegląd Historyczny 1993, nr 2; L. Kukawski, J.S. Tym, T. Wójcik, *Kawalerska Alma Mater w Grudziądzu 1920–1939. Zarys dziejów*, Grudziądz 2008; J. Krzyś, *Militarna przeszłość Grudziądza*, Grudziądz 2002; J. Skuratowicz, *Architektura Poznania 1890–1918*, Poznań 1991; M. Urbaniak, *Leszczyńskie koszary z lat 1901–1905 na planach budowlanych Archiwum Państwowego w Lesznie*, Leszno 2012.

22 L. Kukawski, *Konne Mistrzostwa Wojska Polskiego w II Rzeczypospolitej*, Grajewo 2006; Idem, *Orkiestry kawalerskie II Rzeczypospolitej*, Grajewo 2013.

23 A. Smoliński, *Mundur i barwy jazdy dywizyjnej oraz strzelców konnych Wojska Polskiego. Lata 1919–1939*, Grajewo 2012; Idem, *Przyczynki do dziejów szabli polskiej i jej wytwórni oraz historii szabel używanych w Wojsku Polskim w latach 1918–1939*, Arsenał Poznański 1994, nr 1.

24 R. Medwicz, *Formacje Krakusów w kawalerii polskiej 1813–1939*, Częstochowa 1987; J.S. Tym, *Przystosobienie Wojskowe Konne (1928–1939). Zarys dziejów, dokumenty i materiały*, Warszawa 2003.

25 M.P. Deszczyński, *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939*, Warszawa 2003; J. Kupliński, *Wojskowe aspekty rewindykacji Zaolzia w 1938 r.*, Wojskowy Przegląd Historyczny 1989, nr 3.

działań pułku w kampanii 1939 r. wykorzystano wspomnienia uczestników wydarzeń²⁶, monografie²⁷, a także opracowania przyczynarskie²⁸.

Załączona ikonografia jest w większości znana, ponieważ są to fotografie obecne na wystawach, w literaturze przedmiotu, jak i w przestrzeni internetowej. Część fotografii i reprodukcji dokumentów publikowana po raz pierwszy pochodzi ze zbiorów prywatnych, a właściciele tych kolekcji zgodzili się w ten sposób wnieść cenny wkład w to rocznicowe opracowanie.

Niniejsza publikacja poświęcona jest pamięci żołnierzy 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich, którzy polegli za Ojczyznę, lecz dedykuję ją również oficerom, podoficerom i szeregowcom 7. batalionu Strzelców Konnych Wielkopolskich – mojego macierzystego batalionu, którego barwy do dziś z dumą noszę. Ciągła łączność z kolejnymi pokoleniami żołnierzy, którzy pełniąc służbę w Wędrzynie na Ziemi Lubuskiej kultywują tradycje 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich, a także wspólne podróże studyjne szlakiem walk pułku i Wielkopolskiej Brygady Kawalerii, które w systemie szkolenia dowództw i sztabów noszą nazwę podróży historyczno-geograficznej, stanowiły inspirację do podjęcia próby napisania monografii naszego pułku.

Składam serdeczne podziękowania wszystkim osobom, które udzieliły wsparcia w czasie zbierania materiałów do niniejszej monografii. W szczególności podziękowania niech zechcą przyjąć: Izabela z Żółtowskich Broszkowska, Konrad Głuchowski, rtm. Jarosław Jakubowski, Krzysztof Kłoskowski, Jarosław i Bartosz Kosiccy, Szymon Kucharski, Robert Lachor, płk Rafał Miernik, Krzysztof Mijakowski, Jan i Jarosław Nestorowicz, kpt. art. Piotr Ochociński, Paweł M. Rozdżestwieński, Włodzimierz Soszyński, ppłk dypl. Rafał Sznajderowicz, Mirosław Świątek, Leszek Umiński. Ta księga to również wasze dzieło!

Podziękowania niech raczą przyjąć dr Łukasz Przybyło i red. Tadeusz Zawadzki z wydawnictwa Tetragon – oficyny wydawniczej o ugruntowanej renomie na polskim rynku książki historycznej – za możliwość umieszczenia niniejszego opracowania w bogatej i ciekawej ofercie tego wydawnictwa.

W lipcu 2020 r. w 100. rocznicę sformowania naszego pułku

26 R. Abraham, *Wspomnienia wojenne...*, cz. 1–4, Idem, *Wspomnienia wojenne... Zakończenie*; Idem, *Wspomnienia wojenne nad Warty i Bzury*; T. Kutrzeba, *Bitwa nad Bzurą*, w: *Wojna bez walnej bitwy*, Warszawa 1998; M. Mazurkiewicz (właśc. Władysław Wiesław Michał Mazurkiewicz – J.S.T.), *Karabiny maszynowe naprzód*, Warszawa 1959; K. Rudnicki, *Na polskim szlaku. Wspomnienia z lat 1939–1947*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990; Z. Szacherski, op. cit.

27 T. Böhm, *Bataliony Obrony Narodowej w Wielkopolsce w latach 1936–1939 i ich rola w kampanii wrześniowej*, Poznań 1996; J. Neumann, *Die 4. Panzer-Division 1938–1943. Bericht und Betrachtungen zu zwei Blitzfeldzügen und zwei Jahren Krieg in Rußland*, Bonn–Duisdorf 1985; K. Pindel, *Obrona terytorialna w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995; W. Rezmer, *Armia „Poznań” 1939*, Warszawa 1992; H. von Tettau, K. Versock, *Geschichte der 24 Infanterie Division 1935–1945*, Stolberg 1956; J.S. Tym, *Wielkopolska Brygada Kawalerii w kampanii 1939 roku*, Warszawa 2019.

28 P. Bauer, *Losy ośrodków zapasowych Armii „Poznań”*, w: *Bitwy września 1939 roku. Materiały z VI seminarium historyków polskich działań obronnych 1939 r. Koszalin 10–11 listopada 1989 r.*, cz. 1, *W obronie Kresów Wschodnich*, red. nauk. Bogusław Polak, Koszalin 1993; K. Grzeszkowiak, *O walkach 7 pułku strzelców konnych w 1939 r.*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1968, nr 3; F. Idzior, *O walkach Wielkopolskiej BK w Puszczy Kampinoskiej w 1939 r.*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1968, nr 3; S. Radomyski, *Działania szwadronów marszowych pułków Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w wojnie we wrześniu 1939 roku*, *Przegląd Kawalerii i Broni Pancerniej* (Londyn) 1992, nr 141; A. Wesołowski, *Działania niemieckie przeciwko Grupie Operacyjnej Kawalerii gen. Abrahama w Puszczy Kampinoskiej w dniach 16–19 września 1939 roku*, w: *Kawaleria samodzielna Wojska Polskiego w bitwie nad Bzurą*, Warszawa 2004.

Sztandar 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich wręczony w 1921 r. (zbiory Sali Tradycji 15. WBKPanc)

Sztandary pułku

Najważniejszym znakiem sił zbrojnych był i jest sztandar. Dlatego to opracowanie rozpoczyna się od opisu sztandaru pułkowego, a w zasadzie sztandarów jako najważniejszych znaków w dziejach pułku.

Pierwszy sztandar został wręczony 7. pułkowi strzelców konnych Wielkopolskich w styczniu 1921 r. w Lesznie. Ufundowały go Ognisko Koła Pań i Związek Urzędniczek Państwowych „Ogniu” w Grudziądzu. Pomimo tego, że ustawa z 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej określała wygląd „chorągwi pułkowej w jeździe”⁴, to jednak sztandar dla 7. pułku strzelców konnych został wykonany według przepisów obowiązujących w Wojskach Wielkopolskich. Dlatego sztandar ten miał wymiary, wizerunki i podobiznę orła zgodne z wytycznymi zawartymi w rozkazy Dowództwa Głównego Sił Zbrojnych byłego zaboru pruskiego z 4 kwietnia 1919 r.²

Strona główna, którą w Wojskach Wielkopolskich była strona lewa, została wykonana z tkaniny barwy karmazynowej. W jej centralnym punkcie znajdował się orzeł wyszywany srebrnymi metalizowanymi nićmi ze złotą koroną, a pod nim złoty półwieńiec z dwóch powiązanych gałązek wawrzynu bez owoców. Stronę odwrotną wykonano z białej tkaniny, a na niej wyhaftowany kolorowymi jedwabiami oraz złotem i srebrem wizerunek Matki Boskiej z Dzieciątkiem w otoku liści wawrzynu bez owoców. Nad nim napis „Pod Twoją obronę uciekamy się”, a pod nim skrócona nazwa pułku: 7 P.Str. i Kon.W., przedzielona datą 11 XI 1920 z dzieloną cyfrą wyrażającą rok. 11 listopada 1920 r. to najprawdopodobniej zaplanowana data uroczystości wręczenia sztandaru, która nie odbyła się, zapewne z powodu przejścia pułku do innego garnizonu. Sztandar obszyty był dookoła złotą taśmą. Sztandar przytwierdzony był do drzewców przy pomocy tulei z karmazynowego jedwabiu w górnej części płata oraz czterech kół z białego metalu. Drzewce drewniane zwieńczone zostało srebrną kulą, na niej srebrny orzeł o rozpostartych skrzydłach. Na drzewcu były cztery pamiątkowe gwoździe, jak również upięta biało-karmazynowa wstęga oraz złocisty sznur z dwoma chwastami³.

7. pułk strzelców konnych Wielkopolskich używał tego sztandaru od stycznia 1921 r. do sierpnia 1936 r., kiedy to pułk otrzymał nowy sztandar. Ten stary pozostał w pułku. 12 sierpnia 1937 r. na zapytanie dyrekcji Muzeum Wojska w Warszawie dowodzący pułkiem odpowiedzieli, że stary sztandar zostanie oddany do tej placówki muzealnej, jednak bez określenia, kiedy to nastąpi. We-

⁴ Ustawa z 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1919, nr 69, poz. 416.

² Wojskowe Biuro Historyczne (dalej: WBH), Siły Zbrojne w b. zaborze pruskim, sygn. I 170.2.1, Rozkaz Dowództwa Głównego Sił Zbrojnych byłego zaboru pruskiego nr 90 z 4 IV 1919 r.

³ L. Kukawski, *Sztandary kawalerii polskiej XX wieku*, Grajewo 2009, s. 487–490.

dług niektórych relacji sztandar ten pozostał w pułku aż do mobilizacji w sierpniu 1939 r. i wówczas miał zostać przewieziony do Wielkopolskiego Muzeum Wojskowego w Poznaniu. 11 grudnia 1948 r. sztandar ten przekazał do zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie kpt. Antoni Leoniak.

Jak już wspomniano, 7. pułk strzelców konnych Wielkopolskich otrzymał drugi sztandar 2 sierpnia 1936 r. w Poznaniu, a fundatorem była polonia amerykańska miasta Passaic, stan New Jersey. W przeddzień tej uroczystości dowódca pułku płk Włodzimierz Kownacki w rozkazie dziennym nr 175 z 1 sierpnia 1936 r. stwierdził:

Strzelcy konni

Rok rocznie datą 29 lipca obchodzi nasz pułk święto pułkowe. W tym dniu w roku 1920 dywizjon nasz wyruszył w pole o walkę niepodległości i pobicia wroga i najeźdźców. Tego roku cios, który padł na armię spowodowany śmiercią nieodżałowanego Inspektora Armii gen. dyw. Orlicz-Dreszera, przykrył żałobą dwutygodniową barwy naszego pułku. Dlatego też święto nasze odroczone zostało do dnia dzisiejszego i 2 sierpnia.

Żołnierze!

Obchodzimy 16-tą rocznicę święta pułkowego, która wryje się w granice historii pułku. Dzień jutrzejszy znamionuje podwójną chwałę rocznicy pułkowej.

Wódz narodu – gen. dyw. Śmigły-Rydz gościć będzie między nami.

Druga chwała jaka spływa na nas podkreśli nierozzerwalny węzeł krwi i braterstwa naszego z Polonią Amerykańską.

Z rąk Wodza Naczelnego, któremu zostanie wręczony sztandar przez delegata amerykańskiego miasta Passaic ks. kan. Kruczka Stanisława, pułk otrzyma nowy sztandar, pod którym poprowadzi dalszą historię pułku.

W dniu jutrzejszym, tak wielce uroczystym dla pułku naszego składam szczerze żołnierskie życzenia, a znając prostotę serc waszych, życzę Wam wytrwałej dalszej owocnej pracy ku chwale Mocarstwowej Ojczyzny i w imię rozkazu Jej Naczelnego Wodza⁴.

Nowy sztandar 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich został wykonany zgodnie z obowiązującymi przepisami regulującymi tę problematykę, aczkolwiek płat sztandaru miał wymiary 62×60 cm, zamiast kwadratu o bokach długości 65 cm. Płat sztandaru wykonany został z ryspsu. Zasadniczy jego motyw kolorystyczny stanowiła tkanina biała, na której z obu stron znajdował się krzyż kawalerski barwy czerwonej. Po stronie prawej, w środku, w wieńcu wawrzynowym znajdował się orzeł państwowy, którego wizerunek był zgodny z wzorem z ustawy z 28 lipca 1927 r. Pomiędzy ramionami krzyża kawalerskiego w białych polach zostały umieszczone mniejsze haftowane złotą nicią wieńce wawrzynowe, w ich polach – cyfra „7”.

Na lewej stronie płatu, pośrodku krzyża kawalerskiego znajdował się wieniec wawrzynowy, a w nim trzywierszowy napis „HONOR I OJCZYŻNA”. Pomiędzy ramionami krzyża w białych polach umieszczono tarcze haftowane kolorową nicią ze złotymi obrzeżami: w lewej górnej tarczy umieszczono wizerunek herbu stołecznego miasta Poznania, w prawej górnej tarczy herb Stanów Zjednoczonych Ameryki, w lewej dolnej tarczy herb stanu New Jersey, a w prawej dolnej tarczy wizerunek Matki Boskiej Różańcowej, patronki parafii katolickiej w Passaic. Płat sztandaru został

⁴ WBH, 7 pułk strzelców konnych, sygn. I. 321.37.21, Rozkaz dzienny nr 175 z 1 VIII 1936 r.

**Sztandar 7. pułku strzelców
konnych Wielkopolskich wręczony
w 1936 r. (zbiory Sali Tradycji 15. WBKPanc)**

z trzech stron obszyty złotą frędzlą szerokości 5 cm. Płat sztandaru przymocowany był do drzewca długości 2,5 m za pomocą białej skórzanej tulei oraz 14 gwoździ. Na drzewcu upięto biało-czerwoną wstęgę z dwuwierszowym napisem „Sztandar ofiarowany 7. P.S.K. / przez Ks. Kan. St. Kruczka”⁵. Poznańska prasa następująco scharakteryzowała sztandar: *Nowy sztandar jest arcydziełem sztuki zdobniczej. Przeszło rok haftowano sztandar w Warszawie dukatowym złotem i jedwabiem*⁶.

W kampanii 1939 r. sztandar wraz z pułkiem przebył szlak bojowy od Biedruska do Warszawy, znajdując się przez cały czas pod opieką st. wachm. Leopolda Badury i plut. Stanisława Szczepaniaka. Po przedarciu się pułku do Warszawy sztandar zdeponowano w Komendzie Miasta. W przededniu kapitulacji Warszawy mjr dypl. Witold Jabłoński i rtm. Waław Jankowski odebrali sztandar z myślą o wywiezieniu go do Wilna. Zadania tego podjęli się pchor. Andrzej Konopka i pchor. Jerzy Powidzki, którzy udawali się na teren okupacji sowieckiej wraz z szeregowymi pochodzącymi z Kresów Wschodnich. Nie znali jednak realiów okupacji sowieckiej. Dlatego zdołali dotrzeć do Ostroga nad Horyniem na Wołyniu, pokojowego garnizonu 19. pułku ułanów Wołyńskich. Tam ukryli sztandar w willi krewnego jednego z podchorążych. W listopadzie 1939 r. przybywający w Równem na Wołyniu oficer 15. pułku ułanów Poznańskich ppor. Waław Zieliński dowiedział się o ukrytym w Ostrogu sztandarze wojskowym. Sądząc, że może to być sztandar jego pułku, wykrał go z piwnicy domu zajętego wcześniej przez Rosjan. Okazało się, że był to sztandar 7. pułku strzelców konnych. Z pomocą swego krewnego Zygmunta Kuriaty, który mieszkał w osadzie Nieklukwin nieopodal stacji kolejowej Sarny, odpowiednio zabezpieczony sztandar zakopali w przybudówce młyna. W 1943 r. Zygmunt Kuriata, w związku z opuszczeniem Nieklukwina, zmienił miejsce ukrycia sztandaru. 7 października 1949 r. sztandar 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich został przekazany do Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie przez Naczelną Dyрекcję Muzeów i Ochrony Zabytków. Badaczom dziejów sztandarów kawalerii polskiej nie udało się ustalić, gdzie sztandar był przechowywany w latach 1943–1949⁷.

24 września 1939 r. dowódca Wielkopolskiej Brygady Kawalerii, a następnie Grupy Operacyjnej Kawalerii, gen. bryg. dr Roman Abraham wystąpił z wnioskiem o odznaczenie krzyżami Orderu Wojennego Virtuti Militari sztandarów pułków Wielkopolskiej i Podolskiej Brygady Kawalerii, w tym sztandaru 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich, Krzyżem Srebrnym oraz Krzyżem Złotym. We wniosku tym pisał: *Przez cały okres tych walk ofiarnością i męstwem wyróżniał się 7. psk, któremu najtrudniejsze powierzałem zadania bojowe. Pułk nie szczędził krwi, aby je wykonać. Na 48 oficerów, podoficerów i strzelców przedstawionych przeze mnie do odznaczenia krzyżami VM – 34 otrzyma je pośmiertnie. W uznaniu dzielności pułku przedstawiam sztandar do odznaczenia Krzyżami VM klasy V i IV. Sztandar pułku jest darem Polaków z Ameryki, którzy mogą być dumni z Wielkopolskich Strzelców Konnych*⁸.

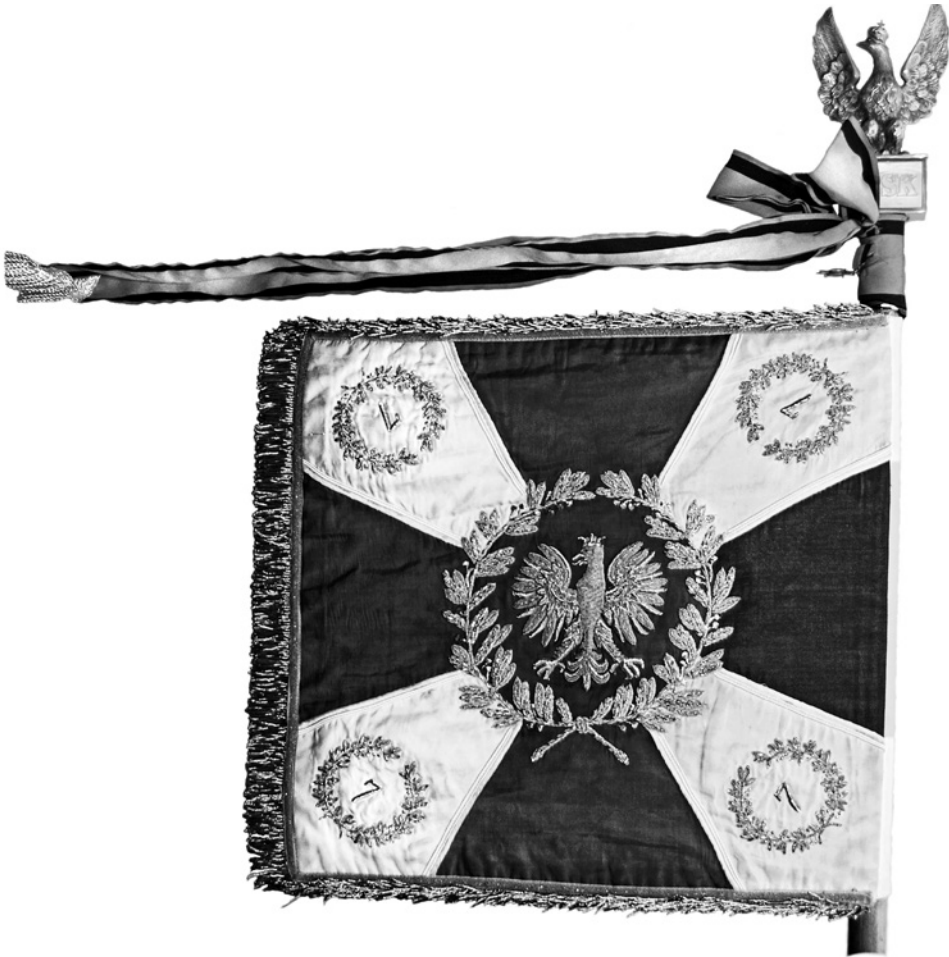
Wniosek gen. Abrahama był niewłaściwy, bowiem zgodnie z ustawą orderową z 25 marca 1933 r. sztandar pułku mógł być dekorowany jedynie Krzyżem Klasy V, czyli Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Dopiero dwadzieścia lat po zakończeniu II wojny światowej dekretem Rady Trzech z 11 listopada 1966 r. Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari

5 L. Kukawski, *Sztandary kawalerii...*, s. 491–494.

6 *Uroczystość 7 pułku strzelców konnych*, Kurier Poznański 1936, nr 353 z 2 VIII 1936 r., s. 8.

7 L. Kukawski, *Sztandary kawalerii...*, s. 494–495.

8 Z. Szacherski, op. cit. s. 309–310.

Sztandar 7. batalionu Strzelców Konnych Wielkopolskich wręczony w 2013 r. (Jarosław Jakubowski)

nadała 7. pułkowi strzelców konnych Wielkopolskich Krzyż Srebrny Orderu Wojennego Virtuti Militari w *uznaniu czynów niezwyklego męstwa w okresie drugiej wojny światowej 1939–1945*. Dyplom nadania orderu nosi podpis Kanclerza Kapituły gen. broni Władysława Andersa.

11 listopada 1996 r. w trzydziestą rocznicę tamtego wydarzenia w Sali Odrodzenia Ratusza w Poznaniu Kanclerz Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari gen. bryg. w st. spocz. Stanisław Nałęcz-Komornicki dokonał uroczystego potwierdzenia tamtych nadań *jako pierwszy po latach powołany w Ojczyźnie Kanclerz Orderu Wojennego VM mocą swojego urzędu uroczyste potwierdzam i sankcjonuję dekoracje nałożone na sztandary w Kraju rękoma żołnierzy Rzeczypospolitej, którym nie dano przedstawić sztandarów swoich oddziałów do osobistej ich dekoracji przez Naczelnego Wodza i ówczesnego Kanclerza gen. broni Władysława Andersa*⁹. Poczet do sztandaru

⁹ Muzeum Narodowe w Poznaniu – Wielkopolskie Muzeum Wojskowe, Akt Potwierdzenia z 11 listopada 1996 r.

7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich wystawił wówczas, dziedziczący i kultywujący tradycje tego pułku, batalion zmechanizowany 15. Wielkopolskiej Brygady Kawalerii Pancernej im. gen. broni Władysława Andersa z Wędrzyna.

Siedemnaście lat później, 14 czerwca 2013 r. – ten sam batalion, który na mocy decyzji Ministra Obrony Narodowej nr 171 z 12 maja 2006 r. przyjął nazwę 7. batalion Strzelców Konnych Wielkopolskich – otrzymał sztandar, który jest kopią sztandaru 7. pułku strzelców konnych Wielkopolskich. Było to związane z decyzją Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari o utożsamieniu batalionu z jego wielkim poprzednikiem. Jednocześnie w związku z faktem, że wiek Kanclerza i członków Kapituły uniemożliwił im obecność na uroczystości wręczenia sztandaru i utożsamienia batalionu, dowódca 11. Dywizji Kawalerii Pancernej gen. dyw. Janusz Adamczak, jako najstarszy stopniem dowódca wojskowy obecny na tej uroczystości, został upoważniony przez Kapitułę do nałożenia na sztandar batalionu wstęgi orderowej.

1920–1921

Sformowanie pułku, udział w wojnie z bolszewicką Rosją i funkcjonowanie do czasu przejścia na stopę pokojową

20 sierpnia 1919 r. ogłoszono organizacyjne włączenie Wojsk Wielkopolskich w skład Wojska Polskiego, a 20 października 1919 r. został wydany rozkaz o sformowaniu w Poznaniu Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań, któremu podporządkowano większość oddziałów, urzędów i instytucji wojskowych ze składu Wojsk Wielkopolskich¹. O swoistej wyjątkowości Wojsk Wielkopolskich świadczyło to, że niemal od samego początku ich organizacji w Wielkopolsce formowano zawiązki oddziałów tworzone z myślą o sąsiednich dzielnicach znajdujących się wówczas nadal w rękach niemieckich – Śląsku i Pomorzu.

10 grudnia 1919 r. ukazał się rozkaz Ministerstwa Spraw Wojskowych dotyczący zjednoczenia Wojsk Wielkopolskich z Wojskiem Polskim. W myśl tego rozkazu Wojska Wielkopolskie miały przekazać w skład Wojska Polskiego trzy dywizje piechoty i załóżki czwartej – pomorskiej, pułk bytomski, a ponadto trzypułkową brygadę jazdy, pułk jazdy dywizyjnej, cztery eskadry lotnicze, dwa bataliony telegraficzne, batalion kolejowy i trzy pociągi pancerne, cztery kolumny samochodowe, a także szereg innych oddziałów służb oraz zakładów wojskowych². Mając na uwadze fakt, że w czasie wojny Polski z bolszewicką Rosją w Wojsku Polskim poza pułkami jazdy liniowej, czyli jazdy samodzielnej, funkcjonowały również pułki jazdy organicznej określane tak-

¹ Operacyjne podporządkowanie Wojsk Wielkopolskich Naczelnemu Wodzowi i Naczelnemu Dowództwu WP nastąpiło 25 V 1919 r. w Warszawie w trakcie spotkania Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z Józefem Piłsudskim. 30 V 1919 r. Naczelny Wódz wystosował pismo do Głównodowodzącego Wojsk Wielkopolskich gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego informujące o podporządkowaniu armii wielkopolskiej, co ze względów politycznych zostało zachowane w tajemnicy do sierpnia. 1 VIII 1919 r. Sejm Ustawodawczy przyjął ustawę o tymczasowej organizacji byłej dzielnicy pruskiej, a 20 VIII 1919 r. Naczelny Wódz ogłosił dekret określający zasady zjednoczenia Wojsk Wielkopolskich z Wojskiem Polskim. Żołnierze Wojsk Wielkopolskich zostali o tym poinformowani rozkazem Dowództwa Głównego nr 216 z 28 VIII 1919 r. Na mocy tego dekretu 21 VIII 1919 r. w Poznaniu powstać miało Dowództwo Okręgu Generalnego. Na jego dowódcę wyznaczono już 17 VIII 1919 r. gen. ppor. Zygmunta Zielińskiego. Rozliczne trudności natury organizacyjnej spowodowały, że rozkaz Ministra Spraw Wojskowych o utworzeniu Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań wydano dopiero 20 X 1919 r. Oficjalne uroczystości przejścia władzy przez Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza odbyły się 25–27 X 1919 r. w Poznaniu, dokąd przybył Józef Piłsudski. 13 XI 1919 r. wydano ostatni rozkaz Dowództwa Głównego nr 249, natomiast 14 XI 1919 r. ukazał się rozkaz nr 1 Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań. Ostatecznie organizację Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań i przejmowanie oddziałów, urzędów i zakładów wojskowych zakończono 28 XI 1919 r. Zob.: B. Polak, *Zjednoczenie Armii Wielkopolskiej z Wojskiem polskim w 1919 roku*, w: *Powstanie Wielkopolskie 1918/1919*, Kościan 1975. Zob. także: F. Idkowiak, *Dowództwo Okręgu Generalnego Poznań 1919–1920. Geneza i organizacja*, Grot. Zeszyty Historyczne poświęcone historii wojska i walk o niepodległość 2009, nr 30, s. 37–49.

² Wojskowe Biuro Historyczne (dalej WBH), Naczelne Dowództwo WP, sygn. I 301.7.2, Ministerstwo Spraw Wojskowych Departament Mobilizacyjno-Organizacyjny nr 1200/Z, Rozkaz z 10 XII 1919 r.

Bibliografia

Źródła

- ▣ ARCHIWUM INSTYTUTU POLSKIEGO I MUZEUM GEN. SIKORSKIEGO (IPMS)
- ▣ ZESPÓŁ RELACJI Z KAMPANII 1939 R.
- ▣ CENTRALNE ARCHIWUM MINISTERSTWA OBRONY FEDERACJI ROSYJSKIEJ (CAMO),
- ▣ ZESPÓŁ DOKUMENTÓW NIEMIECKICH Z II WOJNY ŚWIATOWEJ.
- ▣ GEHEIMES STAATSARCHIV PREUSSISCHER KULTURBESITZ BERLIN DAHLEM (GSPK), EHEMALIG ZENTRALES STAATSARCHIV HISTORISCHE ABTEILUNG II DIENSTSTELLE MERSEBURG.
- ▣ ZESPÓŁ MAP I PLANÓW TWIERDZY POZNAŃ.
- ▣ THE NATIONAL ARCHIVES OF THE UNITED STATES MICROFILM PUBLICATIONS (NAUSMP), RECORD OF GERMAN FIELDS COMMAND.
- ▣ WOJSKOWE BIURO HISTORYCZNE (WBH)

Zespoły akt

Departament Kawalerii Ministerstwa Spraw Wojskowych,
Dowództwo Okręgu Korpusu VII,
3 Dywizja Kawalerii,
7 Brygada Jazdy,
Brygada Kawalerii „Poznań” – Wielkopolska Brygada Kawalerii,
7 pułk strzelców konnych.

Źródła drukowane

Bitwa Warszawska 13–28 VIII 1920. Dokumenty operacyjne, cz. 1: 13–17 VIII, opracował i przygotował do druku zespół pod red. M. Tarczyńskiego, Warszawa 1995.

„Dziennik Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych”.

Instrukcja dla przewodniczących Komisji Poborowych Samochodów i Rowerów, Warszawa 1937.

Instrukcja mobilizacyjna dla dowódców jednostek mobilizujących, cz. 1–8, Warszawa 1937.

Instrukcja ujeżdżania koni, Warszawa 1928.

Instrukcja ujeżdżania koni, Warszawa 1936.

Instrukcja wyszkolenia kawalerii, Warszawa 1923.

Instrukcja wyszkolenia kawalerii, Warszawa 1928.

Książka adresowa miasta stołecznego Poznania, Poznań 1923.

Książka adresowa miasta stołecznego Poznania, Poznań 1926.

Książka adresowa miasta stołecznego Poznania, Poznań 1930.

Książka adresowa miasta stołecznego Poznania, Poznań 1933.

Organizacja Przystosobienia Wojskowego Konnego, Warszawa 1932.

- Programy wyszkolenia praktycznego i teoretycznego w pułkowych szkołach podoficerskich i szkołach podoficerskich CKM*, Warszawa 1929.
- Rocznik oficerski*, Warszawa 1923.
- Rocznik oficerski*, Warszawa 1924.
- Rocznik oficerski*, Warszawa 1928.
- Rocznik oficerski*, Warszawa 1930.
- Rocznik oficerów kawalerii 1930*, Warszawa 1930.
- Rozkazy Dowództwa Okręgu Korpusu VII.
- Rozkazy Dowództwa Okręgu Generalnego Pomorze.
- Rozkazy Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań.
- Rozkazy Oficerskie Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań.
- Rozkazy Tajne Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań.
- Spis oficerów służących czynnie w dniu 1.6.21 r.*, Warszawa 1921.
- Statistische Nachweisungen über bemerkenswerthe in den Jahren 1884 bis 1887 vollendete Bauten der Garnison – Bauverwaltung des Deutschen Reiches*, Zeitschrift für Bauwesen 1889–1896.
- Wojna obronna Polski 1939. Wybór źródeł*, opr. zbior. kier. Eugeniusz J. Kozłowski, Warszawa 1968.

Wspomnienia

- Abraham Roman, *Wspomnienia wojenne znad Warty i Bzury*, cz. 1–4, Wojskowy Przegląd Historyczny 1966, nr 1–4.
- Abraham Roman, *Wspomnienia wojenne znad Warty i Bzury. Zakończenie*, Wojskowy Przegląd Historyczny 1967, nr 1.
- Abraham Roman, *Wspomnienia wojenne znad Warty i Bzury*, Warszawa 1990.
- Arciszewski Franciszek, *Cud nad Wisłą. Rozważania żołnierza*, Londyn 1957.
- Kutrzeba Tadeusz, *Bitwa nad Bzurą*, w: *Wojna bez walnej bitwy*, Warszawa 1998.
- Mazurkiewicz Michał (właśc. Władysław Wiesław Michał Mazurkiewicz – J.S.T.), *Karabiny maszynowe naprzód*, Warszawa 1959.
- Mitkiewicz Leon, *W Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich 1932–1935*, wstęp i opracowanie naukowe Waldemar Rezmer, Toruń 2014.
- Moja Służba Niepodległej. Wspomnienia pułkownika dyplomowanego Józefa Szostaka „Filipa” (1897–1984)*, przedmowa i opracowanie naukowe Daniel Koreś, Wrocław–Warszawa 2019.
- Raszewski Kazimierz, *Wspomnienia z własnych przeżyć do końca roku 1920*, Poznań 1938.
- Rudnicki Klemens, *Na polskim szlaku. Wspomnienia z lat 1939–1947*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.
- Szacherski Zbigniew, *Wierni przysiędze*, Warszawa 1966.
- Ugrechelidze-Ugorski Witaliusz, *Z działań O/Z Wielkopolskiej BK w kampanii wrześniowej*, Przegląd Kawalerii i Broni Pancерnej (Londyn) 1972, nr 65.

Opracowania:

- Aksamitowski Andrzej, *Wielkopolska w systemie obronnym II Rzeczypospolitej*, w: *Działania militarne w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej*, red. nauk. Wiesław Wróblewski, Warszawa 2002.
- Bauer Piotr, *Losy ośrodków zapasowych Armii „Poznań”, w: Bitwy września 1939 roku. Materiały z VI seminarium historyków polskich działań obronnych 1939 r. Koszalin 10–11 listopada 1989 r.*, cz. 1, *W obronie Kresów Wschodnich*, red. nauk. Bogusław Polak, Koszalin 1993.

- Bizan Stanisław, *Powiat i miasto Brodnica w walkach o niepodległość 1914–1920*, t. 2, Brodnica 1939.
- Bohusz-Szyszek Zygmunt, *Działania wojenne nad Dolną Wisłą w 1920 r.*, Warszawa 1931.
- Böhler Jochen, *Zbrodnie Wehrmachtu w Polsce. Wrzesień 1939*, Warszawa 2009
- Böhler Jochen, *Najazd 1939. Niemcy przeciw Polsce*, Warszawa 2011)
- Böhm Tadeusz, *Bataliony Obrony Narodowej w Wielkopolsce w latach 1936–1939 i ich rola w kampanii wrześniowej*, Poznań 1996.
- Bordzań Tadeusz, *Grupa pułkownika Zieleniewskiego*, Biłgoraj 2004.
- Deszczyński Marek P., *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939*, Warszawa 2003.
- Dydowicz Janina, *Życie codzienne i kultura materialna*, w: *Dzieje Poznania*, t. 2. *Dzieje Poznania w latach 1793–1945*, pod red. Jerzego Topolskiego i Lecha Trzeciakowskiego, Poznań–Warszawa 1998.
- Dzieje 15 pułku ułanów Poznańskich (1 pułku ułanów Wielkopolskich)*, pod red. Pawła Zaremby, Londyn 1962.
- Grobelski Wojciech, *Garnizon wojskowy w Zbąszyniu w latach 1921–1937*, w: *Bezpieczeństwo Polski w Europie. Historyczne uwarunkowania bezpieczeństwa. Księga dedykowana Profesorowi Bogusławowi Polakowi z okazji 45-lecia pracy twórczej oraz 70-lecia urodzin*, Koszalin 2015.
- Grześkowiak Kazimierz, *O walkach 7 pułku strzelców konnych w 1939 r.*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1968, nr 3.
- Górski Karol, *Kawaleria krzyżacka*, *Przegląd Kawaleryjski* 1934, nr 12.
- Idkowiak Franciszek, *Dowództwo Okręgu Generalnego Poznań 1919–1920. Geneza i organizacja*, *Grot. Zeszyty Historyczne poświęcone historii wojska i walk o niepodległość* 2009, nr 30.
- Idzior Franciszek, *O walkach Wielkopolskiej BK w Puszczy Kampinoskiej w 1939 r.*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1968, nr 3.
- Jeziorowski T., *Lista strat 15 pułku ułanów Poznańskich*, *Zeszyty Historyczne Towarzystwa b. Żołnierzy i Przyjaciół 15 Pułku Ułanów Poznańskich* 1999,
- Karwat Janusz, *Centralna Szkoła Wojskowa Gimnastyki i Sportów w Poznaniu 1921–1929*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1993, nr 2.
- Kaśkosz Mariusz, *Straż Graniczna Inspektoratu Granicznego Wronki w latach 1928–1937. Ze wspomnień strażnika Jana Nocunia*, Czarnków 2015.
- Konstankiewicz Andrzej, Kukawski Lesław, *Uzbrojenie kawalerii polskiej w latach 1918–1939 (jednostki dywizyjno-brygadowe)*, *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* 2002, t. XL.
- Kukawski Lesław, *Konne Mistrzostwa Wojska Polskiego w II Rzeczypospolitej*, Grajewo 2006.
- Kukawski Lesław, *Orkiestry kawaleryjskie II Rzeczypospolitej*, Grajewo 2013.
- Kukawski Lesław, *Polski koń wojskowy w okresie II Rzeczypospolitej*, *Koń Polski* 1972, nr 4.
- Kukawski Lesław, Tym Juliusz S., Wójcik Teodor, *Kawaleryjska Alma Mater w Grudziądzu 1920–1939. Zarys dziejów*, Grudziądz 2008.
- Kryńska Elwira Jolanta, *Polski Biały Krzyż 1918–1961*, Białystok 1997
- Krzyż Jerzy, *Militarna przeszłość Grudziądza*, Grudziądz 2002.
- Kupliński Jerzy, *Wojskowe aspekty rewindykacji Zaolzia w 1938 r.*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1989, nr 3.
- Lance do boju. Szkice historyczne z dziejów jazdy wielkopolskiej X wiek – 1945 r.*, pod red. nauk. Bogusława Polaka, Poznań 1986.
- Laskowski Leszek, *Roman Abraham. Losy dowódcy*, Warszawa–Poznań 1998.
- Machalski Tadeusz, *Nasza kawaleria na lewym skrzydle bitwy warszawskiej (1–22 sierpnia 1920 roku)*, *Przegląd Kawaleryjski* 1929, nr 3.

- Medwicz Roman, *Formacje Krakusów w kawalerii polskiej 1813–1939*, Częstochowa 1987.
- Neumann Joachim, *Die 4. Panzer-Division 1938–1943. Bericht und Betrachtungen zu zwei Blitzfeldzügen und zwei Jahren Krieg in Rußland*, Bonn–Duisdorf 1985
- Niewęglowska Aneta, *Polski Biały Krzyż a wojsko w latach 1919–1939*, Toruń 2005
- Odziemkowski Janusz, *Armia i wieś w II Rzeczypospolitej*, Wrocław 1988.
- Olstowski Przemysław, *Generał Gustaw Orlicz-Dreszer (1889–1936). Dowódca wojskowy i działacz społeczno-polityczny*, Toruń 2000.
- Palka Damian, *Czarnków w dwudziestolecu międzywojennym*, Poznań 2013.
- Perlińska Anna, *Materiały o sytuacji mieszkaniowej bezrobotnych Grudziądzka. Sprawa tzw. „Madery” w l. 1931–1935*, Rocznik Grudziądzki 1965, t. 4.
- Pindel Kazimierz, *Obrona terytorialna w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995.
- Polak Bogusław, *Zjednoczenie Armii Wielkopolskiej z Wojskiem Polskim w 1919 roku*, w: *Powstanie Wielkopolskie 1918/1919*, Kościan 1975.
- Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej*, t. 1, *Kampania wrześniowa*, cz. 1–4, Londyn 1951–1986.
- Porwit Marian, *Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku*, cz. 1–3, Warszawa 1983.
- Pryliński Adam, Jorda-Stojowski Adam, *Zarys historii wojennej 7-go pułku strzelców konnych wielkopolskich*, Warszawa 1931.
- Radomyski Stanisław, *Działania szwadronów marszowych pułków Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w wojnie we wrześniu 1939 roku*, Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej (Londyn) 1992, nr 141.
- Radomyski Stanisław, *Zarys Historii Szkoły Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu 1926–1939*, Pruszków 1992.
- Rezmer Waldemar, *Armia „Poznań” 1939*, Warszawa 1992.
- Rodowody pułków jazdy polskiej 1914–1947*, red. nauk. Kornel Krzeczunowicz, Londyn 1983.
- Rybka Ryszard, Stepan Kamil, *Najlepsza broń. Plan mobilizacyjny „W” i jego ewolucja*, Warszawa 2010.
- Schmidt August, *Geschichte der 10. Division. 10. Infanterie-Division (mot.). 10. Panzer-Grenadier-Division 1933–1945*, Bad Nauheim 1963.
- Sikorski Władysław, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Warszawa 1928.
- Skuratowicz Jan, *Architektura Poznania 1890–1918*, Poznań 1991.
- Słownik biograficzny starostów Drugiej Rzeczypospolitej*, oprac. nauk. Janusz Mierzwa, t. 1, Łomianki 2018.
- Smoliński Aleksander, *Jazda Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 12. X. 1918 do 25. IV. 1920*, Toruń 2000.
- Smoliński Aleksander, *Mobilizacja Wielkopolskiej Brygady Kawalerii w przededniu wybuchu wojny 1939 roku, w: Wrzesień 1939 roku i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych Drugiej Rzeczypospolitej*, red. Ryszard Sudziński, Włodzimierz Jastrzębski, Toruń–Bydgoszcz 2001.
- Smoliński Aleksander, *Mundur i barwy jazdy dywizyjnej oraz strzelców konnych Wojska Polskiego. Lata 1919–1939*, Grajewo 2012.
- Smoliński Aleksander, *Przyczynki do dziejów szabli polskiej i jej wytwórni oraz historii szabel używanych w Wojsku Polskim w latach 1918–1939*, „Arsenał Poznański” 1994, nr 1.
- Strzelecki Leon, *Uwagi do książki płk. dypl. L. Mitkiewicza „Kawaleria Samodzielna R.P. w wojnie 1939 r.”*, Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej (Londyn) 1966, nr 43.
- Strzelecki Leon, *Uwagi do nowych relacji gen. Abrahama*, Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej (Londyn) 1968, nr 51.
- Szacherski Zbigniew, *Konfrontacje*, Najnowsze dzieje Polski 1914–1939 1968, t. 13.
- Szacherski Zbigniew, *Listy do redakcji*, Dzieje Najnowsze 1969, nr 4.

- Szlakiem Ułanów Chrobrego. *Zarys historii 17 Pułku Ułanów Wielkopolskich im. Króla Bolesława Chrobrego*, red. Stanisław Zakrzewski, Zygmunt Godyń, Londyn 1973.
- Śliwiński Eugeniusz, *17 Pułk Ułanów Wielkopolskich. Geneza – organizacja – działania bojowe*, Leszno 2008.
- Tettau von Hans, Versock Kurt, *Geschichte der 24 Infanterie Division 1935–1945*, Stolberg 1956.
- Tym Juliusz S., *7 pułk strzelców konnych Wielkopolskich*, Pruszków 1999.
- Tym Juliusz S., *Barwy otoków pułków strzelców konnych*, Grajewskie Zeszyty Historyczne. Zapis. Materiały i Studia do Dziejów 9 Pułku Strzelców Konnych 2004, z. 2
- Tym Juliusz S., *Kawaleria w operacji i w walce. Koncepcje użycia i wyszkolenie kawalerii samodzielnej Wojska Polskiego w latach 1921–1939*, Warszawa 2014.
- Tym Juliusz S., *Kawaleria w Poznaniu (zarys dziejów)*, Grajewo 2004.
- Tym Juliusz S., *Koszary 15. Pułku Ułanów Poznańskich*, Zeszyty Historyczne Towarzystwa Byłych Żołnierzy i Przyjaciół 15 Pułku Ułanów Poznańskich, Poznań 2001, z. 8.
- Tym Juliusz S., *Operacja „Józef”. Operacja zaczepna Wojska Polskiego na Ukrainie wiosną 1920 roku*, Warszawa 2016.
- Tym Juliusz S., *Przygotowania wojenne i mobilizacja 15 pułku ułanów Poznańskich w 1939 roku*, Przegląd Historyczno-Wojskowy 2004, nr 3.
- Tym Juliusz S., *Przygotowania wojenne i mobilizacja Wielkopolskiej Brygady Kawalerii*, Przegląd Historyczno-Wojskowy 2009, nr 3.
- Tym Juliusz S., *Przysposobienie Wojskowe Konne (1928–1939). Zarys dziejów, dokumenty i materiały*, Warszawa 2003.
- Tym Juliusz S., *Wielkopolska Brygada Kawalerii w kampanii 1939 roku*, Warszawa 2019.
- Urbaniak Miron, *Leszczyńskie koszary z lat 1901–1905 na planach budowlanych Archiwum Państwowego w Lesznie*, Leszno 2012.
- Wesołowski Andrzej, *Działania niemieckie przeciwko Grupie Operacyjnej Kawalerii gen. Abrahama w Puszczy Kampinoskiej w dniach 16–19 września 1939 roku*, w: *Kawaleria samodzielna Wojska Polskiego w bitwie nad Bzurą*, Warszawa 2004.
- Wielecki Henryk, Sieradzki Rudolf, *Wojsko Polskie 1921–1939. Organizacja i odznaki kawalerii*, Warszawa 1992.
- Wielhorski Janusz, *Przemiany z zakresu O. d. B. i numeracji W.J. jazdy polskiej w czasookresie od 18. X. 1920 do roku 1923*, Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej 1984, nr 115.
- Wykaz maści koni w pułkach kawalerii w okresie 1935–1939*, Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej (Londyn) 1962, nr 27.
- Zakrzewski Bartłomiej, *18 Dywizja Piechoty Wojska Polskiego w wojnie polsko-sowieckiej 1919–1921*, Warszawa 2016.
- Zarzycki Piotr, *7 dywizjon artylerii konnej*, Pruszków 2002.
- Zarzycki Piotr, *Artyleria konna w kampanii 1939 roku*, Warszawa 2007.
- Żukowski Stanisław, *Działania 3. Konnego Korpusu Gaja*, Warszawa 1935, Oświęcim 2015.

Skorowidz nazwisk

- A**braham, Roman 15, 17, 22, 193, 213, 219, 291, 306, 349, 352, 376, 378, 380, 384–386, 388, 389, 391, 392, 394, 396, 398–405, 407, 409–412, 415–426, 428–432, 465, 466, 472, 475, 552, 555–557
- Adamczak, Janusz 24, 538
- Adamski, Adamski 359
- Agenor Jerzy 391
- Aksamitowski, Andrzej 16, 65
- Aleksandrowicz, Jarosław 34, 43
- Alter, Franciszek 432
- Anczykowski, Jan 363
- Anders, Ernest 298, 487
- Anders, Władysław 23, 120, 180
- Andrciw, Jan 360
- Andrzejak, Franciszek 363, 462
- Andrzejczak, Rajmund T. 458, 459
- Andrzejewski, Stefan 357
- Andrzejewski, Wiktor 357
- Andrzejkowicz, Stanisław 323, 325, 326, 354, 366, 372, 383, 386, 479
- Anduszczyk, Stefan 362
- Antczak, Józef 362
- Antkowiak, Marian 368, 441
- Antoniewicz, Kazimierz Jan 75, 84, 479
- Apsel, Schmil 363
- Arciszewski, Franciszek 14, 32
- Arnoldt-Russocki, Wiktor Feliks 385, 546
- Augustyniak, Feliks 360
- Awram, Julian 363
- B**abiński, Stanisław 166
- Badler, Josel 360
- Badowski, Franciszek 357
- Badura, Leopold 22, 141, 142, 199, 243, 275, 295, 320, 328, 329, 355, 368, 448
- Bagiński, Henryk 100
- Bakaradze, Jan 436
- Balcerzak, Krzysztof 457
- Bałaszczuk, Dmytro 361
- Bałażyk, Antoni 244
- Bałażyk, Antoni 277, 355, 448
- Bałka, Józef 359
- Bamber, Franciszek 363, 448
- Banach, Alfons 308, 363
- Banasch, Gerhard Jan 357
- Banaszyk, Jan Teodor 362
- Bandosz, Stanisław 174, 296, 329, 355
- Bandurski, Władysław 176
- Baraniecki, Władysław 444, 449
- Baranowski, Tadeusz 298, 446, 488
- Baranowski, Walenty 357, 443
- Baranowski, Zdzisław 336, 350, 352, 367, 386, 447, 479
- Barański, Artur 478
- Barański, Zbigniew 377
- Barcikowski, Józef 437
- Barczak, Franciszek 298, 488
- Barczyński, Czesław 69
- Bardach, Bazyli 361
- Barhan, Michał 360
- Bartecki, Kazimierz 260, 303, 304, 314, 317, 354, 436, 446, 479, 490
- Bartkowiak, Bruno 360
- Bartkowiak, Jan 307, 325, 363, 448
- Bartkowiak, Stanisław (mł. roczn.) 357, 444
- Bartkowiak, Stanisław (st. roczn.) 357, 443
- Bartkowiak, Władysław 445
- Basak, Józef 277, 303, 355, 448
- Basarab, Bazyli 361

- Basiński, Stanisław Franciszek 55, 69, 83, 84, 86, 91,
111, 129, 143, 145, 147, 154, 157, 161, 172, 255,
256, 293, 369, 479
- Baszak, Józef 176, 295
- Batura, Bronisław 360
- Bauer, Piotr 17
- Bawolski, Jan 360
- Bąbelek, Józef 360
- Bąkiewicz, Marian 85, 87
- Bąkowski, Julian 222, 233, 234, 255, 256, 259, 268, 294,
479, 489
- Bednarek, Stanisław 445
- Bednarek, Witold 442
- Bednarski, Julian 443
- Bekar, Włodzimierz 359
- Bennecke, Louis-Ferdinand 408
- Berbecki, Leon 255, 473
- Berdyjowski, Stanisław 45, 55, 479
- Berek, Stanisław 62
- Berełkowski, Teofil 442, 448
- Bereżecki, Jerzy 36, 39
- Białęcki, Lucjan 443
- Białek, Marian 365
- Biberał, Zelman-Mordko 361
- Biegański, Józef 274, 296
- Bielawski, Antoni 355
- Bielejewski, NN 438
- Bielewski, Antoni 231, 247, 252, 295, 391, 448
- Bielewski, Franciszek 56
- Bieniakiewicz, Stanisław 297, 321
- Bieńkowski, Ludwik 110, 114, 122, 124, 131, 137,
140, 141, 145, 147, 161, 163, 164, 166, 167, 172,
176–178, 197, 199, 234–236, 238, 239, 241, 243,
245, 256, 258, 259, 261, 263, 264, 267–269, 273,
291, 293, 294, 479, 487
- Biermann, ppor. 408
- Biernacki, Adam 445
- Bikowski, Ludwik 255, 260, 294, 479, 489
- Bilak, Michał 149, 199, 233, 252, 274, 280, 296
- Biniakiewicz, Stanisław 303, 314, 355, 448
- Bizan, S. 35
- Blicziak, Franciszek Józef 360
- Blind, Majer Izak 363
- Błaszak, Feliks 256, 274, 276–278, 295, 303, 324
- Błaszczyk, Edward 368
- Błaszczyk, Michał 452
- Błaszczyk, Władysław 363
- Bobac, Kornalin 147, 152, 487
- Bobieński, Władysław 177
- Bobola, Władysław 51
- Bochenek, Włodzimierz 41
- Bode, Carl 58, 61
- Bodner, Teofil 360
- Bogusławski, Kazimierz 106, 125, 137, 140, 141, 145,
147, 166–169, 233, 235, 255, 257, 267, 281, 293,
294, 296, 303, 323, 326, 328, 338, 352, 354, 367,
377, 384, 447, 479
- Bogusławski, Leon 355, 427, 442, 447
- Böhler, Jochen 387
- Böhm, Tadeusz 17, 345, 352, 373
- Bojczuk, Roman 361
- Bojduj, Michał 358
- Bokar, Włodzimierz 327
- Bokszczanin, Janusz 169, 181, 238, 260, 266, 269, 292,
438, 473, 479, 490
- Bolesław I Chrobry 187
- Bolewski, Ignacy 36, 39, 50, 55, 61, 83, 479
- Bollmann, Albert 408
- Bołtuć, Mieczysław 314
- Bończa, ps.; *zob.* Sobeski, Edward
- Boraneek, Roman 36, 55, 479
- Borczecki, Jerzy 50, 479
- Bordzań, Tomasz 438
- Borecki, Waclaw 362
- Boreysza, Witold 195, 196
- Borowiak, Henryk 449
- Borowiak, Ludwik 445
- Bortnowski, Władysław 314
- Borysiuk, Piotr 360
- Botwina, Jan 361
- Bouffał, Bronisław 39, 55, 479
- Bourdon, Witold 86, 91, 93, 136, 140, 145, 157, 164,
166, 174, 255, 293, 479, 487
- Brand, Osias 359
- Brandt, Agenor Jerzy 368
- Brasgalski, Antoni 51

- Bredow, Nikołaj E. 42
 Breżezowska, Halina 301
 Breżezowski, Aleksander Jan 264, 301, 354, 366, 479, 490
 Bronisz-Wieniawa, Zdzisław 298, 489
 Broszkowska, Izabela z Żółtowskich 17, 270, 271
 Bródka, Jacek 462
 Brüh, Pinkas 359
 Bryl, Bolesław 360
 Brzozowski, Tadeusz 55, 83, 85, 87, 479
 Buchert, Franciszek 360
 Büchs, Fritz 371
 Buda, Leon 359
 Budyh, Adam 442, 447
 Budyha, Walenty 51
 Budzik, Anna 252
 Budzik, Paweł 181, 197, 202, 209, 224, 225, 235–240, 245, 250, 251, 255–257, 267, 294, 300, 301, 303, 306, 327, 345, 350, 354, 366, 377, 379, 381, 383, 386, 387, 394, 395, 442, 447, 465, 479, 486, 489
 Bukowiecki, Ignacy Julian 368, 387, 390, 397, 442, 447, 491
 Bukowiecki, Ludwik 68, 69, 84, 86, 91–93, 95, 99, 105, 125, 127, 131, 134–136, 138–140, 143, 145, 147, 148, 151, 159, 166, 172, 256, 293, 439, 479
 Bukowiecki, Witold 55, 479
 Bukowski, Stefan 359
 Bülow, Gebhardt 178, 236–239, 258, 260, 264, 312, 324, 326, 337, 350, 354, 479, 490
 Butlak, Dawid 478
 Bździał, Stanisław 364
- C**
 Caz, Józef 358
 Cepa, Heliodor 222
 Chałupniczak, Franciszek 95
 Charuk, Michał 361
 Chądzyński, Władysław 298
 Chłapowski, Kazimierz 418
 Chmielewski, Stanisław 43, 46, 55, 479
 Chmielnik, Jan 363, 385, 442, 447
 Chociaj, Zygmunt 83, 479
 Chojnacki, Stanisław 363, 443, 447
 Chołoniewski, Andrzej 377, 411
 Chomiak, Jan 363
 Chrzanowski, Janusz 391
 Chudziak, Jan 243, 244, 277, 328, 355, 385, 448
 Chudziński, Franciszek 361
 Chudziński, Pankracy 248, 276, 278, 296, 303, 309, 355, 412, 448, 540
 Chudzyński, Czesław 443
 Chwalborski, Alfred 43, 48, 55, 479
 Chwalibóg, Franciszek 56
 Chwirot, Wojciech 361
 Ciążyński, Kazimierz II 85, 86, 271, 298, 487
 Cichocki, Stanisław 150, 252, 274, 275, 296
 Cichy, Karol 298, 488
 Ciernicki, Roman 299, 446, 489
 Ciesiółka, Marian 357
 Cieślak, Jan 361
 Cieślik, Hipolit 360
 Cinciruk, Teodor 359
 Ciszak, Kazimierz 277, 355, 391
 Ciszewski, Kazimierz 238–241, 263, 264, 269, 303, 321, 326, 328, 337, 338, 350, 354, 366, 372, 373, 384, 387, 442, 447, 479, 490
 Cuglak, Michał 243
 Cukiernik, Antoni 240, 243, 274, 276, 296, 308, 329, 355, 448
 Cygler, Leszek 350, 367, 378, 379, 384, 433, 442, 447, 479
 Czaja, Antoni 357
 Czaplicki, Andrzej 360
 Czaplicki, Ignacy 449
 Czapracki, Feliks 360
 Czapski, Stanisław 298
 Czarnocki, Roman 297
 Czarnocki, Jan 208
 Czarnowski, Władysław 439
 Czcheidze, Aleksander 91, 110
 Czcheidze, Dawid 91, 93, 99, 110, 124, 136, 137, 140, 147, 151, 159, 166–168, 172, 176, 233–237, 239, 260–262, 328, 479, 487
 Czcheidze, Jerzy 91, 110, 122, 123, 179, 236, 479
 Czechowski, Stanisław 357
 Czekąła, Jan 360
 Czeladyn, Jan 277, 289, 355, 422, 448
 Czepizak, Jan 362

- Czerniachowski, Marian 357
 Czombik, Edmund 445, 449
 Czubowicz, Ryszard 66, 69
 Czyż, Marian 447
- Ć**
 Ćwięka, Jacek 452, 459
- D**
 Damecki, Kazimierz 365
 Daner, Tadeusz 363
 Dankowski, Antoni 358
 Dankowski, Jan 298, 487
 Dawidowski, Jan 363
 Dąbrowski, Janusz 86, 91, 93, 105–107, 110, 479
 Dąbski-Nerlich, Paweł 348, 383, 411
 Dega, Władysław 56
 Dejczakowski, Mikołaj 360
 Dembiński, Stefan 227
 Dembiński, Teodor 119, 139, 162, 206, 282
 Demciuch, Leon 224, 247, 256, 259, 262, 294, 323, 345, 354, 430, 479, 489
 Demianiw, Tomasz 358
 Denka, Marian Mieczysław 357
 Derejko, Jan 363
 Derewianka, Michał 358
 Deszczyński, Marek P. 16, 314
 Dębicki, Jacek 368, 447
 Dębicki, Tadeusz 390, 417
 Dębicki, Teodor 69
 Diaczeńko, Piotr 361
 Dienst, Paweł 297
 Diffenbach, Julian 298, 487
 Disterheft, Roman 448
 Dittmer, Józef 141, 175, 193, 206, 207, 222, 252, 274, 295, 300, 320, 322, 346, 355, 427, 442, 447
 Długaszewski, Antoni 299, 491
 Długoszewski, Stanisław 85, 86, 298, 487
 Dmowski, Jan 202
 Dmytriw, Michał 358
 Dobiecki, Stanisław 217
 Dobroczyński, Witold 298, 487
 Dobrostański, Józef 14, 69, 93, 124
 Dobrzycki, Józef 448
 Dobrzyński, Józef 356
- Doda, Wincenty 201
 Doerman, Kazimierz 299, 490
 Dołotko, Mikołaj 360
 Domagała, Janusz 450, 478
 Domański, Kazimierz 38, 55, 83, 479
 Dominiak, Edmund 357
 Dominiczak, Grzegorz 100
 Dopierała, Bolesław 357
 Doszczak, Jan 361
 Dourec, Józef Julian 85, 87
 Dowbor-Muśnicki, Józef 25, 328
 Dreszer, Rudolf 488
 Drzewiecki, Adam 357
 Drzewiecki, Kazimierz 107
 Dubiński, Paweł 362
 Dubyna, Michał 359
 Dudczak, Mikołaj 360
 Dudkiewicz, Michał 357
 Dudziński, Czesław 277, 282
 Dudziński, Stanisław (kpr.) 448
 Dudziński, Stanisław (kpr./plut.) 296, 329, 355, 442, 448
 Dulas, Jan 445
 Dunin-Karwicki, Tadeusz 27, 55, 479
 Duninowski, Antoni 439
 Duninowski, Karol 85, 87
 Dura, Sylwester 319
 Dutkiewicz, Jan 357
 Dutkowski, Maksymilian 360
 Dworzecki-Bohdanowicz, Tomasz 110, 479
 Dyba, Ludwik 363, 448
 Dydowicz, Janina 63, 64
 Dykes, Wilhelm 357
 Dyll, Stanisław 297
 Dymarski, Franciszek 182, 490
 Dymowski, Stanisław 199, 207, 215, 237, 239, 245, 255, 257–259, 266, 268, 284, 294, 302, 307, 369, 446, 479, 489
 Dziamski, Jan 362
 Dzibij, Aleksy 360
 Dzida, Edward 443
 Dzierżanowski, Kazimierz 180
 Dziubarczyk, Jan 362
 Dziublewski, Marian 357

Dziudziel, Jan 363, 441, 449

Dziurak, Józef 357

Dźugay, Janusz 489

Dzygryniak, Mikołaj 361

Ekiert, Bernard 124, 282

Epstein, Bolesław 62

Fabran, Karol Jan 357

Fajfer, Stanisław 445

Fajgenblat, Jankiel 358

Faktor, Ela 358

Faleński, Zygmunt Jan 199, 238, 240, 264, 269, 270,
302, 303, 326, 354, 367, 390, 391, 442, 447, 480,
490, 540

Fanyga, Jan 361

Fąferek, Jan 363

Fąferek, Kazimierz 363

Federniak, Włodzimierz 358

Fedorowski, Miron 38, 39, 55, 85, 87, 480

Fedorowski, Stanisław 48, 480

Feldman, Stanisław 491

Fertyg, Stefan 357, 406, 442, 448

Fiedmen, Leopold 362

Filarecki. plut. 231

Filipiszyn, Leopold 442

Filipkowski, Władysław 438

Filipowski, Jan 362

Filoda, Kazimierz 357

Finkelkraut, Ludwik 36, 55, 480

Fischer, Abraham 362

Fischer-Drauenegg, Julian 116, 351, 436, 437

Fiszer, Stanisław 142, 159, 243, 247, 248, 256, 276–
278, 295

Fixa, Jan 362

Flieger, Ludwik 136, 177, 273, 277, 295

Fligier, Stanisław 274, 275, 282

Flörke, Hermann 408

Florkiewicz, Franciszek 51, 69, 129, 139, 174, 275, 295,
355

Florkowski, Kazimierz 233, 236, 237, 252, 274, 278, 280,
296

Florkowski, Witold 298, 489

Foch, Ferdynand 78

Frank, Oswald 207

Frankowski, Leon 363

Frąckowiak, Ignacy 363

Frąckowiak, Józef 125, 129, 139, 149, 168, 174, 233, 297

Frąckowiak, Wojciech 279, 281, 282, 296, 306, 355, 448

Friedrich, Wilhelm 360

Frydrychowski, Jan 162, 488

Fudakowska, Róża 270, 271

Furman, Leon 40, 56

Furmanowicz, Jan 345, 352, 371

Gabryalewicz, Czesław 364

Gajka, Edward 358

Gałązka, Piotr 48, 55, 85, 87, 480

Gałęzki, Ignacy 358

Gałęzowski, Marek 439

Garbusiński, Tadeusz 104

Gardulski, Stanisław 214

Garliński, Jarosław 223

Gądek, Józef Aleksander 86, 91, 110, 480

Gąsiorek, Marian 442, 448

Gąska, Władysław 357, 397, 447, 451

Gebhardt, Stanisław 106, 114, 126, 157, 480

Gedzyk, Mikołaj 358

Gerłowski, Piotr 358

Geryń, Teodor 69, 105, 124

Gędzierski, Leon 51

Gęsiorek, Marian 357

Gierliński, Cezary 62

Gieryn, Stefan 437

Giezek, Stanisław 63

Gil, ps.; *zob.* Wesołowski, Jan

Ginter, Józef 56

Gładysiak, Ignacy 362

Głębocki, Józef (mjr) 43, 44, 55, 480, 488

Głębocki, Józef (ppor.) 85, 87

Głowacki, Kazimierz 344, 360

Głuchowski, Janusz 183

Głuchowski, Konrad 17

Gnat-Wieteska, Zbigniew 439

Gniadek, Wojciech 405

Gniew, ps.; *zob.* Szacherski, Zbigniew

- Godyń, Zygmunt 16, 433
 Gogoliński, Wiktor 56, 95
 Golach, Kazimierz 363
 Goldberg, Abraham 358
 Goldsztejn, Icko 360
 Golik, Jan 364
 Goliński, Władysław 248, 273, 276, 280, 295
 Golon, Jan 278, 295, 303, 314, 327, 355, 448
 Gołębiowski, Franciszek 51, 74
 Gonet, Krzysztof 451
 Gontarczyk, Zygmunt 486
 Gorczyński, Jan 51
 Gostyński, Adam 358
 Góral, Czesław 359
 Góral, Janusz 453
 Górba, Stanisław 443
 Górczyński, Bolesław 358
 Górczyński, Jan 69
 Górka, Włodzimierz 360
 Górski, Karol 270, 299, 366, 383, 390, 410, 416, 447, 491
 Górski, Wincenty 436, 446
 Górski, Wojciech 475
 Grabarski, Stefan 357, 449
 Grabowski, Kazimierz 363
 Grabowski, Stefan 86, 91, 111, 122, 480, 489
 Grabski, Bronisław 486
 Grabski, Leon 445
 Grachnik, Szmul 361
 Graczyk, Tomasz 359
 Gradiuk, Bazyli 360
 Grad-Soniński, Józef 202, 241, 254–257, 294, 480, 541
 Gramza, Stanisław 325, 356
 Graś, Jan 359
 Grądzki, Jerzy 267, 303, 325, 326, 344, 354, 368, 383, 384, 387, 442, 447, 480, 491
 Gregulets, Józef 358
 Grobelski, Wojciech 16, 116
 Grobicki, Jerzy 88
 Grodzicki, Artur Stanisław 83, 84, 86, 91, 99, 107, 123, 145, 355, 480
 Grodziński, Andrzej 199, 278, 282, 296, 329
 Groniowski, Edward 214, 220, 237, 238, 239, 259, 268, 303, 312, 324, 326, 327, 338, 344, 354, 367, 379, 387, 390, 395, 397, 407–409, 411, 442, 447, 465, 480, 490, 553
 Grunt, Wilhelm 150
 Grupa, Florian 360
 Gryka, Hersz 361
 Grynia, Wincenty 361
 Gryska, Stefan 359, 443
 Grzechowiak, Stanisław 427, 449
 Grzegorzczak, Stanisław 129, 142
 Grzegorzczak, Teodor 27, 28, 55, 480
 Grzegorzewski, Edmund 366, 448
 Grzelakówna, Irena 251
 Grzeszczak, Józef 364
 Grześ, Jan 357
 Grześkowiak, Kazimierz 17, 386, 401, 415, 420
 Grzeźułko, Tadeusz 429
 Grzywaczyk, Józef 443
 Gularek, Jan 360
 Gulczyński, Aleksander 107
 Gulkowski, Aleksander 39, 55, 83, 84, 86, 91, 480
 Gutowski, Bronisław Mieczysław 369
 Guz, Józef 363
Habich, Eugeniusz 35
 Halicki, Kazimierz 437
 Haller, Józef 11, 467
 Handrysiak, Wincenty 201
 Hankisz, Witold 255, 261, 267, 268, 294, 480, 489
 Harasymów, Stefan 357
 Hartlieb, Max von 399
 Haumgart, Rudolf 201
 Hawliczek, Tadeusz 83, 480
 Hawryluk, Stefan 277, 309, 321, 344, 355
 Heller, Schaje 363
 Heller, Stanisław 424
 Hendrysiak, Wincenty 296
 Henicz, Leon 357
 Hillebrandt, Hans von 393
 Hlond, August 176
 Hłeb, Jan 360
 Hłuchaniuk, Jan 361
 Hochberg, Joachim 362
 Hoffman, Franciszek 360

- Hoffman, Jerzy 451
 Hojnacki, Józef 361
 Hojnacki, Kazimierz 357
 Holländer, Michał Karol 85
 Hose, Franciszek 359
 Hostiuk, Jan 358
 Hreczaniuk, Filip 360
 Hreczaniuk, Jan 361
 Hübnerówna, Monika 251
 Humeniak, Bazyli 15
 Hupało, Hupał 359
 Hurtnik, Antoni 358
 Huzar, Michał 359
- I**dczak, Piotr 275, 295
 Idkowiak, F. 25
 Idzik, Franciszek 51, 55, 83, 480
 Idzior, Franciszek 17, 429
 Ignier, Waclaw 202
 Ilków, Aleksander 357
 Ilnicki, Krzysztof 452
 Ima, Łucjan Józef 357
 Ismach, Abraham Izaak 360
 Ismoch, Abraham 445
 Iwanicki, Jerzy 337, 350, 352, 368, 396, 417, 431, 447, 480
 Iwaniw, Bazyli 358
 Iwanoczko, Włodzimierz 360
 Iwanus, Iwan 289
 Iwański, NN 181
 Iżycki, Herman Tadeusz 85, 87, 298, 487, 488
- J**abłońska, Krystyna z d. Około-Kułak 477
 Jabłoński, Witold 22, 266, 292, 306, 310, 314, 315, 317, 321, 326, 336, 350, 354, 369, 387, 428, 433, 449, 466, 477, 480
 Jabłoński, Włodzimierz 387, 388, 424, 428, 477
 Jachimowski, Stefan 50, 480
 Jackiw, Aleksander 360
 Jackowiak, Stefan 51
 Jackowski, Czesław 363
 Jagiellonowie, dynastia 187
 Jagielski, Józef 28, 55, 56, 83, 480, 488
 Jagieła, Franciszek 357
- Jagniątkowski, Wiktor 43, 44, 48, 55, 480
 Jagnycz, Piotr 358
 Jagorzewski, Henryk 55, 480
 Jahnz, Franciszek 357
 Jakowyszyn, Jerzy 358
 Jakubowicz, Józef 363
 Jakubowski, Feliks 363
 Jakubowski, Hersch 223
 Jakubowski, Jarosław 17, 23, 450, 451
 Jakubowski, Zygmunt 363
 Jakymec, Mikołaj 360
 Janczakowski, Włodzimierz 298, 446, 488
 Janicki, Edmund 240, 274, 296, 303, 325, 355, 448
 Jan III Sobieski 187
 Janiszewicz, Mikołaj 363
 Janiszewski, Jakub 297
 Janiszewski, Stefan 445
 Jankiewicz, Albert 443
 Jankowiak, Antoni 357
 Jankowiak, Jan 360
 Jankowiak, Józef 362
 Jankowiak, Michał 362
 Jankowski, Stanisław (strz.) 445, 449
 Jankowski, Stanisław Rupert 28, 45, 55, 83, 84, 86, 90, 91, 95, 106, 114, 131, 140, 143, 145, 154, 157, 160, 161, 164, 166, 172, 174, 239, 245, 256, 257, 259–262, 264, 269, 293, 294, 323, 326, 352, 354, 367, 390, 395, 416, 422, 424, 442, 447, 480
 Jankowski, Waclaw II 22, 181, 239, 242, 245, 259, 260, 263, 302, 306, 326, 336, 343, 352, 354, 367, 390, 394, 399, 411, 412, 417, 421, 422, 429, 431, 447, 480, 490, 554
 Janów, Eliasz 360
 Janta-Połczyński 270
 Janta-Połczyński, Adam 237
 Janta-Połczyński, Aleksander 270, 298
 Janta-Połczyński, Tadeusz 317
 Jaroszewski, Adam 439
 Jarosz, Jan 357
 Jarosz, Stanisław I 85, 87
 Jarowski, Piotr 363
 Jaryczewski, Eugeniusz Józef 84, 86, 91, 106, 141, 157, 169, 480

- Jarysz, Józef 360
 Jasiak, Władysław 356
 Jasiewicz, Eugeniusz 110, 113, 122, 125, 130, 133, 134,
 138, 140, 143, 144, 145, 147, 480
 Jasiński, Konstanty 333
 Jasiński, Marian 491
 Jaskólski, Roman Edmund 360
 Jaskóła, Stanisław 308
 Jastrzębski, Włodzimierz 16
 Jastrzębski-Wiżyn, Wojciech 55, 85, 87, 480
 Jasyk, Edward 363
 Jaszwili, Grzegorz 91–93, 99, 101, 125, 480, 487
 Jaściński, Czesław 490
 Jaškowiak, Jan 443
 Jaškowiak, Władysław 359
 Jaworski, Jan 365
 Jazgar, Bolesław 141, 177, 207, 243, 252, 273–276, 295,
 300, 306, 319, 322, 328, 354, 355, 366, 375, 422,
 447
 Jazikowski, Józef 274, 278, 295, 324, 355, 391, 448
 Jąkała, Bronisław 297
 Jedigar, Veli Bek 439
 Jesionowski, Franciszek 105, 282, 295
 Jeziorański, Waclaw 84, 87
 Jeziorowski, T. 434
 Jędrzejewicz, Piotr 361
 Jędrzejewski, Roman 277, 278, 295, 319, 329, 355
 Jordan-Stojowski, Adam Antoni 14, 26–35, 39–41,
 43, 45, 46, 69, 84, 86, 91–93, 101, 106, 130, 131,
 140, 145, 147, 154, 157, 169, 172, 483
 Józwiak, Franciszek 150
 Judek, Piotr 344, 359
 Jugowar, Otton 79
 Jurczyk, Stanisław 361
 Jurczyński, Jan 86, 91, 106, 140, 145, 166, 174, 255, 293,
 480, 487
 Juściński, Czesław 232, 258, 262, 263, 398, 480
- K**achel, Zygmunt 360
 Kaczkowiak, Feliks 363
 Kaczmarek, Antoni 358
 Kaczmarek, Bernard Antoni 237, 366, 387, 390, 395, 416,
 447, 490
 Kaczmarek, Franciszek 362
 Kaczmarek, Jan (strz.) 357
 Kaczmarek, Jan (st. strz.) 308, 357
 Kaczmarek, Józef 362
 Kaczmarek, Kazimierz 362
 Kaczmarek, Leon 359
 Kaczmarek, Roman 357
 Kaczmarek, Stanisław 360
 Kaczmarek, Szczepan 364
 Kaczmarek, Waclaw 150
 Kaczmarek, Wincenty 360
 Kaczmarek, Wojciech 362
 Kaczor, Edward 364
 Kaempfe, Rudolf 406
 Kajda, Walerian 352, 368, 398, 417, 431, 447
 Kakapycz, Jan 361
 Kalina, Franciszek 325, 357
 Kalkstein, Tadeusz 299, 446, 490
 Kalwas, Wilhelm 307, 317, 319–321, 326, 328, 350, 352,
 354, 366, 371, 377, 480
 Kałak, Bronisław 360
 Kałynowski, Józef 361
 Kamieniak, Feliks 360
 Kamiński, Stanisław 202
 Kanafocki, Grzegorz 368
 Kandulski, Konrad 359
 Kandula, Marcin 359
 Kapuszcak, Mikołaj 201
 Kapuściński, Janusz 130
 Karaškiewicz, Aleksander 365
 Karcz, Jan 180
 Karnicki, Aleksander 29–31, 33, 468
 Karpiak, Mikołaj 361
 Karpiński, Ignacy 282
 Karpiński, Stefan 64
 Karwacki, Józef 364
 Karwat, Janusz 16, 124
 Karwiński, Józef 364
 Karwowski, Piotr 361
 Kasperek, Kazimierz 362
 Kasprowiak, Marcin 362
 Kaszkowiak, Józef Wawrzyn 358
 Kaškosz, Mariusz 353

- Katz, Jakub 358
 Kawałek, Franciszek 357
 Kawczyński, Franciszek 364
 Kawecki, Roman 38
 Kawecki, Zdzisław 241, 264, 266, 312, 320, 326–328, 350,
 354, 369, 435, 446, 464, 480
 Kawicki, Paweł 365
 Kawka, Włodzimierz 202
 Kaźmierczak, Józef 365
 Kelner, Sender 360
 Keławiec, Włodzimierz 358
 Kempiański, Franciszek 363
 Kempiański, Jan 364
 Kenciański, Ludwik 55, 83, 480
 Kenclisk, Józef 55, 480
 Kęsy, Stanisław 277, 281, 355, 448
 Kiciański, Jan 444
 Kidawa, Damian 452, 454, 457, 478
 Kielczewski, Witold 74, 480
 Kieser, Czesław 488
 Kijak, Dymitr 364
 Kiliszewski, Jan 445
 Kinczyk, Jan 364
 Kiser, Jan 298, 446
 Kleeberg, Franciszek 78
 Kleinwaks, Josel 364
 Klepaczek, Franciszek 84, 91, 110, 480, 489
 Kliszkowski, Stanisław 365
 Klubczyński, Franciszek 444, 449
 Kluj, Józef 364
 Klupa, Benedykt 364
 Kłoskowski, Krzysztof 17, 541
 Kłoskówna, Helena 251
 Kłos, Leon 445
 Knap, Ludwik 364
 Knoll, Czesław 357, 450, 451
 Knoll-Kownacki, Edmund 182, 183, 186, 290, 402, 409
 Kobielski, Franciszek 256, 297
 Koblan, Jan 362
 Kochanowski, Józefat 359
 Koch, Edward 364
 Koch, Stanisław 449
 Kochtański, Jan 358
 Kocisz, Władysław 363
 Koczorowski, Antoni 319
 Kognowicki, Stefan 298
 Koherski, Czesław 358
 Kokos, Stefan 357, 442, 448
 Kokura, Michał 361
 Koliński, Franciszek 56
 Kolski, Ludwik 364
 Kołakowski, Zygmunt 106, 110, 111, 123, 128, 140, 141,
 145, 147, 152–154, 169, 172, 174, 481
 Kołtun, Adam 360
 Kondratiuk, Michał 360
 Konieczka, Antoni 208, 244, 356
 Konieczny, Franciszek 362
 Konieczny, Marian 442, 448
 Konieczny, Szczepan 357
 Konieczny, Teodor 364
 Konopka, Andrzej 22
 Konopka, Wiktor 367, 378, 390, 416, 433, 447
 Konwiński, Leon 364
 Kopaczyński, Tadeusz 46, 55, 481
 Koplinski, Władysław 75
 Korciak, Władysław 274
 Korczak, Marian 181, 223, 261, 300, 303, 304, 306, 307,
 481
 Korczakowski, Józef 371, 411
 Kordylasiński, Stefan 363
 Koreś, Daniel 213
 Kornacki, Józef Jerzy 45, 61, 69, 84, 86, 91, 103, 109, 122,
 481
 Koros, Ignacy 297
 Kortus, Antoni 295, 355, 448
 Korytko, Paweł 84, 86
 Kosicki, Bartosz 17, 125, 132, 189, 196, 198, 221, 275,
 281, 539
 Kosicki, Jarosław 17, 125, 132, 189, 196, 198, 221, 275,
 281, 539
 Kosicki, Michał 350, 351, 366, 427, 439, 447
 Kosiński, Bolesław 489
 Kosiorek, Jan 357
 Kosiuk, Mikołaj 361
 Kosmowski, Wojciech 95, 282
 Kossobudzki, Zygmunt 50

- Kostun, Piotr 358
 Kosteła, Kamil 453, 459
 Kościelny, Franciszek 120, 129, 139, 149, 177, 233, 236, 242, 243, 295, 328, 355
 Kościelny, Józef 363
 Kościów, Konstanty 359
 Kot, Grzegorz 458
 Kotkowiak, Franciszek 364
 Kotlarski, Paweł Stanisław 359
 Kotowski, Franciszek 445
 Kowalczewski, Ignacy 407, 408, 422, 423, 426
 Kowalczuk, Jan 364
 Kowalczuk, Paweł 359
 Kowalczykiewicz, Tomasz 478
 Kowalczyk, Leon 200, 201, 236, 237, 274, 295, 355, 368, 448, 540
 Kowalewski, Józef 362
 Kowalski, Edward (kpr.) 303
 Kowalski, Edward (ppor.) 164, 298, 488
 Kowalski, Franciszek 442
 Kowalski, Kazimierz 129, 248, 306
 Kowalski, Leopold 131
 Kowalski, Ludwik 277, 308, 356
 Kowalski, Roch 173
 Kowalski, Roman 364
 Kowal, Stanisław 366
 Kowler, Sgulim 365
 Kownacka, Wanda z d. Jaxa-Małachowska 471
 Kownacki, Eugeniusz Stanisław 481
 Kownacki, Eugeniusz Stanisław 84
 Kownacki, Władysław 471
 Kownacki, Włodzimierz 20, 127, 128, 131, 136, 140, 143, 145, 148, 149, 153, 160, 166, 168, 173, 179, 181–183, 186, 187, 191–193, 202, 222, 240, 242, 243, 261, 263, 265, 272, 283, 286, 290, 292, 293, 294, 301, 304, 309, 311, 317, 320, 326, 333, 339, 340, 354, 369, 438, 441, 464, 471, 473, 474, 481, 540
 Koza, Feliks 357
 Kozak, Józef 277, 321, 324, 327, 329, 356
 Kozak, Michał 359
 Koziński, Bolesław 298
 Kozłowski, Antoni (1. szw.) 357
 Kozłowski, Antoni (szw. ckm) 364
 Kozłowski, Feliks 208
 Kozłowski, Konstanty 336, 338, 339, 350, 352, 366, 383, 390, 395, 410, 416, 422, 427, 429, 430, 447, 466, 477, 481
 Kozłowski, Stanisław 252, 278, 295, 314, 355, 448
 Kozłowski, Władysław 256, 274, 276, 295, 359
 Kozołys, Michał 360
 Kozubowski, Jan Kanty 36, 51, 55, 83, 481
 Kozub, Wasyl 360
 Kozłiński, Władysław 85, 87
 Kozmiński, Ksawery 140, 147, 166, 172, 256, 293, 481, 488
 Kózka, Leon 360
 Krafft, Jerzy 404
 Krainiczeanu, plk. 152
 Krajewski, Jan 56
 Krajewski, Zbigniew 166, 173, 178, 199, 234, 243, 251, 257, 259, 260, 264, 268, 269, 294, 317, 319, 320, 326, 336, 350, 354, 368, 481, 489
 Krajka, Franciszek 448
 Krajowski, Franciszek 32, 33, 34, 41, 42
 Krakowiakówna, Antonina 339
 Kramer, Oton 62
 Kraupe, Stefan 488
 Krause, Erich 249
 Krawczak, Jan 365
 Krawczyk, Stanisław 175, 296, 355, 448
 Krenz, Leon 358
 Krepiński, Franciszek 364
 Krociak, Władysław 296
 Kroenke, Florian 359
 Kromolicki, Jan 141, 174, 199, 236, 250, 274, 278, 295, 303, 308, 312, 328, 329, 355, 367, 385, 441, 448
 Kromolnicki, Jan 149, 237
 Kronberg, Dawid 62
 Królicka, Maria 414
 Królicka, Rozalia z Gajewskich 474
 Królicki, Antoni 474
 Królicki, Stanisław 255, 339, 340, 341, 348, 352, 353, 366, 370, 371, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 381, 383, 386, 395, 396, 398, 399, 402, 405, 409, 412, 413, 414, 415, 442, 447, 465, 474, 475, 476, 481
 Król, Jan 362

- Kruczek, Stanisław J. 20, 22, 181, 182–187, 486, 490
- Kruk, Krzysztof 478
- Krumpel, Tasilio 38, 39, 55, 481
- Kruszczyński, Florian 364
- Kruszczyński, Paweł 444, 449
- Kruszczyński, Władysław 444, 449
- Krych, Franciszek 360
- Kryńska, E.J. 66
- Krysa, Stefan 364
- Krystek, Witalis 411
- Kryzaj, Edmund 356
- Krzeczunowicz, Kornel 46
- Krzewina, Roman 365
- Krzyńka, Kazimierz 364
- Krzyś, Jerzy 16, 28
- Krzywda, Franciszek 360
- Krzywoszyński, Władysław 488
- Krzyżak, Józef 51, 103, 105, 126, 129, 131, 174
- Krzyżaniak, Paweł 478
- Krzyżanowski, Aleksander 358
- Krzyżanowski, Piotr 355, 416, 448
- Krzyżański, Mieczysław 443, 448
- Książek, Franciszek 53, 64, 66, 67, 481
- Książek, Franciszek 50, 84
- Kuberacki, Zygmunt 364
- Kubiak, Aleksander 323
- Kubiak, Marcin 357
- Kubiak, Piotr 362
- Kubiak, Sylwester 365
- Kubicki, Ignacy 174
- Kubicki, Jerzy W. 224
- Kucharski, Szymon 17, 49, 96, 97, 115
- Kuczerak, Michał 360
- Kuczner, Stefan 358
- Kuczyński, S.K. 477
- Kuder, Szczepan 357
- Kudłaty, Stanisław 362
- Kudra, Bolesław 357
- Kujawa, Stanisław 361
- Kukawski, Lesław 16, 19, 22, 28, 46, 61, 99, 107, 234, 236, 237, 239, 241, 253, 254, 278
- Kukliński, Franciszek 51, 69, 106, 129, 139, 157
- Kukuła, Stefan 361
- Kulbacz, Stanisław 308, 361
- Kulczak, Marcin 361
- Kulesza, Paweł 298
- Kunewicz, Jan 360
- Kunkiel, Ryszard 62, 63
- Kupczak, Dymitr 361
- Kupiecki, Zygmunt 85, 87
- Kupka, Florian 358
- Kupliński, Jerzy 16
- Kurczewski, Władysław 274
- Kuriata, Zygmunt 22
- Kurij, Jacko 364
- Kurnatowski, Adam 488
- Kurpyta, Andrzej 443
- Kurtiak, Ignacy 361
- Kurzawa, Leon 362
- Kurzawa, Stefan 400
- Kusy, Stanisław 201
- Kuszak, Franciszek 277, 296
- Kuszak, Wawrzyn 363
- Kuszewski, Czesław 357
- Kutrzeba, Tadeusz 17, 331, 332, 376, 402, 410, 430, 432
- Kuźma, Kazimierz 359
- Kuźniak, Maksymilian 244, 277, 309, 328, 355, 448
- Kwaliaszwili, Michał 173, 436, 438
- Kwanicz, Paweł 365
- Kwaśnik, Franciszek 248
- Kwaśny, Waclaw 358
- Kwiatkowski, Bernard 141
- Kwiatkowski, Kazimierz 448
- Kwieciński, Józef 45, 55, 61, 67, 74, 83, 84, 86, 91, 92, 93, 105, 106, 112, 125, 138, 140, 145, 147, 174, 481
- Kwitowski, Emil 363
- L**achor, Robert 17, 462
- Lander, Władysław 360
- Langowski, Franciszek 51
- Lang, Rudolf 26, 27, 50, 55, 83, 481
- Lapis, Mieczysław 68, 73, 481
- Laskowski, Otton 11
- Laskowski, Piotr 349, 385, 408, 417, 428
- Latawiec, Wilhelm 68, 481
- Latt, Salomon Hersch 359

- Lausz, Stefan 39, 51, 55, 83, 84, 91, 93, 110, 481
 Lent, Bolesław 445
 Leoniak, Antoni 20
 Lesiuk, Michał 68, 70, 72, 73, 77, 80, 82, 111, 138
 Leszczuk, Grzegorz 362
 Leszczyński, Jan 70, 72, 77
 Leszkiewicz, Józefat 357
 Leśniewski, Jan 444, 447
 Leśniewski, Ludwik 363
 Lewandowski, Henryk 55, 85, 87, 481
 Lewandowski, Jakub 85, 87
 Lewandowski, Michał 415
 Libera, Adam 274, 276, 296, 355, 448
 Libfrand, Mosze 358
 Lickendorf, Stanisław 178, 208, 238–241, 262, 264, 266,
 269, 308, 323, 324, 326–328, 343, 354, 481, 490
 Lipiński, Bolesław 361
 Lipkowski, Andrzej 299
 Lipski, Tadeusz 367, 384, 442, 448
 Lisek, Franciszek 363
 Lisiak, Marcin 452
 Lisiecki, Kazimierz 364
 Lisiewicz, Aleksander 85, 86
 Lisny, Paweł 362
 Lisoweć, Karol 364
 Lisowski, Hieronim 36, 39, 45, 55, 481
 Lis, Stanisław 445
 Lis, Teodor 443
 Litor, Adam 303
 Lodzia, NN 72
 Loeper, Friedrich Wilhelm von 429
 Loewenstein, Artur 349, 368, 400
 Loire, Maurice 30
 Lubierski, Alfred 366, 390, 416, 422, 424, 448
 Lubiński, Leon 28, 55, 481
 Lubka, Franciszek 358
 Lubuda, Józef 358
 Lutomski, Stefan 222, 277, 282, 296, 322, 355, 391, 448
 Lutostańscy 270
 Lutostański, Jan 270, 366, 386, 439, 447
 Lutostański, Jerzy 270, 366, 372, 379, 412, 413, 416,
 424, 442, 447
 Lutostański, Władysław 237, 270
- Ł**abęcki, Roman 86, 91, 93, 98, 107, 122, 137, 140,
 145, 164, 166, 172, 255, 293, 481, 487
 Łabuś, Michał 485
 Ładarew, Paweł 215, 236–239, 243, 258, 260, 262, 264,
 481, 490
 Ładyka, Aleksander 359
 Łagoński, Fryderyk 48, 481
 Łaław, Michał 361
 Łangowski, Franciszek 237, 263, 295, 301, 303, 306, 355
 Łapczyński, Bronisław 244, 277, 303, 324, 327, 448, 450,
 451
 Łasiński, Władysław 55, 481
 Łaska, Dominik 359
 Ławniczak, Franciszek 344
 Ławniczak, Stanisław 357
 Ławniczak, Władysław 361
 Łucki, Jan 363
 Łuczak, Henryk 208
 Łuczak, Jarosław 48
 Łuczak, Józef 264
 Łuczak, Stanisław 358
 Łuczkiwicz, Stefan 56
 Łuczkowski, Zorjan 110, 145, 255, 293, 481, 488
 Łukaczyński, Alojzy 487
 Łukaszewicz, Adam 51, 83, 481
 Łukaszyk, Stanisław 362
 Łukaszyk, Wincenty 362
 Łukowiak, Teodor 244
- M**achalski, Tadeusz II 14, 29, 30, 32, 33, 86, 88–91,
 93, 100–102, 108, 110, 481
 Machnik, Jan 274
 Maciejewski, Franciszek 125, 274, 295
 Maciejewski, Józef Zygfryd 364
 Maciejewski, Paweł 462
 Maciejewski, Stefan 55, 481
 Macieliński, Emila 95
 Maciołowski, Stanisław Marian 366, 412, 416, 425, 447,
 490
 Mackiewicz, Kazimierz 56
 Macuza, Paweł 364
 Maćkowiak, Marceli 363
 Maćkowiak, Władysław 51

- Madaliński, Aleksander 449
 Magnus, Erich 409
 Magnuski, Janusz 420
 Maisel, Henryk 367, 386, 442, 448
 Maislowie 270
 Majcher, Tomasz 361
 Majchrowski, Czesław 358
 Majchrzak, Jan 290
 Majewski, Jerzy 64, 91, 93, 106, 140, 143, 145, 154, 157, 168, 172, 293, 481, 487
 Majewski, Marcin 438
 Makar, Paweł 361
 Makar, Piotr 360
 Makowski, Jan 91, 103, 136, 273, 276, 295, 300, 319, 355
 Makowski, Władysław 55, 481
 Makuszewski, Jan 247
 Maleńczuk, Waclaw 297
 Malinowski, Alfons Stefan 358, 444, 449
 Malinowski, Jan 444, 447
 Malinowski, Michał 362
 Malinowski, Tadeusz 449
 Malinowski, Władysław 157, 166, 172, 174, 257, 259, 293, 294, 481, 488
 Małachowska, Marcela 470
 Małachowski, Godzimir 470
 Małachowski, Roman 90, 94, 99, 100, 102, 105, 118, 119, 123, 127, 470, 487
 Małachowski, Stanisław 432
 Małaniuk, Bazyli 15, 358
 Mały, Norbert 439
 Manianczyk, Czesław 361
 Manzett, Julian Stanisław 110, 122, 481, 488
 Marchwicki, Jan 437
 Marciniak, Ignacy 361
 Marcinkowski, Jakub 51, 174
 Margraf, Łucjan 63, 170
 Markiewicz, Jan 359
 Markuszewski, Jan 51, 295
 Marmaros, Zdzisław 85, 87, 474
 Marszał, Marian 361
 Marszałek, Stefan 357
 Marszałkiewicz, Marek 361
 Martyniak, Stefan 361
 Maruszewski, Artur 182, 186
 Marut, Józef 362
 Maszota, August 56, 90, 95, 297
 Maślak, Stefan 361
 Matelski, Jan 443, 448
 Matuszczak, Ignacy 253
 Matuszewicz, Władysław 156, 173, 481
 Matuszewski, Olgierd Stanisław 353, 368, 372, 373, 398, 412, 417, 431, 447, 491
 Matuszewski, Rafał 394
 Matuszewski, Stanisław 444
 Matuszkiewicz, Władysław 169, 488
 Mayer, Chaim 360
 May, Karol Wilhelm 79, 84, 86, 91, 92, 99, 104, 119, 136–138, 140, 145, 146, 157, 161, 169, 446, 481
 Mazurek, Tomasz 452
 Mazurkiewicz, M.; *zob.* Mazurkiewicz, Władysław Wiesław Michał
 Mazurkiewicz, Władysław Wiesław Michał 15–17, 367, 387, 388, 390, 396, 417, 420, 430, 431, 447
 Mączyński, Kazimierz 362
 Medwicz, Roman 16, 224
 Meilinger, Jan 357, 444
 Mendyk, Antoni 61
 Merda, Jan 359
 Merda, Józef 362
 Merton, Bronisław 208
 Michalak, Jan 357
 Michalak, Kazimierz 365
 Michalski, Antoni 358
 Michalski, Dionizjusz 62
 Michalski, Feliks 296, 355, 413, 443, 448
 Michalski, Jan 358
 Michalski, Leon 361, 413
 Michałek, Jan 364, 449
 Michałowicz, Wincenty 363
 Michniak, Józef 363
 Miecz, ps.; *zob.* Mały, Norbert
 Mielżyńscy, wł. stadniny 182
 Mienik, Jan 161, 252, 275, 295, 355, 374, 448
 Miernik, Rafał 17, 148, 200, 244, 279, 318, 440, 450, 452–454, 458, 459, 478
 Mierzejewski, Marian 46, 55, 482

- Mierzwa, Janusz 353
 Mieszala, Stefan 363
 Mieszkowski, Jan 50, 482
 Miężuł, Franciszek 363
 Miglujewicz, Adam 478
 Mijacki, Marian 356
 Mijakowski, Krzysztof 17
 Mikajawski, Franciszek 364
 Mikke, Tadeusz 193
 Miklewski, Bohdan 48, 482
 Mikołajczak, Franciszek 174, 197, 276–278, 296, 327, 355, 417, 447
 Mikołajczak, Leon 274, 276, 277, 296, 355, 417, 447
 Mikołajczyk, Marian 444
 Mikołajczyk, Tadeusz 160, 166, 172, 193, 202, 203, 207, 213, 214, 237, 261, 274, 293, 294, 369, 482, 489
 Mikołajewicz, Edmund 444
 Mikosz, Jan 55, 482
 Mikuła, Józef 244
 Miłkowski, Zygmunt 143
 Miłosz, Witold 83, 482
 Minecki, Kazimierz 68, 84, 86, 91–93, 95, 106, 122, 124, 130, 131, 137, 138, 140, 141, 145, 147, 151, 154, 159, 161, 162, 166–168, 172, 202, 217, 236, 237, 239, 256, 257, 262, 263, 268, 269, 293, 294, 482
 Minkusz, Agnieszka z d. Hacic 468
 Minkusz, Helena 468
 Minkusz, Jan 468
 Minkusz, Mikołaj 26, 27, 35, 38, 39, 44, 50, 55, 118, 468, 482
 Mirecki, Stanisław 110, 122, 482
 Mitkiewicz, Leon 213, 399, 421, 426
 Mizera, Stefan 368, 411, 416, 427, 447
 Młodecki, Aleksander 62
 Młodzianowski, Stanisław 223, 224, 225
 Młodzieniak, Józef 386
 Moch, Edward 323, 357
 Mocny, Edmund 364
 Mogilewicz, Tadeusz 50, 83, 482
 Mokracki, Stefan 296
 Mokry, Eugeniusz 361
 Mokrzycki, chor. 69
 Monk, Ble-Dawid 363
 Mordzeń, Józef 55, 482
 Mosiężny, Paweł 358
 Mosiński, Kanał 331
 Moskał, Włodzimierz 362
 Moszczeńscy 270
 Moszczeński, Adolf 270
 Moszczeński, Mieczysław 203, 237–240, 259, 266, 268, 303, 312, 323, 324, 326–328, 354, 367, 372, 384, 386, 425, 431, 447, 482, 490
 Moszczyński, Mieczysław 63
 Moszczyński, Waclaw 55, 482
 Mościcki, Ignacy 130, 177
 Motyluk, Bazyli 364, 445, 449
 Mroskowiak, Józef 64
 Mrowiński, Antoni 359
 Mroziński, Edmund 361
 Mrugalski, Marcin 452
 Mucha, Stanisław 362
 Mudry, Wiktor 361
 Mulamyszyn, Jan 359
 Müller, Alfred 282
 Müller, Jan 141, 252, 274, 277, 281, 282, 295, 319, 328, 329, 355
 Munia, Piotr 357
 Mürau, kpt. 382
 Muszczeński, Józef 51
 Muzyczka, Bazyli 364
 Mycielski, Władysław 85, 87, 487
 Mydianczyn, Eliasz 360
 Myszka, Stefan 358
N
 Nachalewicz, Franciszek 443
 Nadobnik, Kazimierz Marcin 267, 303, 320, 322, 325–327, 336, 339, 354, 366, 383, 390, 416, 430, 447, 482, 491
 Nadolny, Aleksander 361
 Nadolny, Ludwik 298, 488
 Naherniak, Jan 358
 Najdek, Stefan 364
 Najnert, Józef 123, 130, 131, 137, 138, 140, 143, 145, 147, 151, 169, 174, 241, 437, 438, 464, 482, 490
 Nałęcz-Komornicki, Stanisław 23, 466
 Nałęcz-Nieniewska, Halina 468

- Nałęcz-Nieniewska, Halina z Wybickich 467
 Nałęcz-Nieniewska, Janina z Reszków 468
 Nałęcz-Nieniewski, Adam 27, 30, 38, 50, 467, 468, 482
 Nałęcz-Nieniewski, Stanisław 467
 Napieralski, Jan 62
 Narajewski, Adam 309, 311, 491
 Narojosuk, strz. kon. 70
 Naumczuk, Bazyli 364
 Nawrocki, Józef 365
 Nestorowicz, Jan 17, 68, 70, 72, 73, 77, 80, 82, 111, 138
 Nestorowicz, Jarosław 17, 68, 70, 72, 73, 77, 80, 82, 111,
 138
 Neugebauer, Stefan 444
 Neumann, Brunon Jan 358
 Neumann, Joachim 17, 398, 399, 401
 Nicer, W. 73
 Niecuła, L.P. 70
 Niedbał, Stanisław 352, 368, 371, 372, 417, 447
 Niemczuk, Jan 56
 Niesiołowski, Bronisław 362
 Nieścioruk, Piotr 358
 Niewęłowska, Aneta 66
 Niewiarowski, Michał 258, 482
 Niezborąła, Edmund 362
 Nochowicz, Marian Stanisław 320, 368, 416, 431, 491,
 492
 Nocuń, Jan 353
 Noga, Aleksander 358
 Nolka, Edmund 361
 Norkiewicz-Jodko, Jerzy 50
 Norwid-Neugebauer, Mieczysław 180, 212, 248
 Nowacki, Kazimierz 363
 Nowacki, Marian Ludwik 358
 Nowacki, Mieczysław 360
 Nowaczyk, Marian 447
 Nowak, Antoni 362
 Nowak, Franciszek (1. szw.) 358
 Nowak, Franciszek (plut. łączn.) 364
 Nowak, Józef (kpr. pchor.) 267
 Nowak, Józef (strz. kon.) 130
 Nowak, Marcei 359
 Nowak, Stanisław 448
 Nowak, Stanisław (1. szw. kpr.) 443
 Nowak, Stanisław (1. szw. strz.) 358
 Nowak, Stanisław (4. szw.) 362
 Nowak, Władysław (plut.) 205, 236, 237, 274, 296, 309,
 344, 355, 417, 448
 Nowak, Władysław (strz. kon.) 359
 Nowak, Marcin 361
 Nowakowscy 270
 Nowakowski, Michał 366, 405, 448
 Nowakowski, Stanisław 444, 449
 Nowakowski, Władysław 361
 Nowakowski, Zdzisław 361
 Nowicki, Bogusław 363
 Nowicki, Dymitr 358
 Nowicki, Franciszek 358
 Nowicki, Sylwester 364, 445, 449
 Nowowiejski, Feliks 254
Ochociński, Piotr 17
 Ogurkowski, Karol 437
 Olech, Piotr 358
 Oleksyn, Michał 360
 Olijnyk, Michał 362
 Olstowski, Przemysław 137, 213
 Olszewski, Wiktor 410
 Ołdziejewski, Jan 162, 164, 488
 Opaska, Antoni 243, 252, 274, 276, 296, 303, 344, 355,
 385, 448
 Opitz-Dobefeld, Konstanty 298, 489
 Orszczak, Teodor 217
 Orlicz-Dreszer, Gustaw 20, 33, 136, 137, 160, 173, 180,
 181, 188, 189, 213, 488
 Orłowski, Stefan 137, 140, 141, 163, 164, 166, 172, 178,
 208, 233–235, 239, 241, 245, 256, 257, 259, 264,
 267, 268, 293, 294, 300, 320, 323, 326, 336, 350,
 354, 369, 435, 436, 446, 482, 488
 Osiński, Aleksander 111, 117, 118
 Osmólski, Stanisław 70
 Osoba, Teofil 361
 Ossowski, Franciszek 51
 Ossowski, Janusz 166, 173, 233, 256, 267, 482
 Ostapiuk, Michał 308, 358
 Ostapowicz, Witold 237, 248, 258, 260, 262, 268, 303,
 436, 482, 490

- Oszowski, Waclaw 363
 Ottenbreit, Henryk 259, 268, 482
 Otto, Bronisław 110, 126, 140, 149, 168, 257, 294, 482, 487
 Owczarek, Jan 443, 447
 Owczarek, Stanisław 357
 Owczarek, Wincenty 201
- P**
 Pacholarz, Adrian 452
 Paciorkowski, Rudolf Marcin 141, 148, 156, 482
 Pacyk, Julian 359
 Pacyna, Wojciech 364
 Pacyński, Jacek 368, 397, 405, 417, 427, 430, 447
 Paczkowski, Jan 362
 Paczuski, Jan 445
 Paderewska, Helena 66
 Paderewski, Jan 66
 Pajewski, Aleksander 117, 118
 Pajunk, Władysław 45, 55, 482
 Pakuła, Józef 359
 Palicki, Szczepan 365
 Paprocki, Czesław 360
 Patzer, Mieczysław 366, 441, 448
 Pauluk, Mikołaj 360
 Pawlaczyk, Czesław 274, 278, 288, 296, 329, 355
 Pawlak, Stanisław 361
 Pawlak, Tadeusz 363
 Pawlica, Władysław 244, 356
 Pawlina, Stanisław 208, 274
 Pawłyk, Eustachy 362
 Peda, Niecfor 364
 Pełypiw, Bazyli 360
 Perelsztajn, Moszek 360
 Perlińska, A. 28
 Pertek, Franciszek 364
 Perz, Henryk 358
 Perz, Władysław 449
 Pęski, Stefan 367, 386, 390, 417
 Pętkowski, Józef Zygmunt 166, 168, 172, 255, 293, 482, 488
 Piaseczyński, Kazimierz 488
 Piasny, Stefan 368, 409, 448
 Piasta, Zachary 309
 Piaszczyński, Kazimierz 298
 Pidliśny, Dymitr 362
 Piechocki, Aleksander 361
 Piechocki, Andrzej 364, 385, 444, 449
 Piechowiak, Alfons 359
 Piechowiak, Andrzej 443
 Piechowiak, Ignacy 356
 Piechowiak, Piotr 444
 Piechowski, Wiktor 51, 55, 83, 85, 87, 482
 Pielin, Edmund 437
 Pieprzka, Stanisław 235, 236, 240, 274, 279, 296, 329, 346, 355, 379, 416, 422, 448
 Pietrowicz, Aleksandra 439
 Pietrzak, Franciszek 110
 Pietrzka, Stanisław 327
 Pietrzycki, Józef 298, 488
 Pięczka, Andrzej 360
 Pięta, Feliks 358
 Pikosz, Franciszek 357
 Pikulak, Aleksander 359
 Pilaczynski, Andrzej 362
 Pilichowski, Piotr 83, 482
 Piłsudski, Józef 25, 118, 128, 133, 156, 159, 177, 180, 187, 203, 204, 264, 281, 430, 474
 Pindel, Kazimierz 17, 345
 Piochacz, Waclaw 363
 Piotrowicz, Dariusz 14, 34
 Piotrowski, Józef 162
 Piotrowski, Lucjan 85, 87
 Piotrowski, Otton 140, 173, 258, 267, 294, 482, 488
 Piszczek, Adam 208, 302
 Plate, Wiktor 259, 261, 268, 482
 Pleśny, Wiktor 180
 Płachecki, Leopold 298
 Płaszczuk, Stanisław 199, 274, 296, 329, 355, 448
 Pławski, Ksawery 112, 193, 275, 281, 295, 320, 345, 355, 367, 429, 442, 447
 Płodowski, Kazimierz Zygmunt 68, 84, 482
 Płonka, Władysław 438
 Płócienniczak, Józef 56
 Podczaski, Jerzy 53, 482
 Podhorodecki, Arkadiusz 451
 Podhorski, Włodzimierz 89

- Podoski, Stanisław 45, 55, 69, 74, 83, 87, 482
 Pohoski, Stanisław 85, 87
 Pokidko, Michał 364
 Pokiński, Adam Stefan 84, 86
 Polak, Bogusław 16, 17, 25, 433
 Polak, Leon 362
 Polarek, Stefan 357
 Polesiński, Franciszek 443, 448
 Polink, Maksymilian 358
 Polny, Stanisław 152, 153, 154, 169, 482
 Poloczky, Henryk 64
 Poluchowicz, Bazyli 175
 Polus, Edmund 364, 449
 Popadynec, Dymitr 274
 Popek, Stefan 63
 Poprawka, Wacław 359
 Pospiech, Czesław 263, 279, 319, 320, 329, 355
 Poświat, Paweł 458
 Poten, Gwido 77
 Powałowski, Marian 362
 Powidzki, Bohdan 366, 387, 390, 417, 425, 430, 439, 447
 Powidzki, Jan 356
 Powidzki, Jerzy 22
 Poznański, Ludwik 277, 356, 397, 448
 Pożerski, Mieczysław 88, 89, 99, 118, 130, 487
 Praksesta, Michał 64
 Prawer, Efraim 212
 Protassowicki, Rafał Lucjan 166, 168, 172, 254, 255, 293, 482
 Prusek, Franciszek 362
 Pruski, Zygmunt 84, 91, 106, 482
 Pruszyński, Feliks 68, 84, 86, 91–93, 101, 105, 106, 136, 145, 166, 172, 174, 177, 181, 188, 224, 236, 239, 251, 257, 258, 260–262, 293, 294, 323, 326, 350, 354, 482
 Pryjmak, Michał 360
 Pryliński, Adam 14, 26–35, 39–43, 45, 46, 51, 55, 56, 61, 73, 79, 83, 84, 86, 89, 91, 93, 102, 108, 111, 122, 140, 463, 482
 Przewłocki, Marian 478
 Przewłocki, Stanisław 252, 276, 295
 Przyborowska, Barbara 252
 Przybylski, Maksymilian 358
 Przybylski, Rudolf 362
 Przybyło, Łukasz 17
 Przydanek, Ignacy 361
 Przygoda, Władysław 142, 175, 240, 273, 274, 276, 295, 322, 355, 368, 417, 448
 Pudyna, Władysław 359
 Pułaski, Kazimierz 152
 Pundiak, Stefan 364
 Punicki, Antoni 363
 Punicki, Leon 360
 Purgiel, Zygmunt 361
 Puzyna, Tadeusz 84, 87
 Pużycki, Bohdan 436
 Pyłypiak, Bazyli 359
 Pyńczuk, Mikołaj 362
 Pytliński, Kazimierz 447
Raczkowski, Czesław 193, 234–237, 257, 258, 260, 262, 263, 266, 269, 482, 489
 Raczkowski, Olgierd 368, 398, 409
 Radny, Franciszek 359
 Radomski, J.A. 477
 Radomski, Sylwester 366, 427, 442, 448
 Radomycki, Stanisław 17, 107, 436, 437
 Radoński, Jerzy Antoni 367, 379, 380, 390, 397, 409, 416, 431, 447, 490
 Radziwiłł, Władysław 84, 86
 Rafalski, Bolesław 56
 Rafalski, Jerzy 28, 45, 55, 56, 83, 85, 87, 482
 Rafalski, Zygmunt 45, 50, 85, 87, 101, 483, 487
 Rajchman, Antoni 55, 85, 87, 483
 Rajman, Teofil 444, 447
 Raszewski, Kazimierz 29, 35, 51
 Ratajczak, Szczepan 240, 277, 324, 356, 397, 448
 Ratibor und Corvey, Victor Erbprinz von 420
 Ravenstein, von 399
 Reguński, Bronisław 182
 Rehlis, Stefan 357
 Reimann, Teofil 364
 Reinhardt, Georg-Hans 399
 Reiss, Tomasz 139, 156, 159, 247, 273, 277, 288, 295, 300, 306, 318, 319, 355
 Remisz, Władysław 212

- Renz, Stanisław 188, 252, 277
 Reszke, Kazimierz 68, 84, 86, 91, 94, 108, 114, 128,
 133, 140, 145, 147, 150, 154, 162, 163, 166, 167,
 172, 234, 236, 237, 239, 245, 248, 256–259, 262,
 263, 293, 294, 323, 326, 345, 350, 351, 354, 369,
 435, 436, 437, 483
 Rewicki, Jan 362
 Rezmer, Waldemar 17, 213, 331, 332, 370, 372, 373, 387,
 389, 391, 392, 404, 405, 407, 417, 430
 Rezruki, Jan 201
 Rhaina-Wolbek, Jan 48, 75
 Ribstein, Hugo 406
 Robak, Władysław 110, 483
 Rock, Natan 358
 Rodak, Józef 357
 Rodźko, Eugeniusz 38, 45, 55, 483
 Roja, Bolesław 29, 30
 Rojewski, Kazimierz 55, 483
 Roman, ps.; *zob.* Szacherski, Zbigniew
 Romańczuk, Grzegorz 361
 Romaszkan, Grzegorz 28, 40, 45, 46, 55, 56, 61, 66, 69,
 83, 84, 86, 91–93, 110, 111, 464, 483, 485
 Romer, Rodryg 85, 87
 Ronke, Arnold 428
 Rosenkranz, Mohes 359
 Rossa, Franciszek 364
 Rostworowski, Kazimierz 84, 87
 Roszak, Kazimierz 365, 449
 Roszak, Roman 449
 Rozdżestwieński, Paweł M. 17, 415
 Rozen, Jan Henryk 84, 86
 Rożak, Antoni 444, 449
 Rożałowski, Roman 238
 Rój, Ludwik 359
 Rój, Stanisław 359, 444
 Rój, Szczepan 277
 Römmel, Juliusz 180, 182, 183, 432, 433, 472, 473
 Różański, Czesław 362
 Różański, Mirosław 454
 Rubinsztejn, Hersz-Lejb 360
 Rub, Moses Pinkas 359
 Rudnicki, Klemens 17, 201, 236, 257, 258, 260, 261, 268,
 421, 426, 428, 483, 489
 Rudy, Eustachy 359
 Rudzki, Franciszek 365
 Rulczyński, Leon 358, 443, 448
 Rumianek, Andrzej 441
 Rusin, Józef 361
 Rutter, Władysław 362
 Rybacki, Jan 248, 273, 278, 295
 Rybak, Stefan 273, 277, 296, 329, 355, 391, 448
 Rybarski, Piotr 243
 Rybka, Ryszard 332, 354
 Rybko, ppor. 55, 483
 Rychter, Zygmunt 364
 Ryl, Feliks 103, 107, 111, 122, 483
 Rymuszka, Stefan 360
 Rzepa, Władysław 365
 Rzewuski, Stanisław I 84, 86
 Rzymyszkiewicz, Czesław 358
Salmonowicz, Antoni 437
 Sałata, Wojciech 247, 248, 306
 Samczuk, Józef 363
 Samól, Andrzej 448
 Samulski, Stanisław 444, 449
 Sarbinik, Andrzej 324
 Sawala, Feliks 243, 281, 296, 319, 327, 329, 355
 Sawczyński, Adam 14, 401
 Sawedczuk, Mykoła 244
 Sawetczuk, Piotr 308
 Sawicki, Jan 89, 102, 112, 118, 120, 487
 Sawicki, Ludwik 383, 400, 411, 423, 432
 Sawoczuk, Antoni 297
 Scheibe, Bronisław 445
 Schiller, Karol 365
 Schleicher, Jan 36, 55, 483
 Schmidt, August 378
 Schmidt, Bolesław 298
 Schmidt, Maksymilian 437
 Schmitt, Günther 401
 Schmoeger, Werner 378
 Schneider, Adam 249
 Schnitter, Jan 45, 55, 483
 Schon, Karol 363
 Schrage, Józef 361

- Schreider, Aleksander 172, 483
 Schulz, Stefan 276, 282, 296
 Schwimmer, Ożiasz 362
 Sekiejko, Helter 444
 Sekułowicz, Ignacy 45, 55, 483
 Semaniuk, Piotr 360
 Semaniu, Michał 244
 Semanyszyn, Szymon 359
 Serbiak, Andrzej 309
 Serdiak, Andrzej 277, 356
 Sermersheim, Heinrich 394
 Serna, Paweł 361
 Sibilski, Czesław 238–241, 264, 269, 303, 309, 312, 320, 322, 323, 326, 327, 343, 344, 354, 367, 384, 447, 483, 490, 540
 Sidrożny, Antoni 363
 Siedlanowski, Stanisław 360
 Siedlecki, Piotr 437
 Siekierski, Józef 64
 Siekierski, Zygmunt 490
 Sienkiewicz, Aleksander 45, 483
 Sienkiewicz, Henryk 451
 Siennicki, Antoni 95
 Sieradzki, Rudolf 485
 Sikorski, Jan Feliks 358
 Sikorski, Tadeusz 363, 449
 Sikorski, Władysław 14, 28, 30, 31, 32, 34
 Sitarczuk, Szymon 458
 Sitek, Aleksander 130, 181, 238, 239, 262–264, 269, 369, 435, 436, 446, 483
 Siuda, Jan 364
 Siuda, Stanisław 373
 Siudziński, Stefan 243, 296
 Skałacki, Dymitr 361
 Skarżyński, Andrzej 161, 166, 167, 172, 234, 259–261, 269, 293, 294, 483, 489
 Skarżyński, Zbigniew 204, 298, 489
 Skawrin, Bazyl 358
 Skiba, Józef 357
 Skierski, Leonard 100
 Skoracki, Witold 364
 Skorupski, Jan 95, 108, 114, 120, 199, 236, 274, 278, 295, 308, 309, 312, 325, 344, 417, 431, 448
 Skotarek, Michał 363, 449
 Skowroński, Ernest 83, 84, 86, 91, 483
 Skowroński, Stefan 253, 450, 451
 Skórecki, Jan 446
 Skromny, Kazimierz 365
 Skrzydlewski, Zygmunt 299, 439, 490
 Skrzypczak, Antoni 345, 359
 Skrzypczak, Franciszek II 84, 274, 483
 Skrzypczak, Jan 208
 Skrzypczak, Józef 361
 Skrzypczak, Piotr 359
 Skrzypek, Józef 357
 Skrzypkowski, Józef 385, 405, 407, 408, 417
 Skubel, Karol 362
 Skuratowicz, Jan 16, 64
 Słasyńska, Włodzimierz 358
 Słoma, Franciszek 364, 444, 449
 Słubicki, Stefan J. 446
 Smidowicz, Wacław 62, 69
 Smolarek, Aleksander 308
 Smoliński, Aleksander 16, 26, 27, 38, 45, 71, 119
 Smoliński, Tadeusz 26, 55, 483
 Smosarski, Jerzy 299, 490
 Smółka, Bolesław 443, 447
 Smółka, Jan 357
 Smyk, Stanisław 362
 Sobeski, Edward 178, 205, 238–240, 262, 269, 303, 312, 326–328, 338, 345, 350, 354, 369, 435, 436, 439, 483, 490
 Sobik, Jan 95, 106, 129, 138, 139, 174, 193, 224, 242, 243, 275, 278, 295, 355, 368, 441, 448
 Sobikówna, Helena Katarzyna 278
 Sobkowiak, Czesław 364
 Sobkowiak, Jan (strz. kon.) 357
 Sobkowiak, Jan (st. strz./kpr.) 323, 443, 448
 Sobkowiak, Stanisław 359
 Sobkowski, Andrzej 362
 Sochacki, Gustaw 436
 Sochaczewski, Stanisław 71, 75, 78, 123, 127, 128
 Socha, Jan 360
 Soliński, Jan 439
 Sołtysiak, Tadeusz 361
 Sosnkowski, Kazimierz 107

- Soszyński, Włodzimierz 17, 539, 540
 Sowa, Antoni 445
 Sowacki, Józef 365
 Sowiński, Józef 39, 55, 483
 Sozański, Władysław 50, 61, 83, 84, 86, 88–90, 93, 94,
 102, 110, 111, 463, 470, 483
 Sperling, Leokadia 64
 Spychała, Kazimierz 365
 Sromala, Piotr 452
 Stachowiak, Andrzej 361, 444, 449
 Stachowiak, Antoni 361
 Stachowiak, Bronisław 365
 Stachowiak, Franciszek (2. szw.) 359
 Stachowiak, Franciszek (4. szw.) 362
 Stachowiak, Jan 359
 Stachowicz, Władysław 257, 261, 263, 264, 266, 269,
 350, 366, 483, 489
 Stachurski, Czesław 445, 449
 Stalec, Władysław 302, 308, 356, 448
 Stamm, Feliks 70, 241
 Staniszewski, Czesław 359
 Stankowiak, Edmund 359, 443, 448
 Stańko, Stanisław 276, 324, 355
 Stasiński, Ignacy 277, 356
 Stasyna, Jan 361
 Staszewski, Jan 120
 Stawiak, Andrzej 444
 Stebnicki, Stanisław Dionizy 51
 Stecki, Stanisław 439
 Stefaniak, Janusz Tadeusz 367, 386, 387, 390, 448
 Stefanowski, Kazimierz 45, 55, 83, 84, 86, 91, 99, 110,
 483
 Stegman, Stefan 443, 447
 Steinberg, Karol 486
 Stelmach, Mieczysław 443
 Stelmach, Włodzimierz 358
 Stelmaszczyk, Franciszek 364
 Stencel, Jan 40, 56
 Stepczyński, Marian 362
 Stetkiewicz, Oskar 130, 161
 Stępiński, Wacław 353, 371
 Stiller, Ryszard 298, 488
 Stocki, Kazimierz 26, 48, 55, 61, 83, 483
 Stodolny, Władysław 363
 Stojowski, Adam; *zob.* Jorda-Stojowski, Adam Antoni
 Stopczański, Grzegorz 359
 Stówczyński, Mieczysław 363
 Straus, Jakub 364
 Strawiński, Ksawery 85, 87
 Strąk, Bolesław 364
 Stroynowski, Kazimierz 83, 85, 87, 483
 Stróżyk, Józef 361
 Strubiński, Roman Bohdan Maria 84, 86, 91, 107, 123,
 130, 136–138, 140, 145, 147, 151, 157, 166, 172,
 233, 236, 256, 258, 260, 293, 483, 487
 Strubiński, Stanisław 110, 142, 145, 153, 157, 169, 172
 Strugarek, Klemens 357
 Strzelczak, Leon 362
 Strzelecki, Leon 372, 416, 417, 426, 430
 Strzeszczuk, Karol 363
 Strzyżyński, Jan 297
 Stuba, Roman 362, 445
 Suchodolski, Benedykt 436
 Suchorski, Leon 273, 281, 295
 Suchorzewski, Edmund 367, 379, 386, 442, 447
 Sudziński, Ryszard 16
 Sudziński, Stefan 448
 Sulwiński, Wacław 359
 Sułocki, Józef 298, 487
 SutarSKI, Bogumił 298, 446, 490
 Swirtun, Alfred 436
 Syryjczyk, Władysław 217
 Szacherscy 201
 Szacherska, Halina, z d. Grabowska 475
 Szacherska, S.M. 201, 477
 Szacherski, Piotr 475
 Szacherski, Zbigniew 14, 15, 17, 22, 167, 176–178,
 181, 189, 191, 192, 195–197, 199, 201, 205, 207,
 215, 217, 220, 230, 232, 236, 238–240, 245, 256,
 257, 259, 267, 268, 294, 306, 323, 326, 328, 329,
 334, 336, 344, 348, 349, 351–354, 366, 371–373,
 374, 375, 379–381, 384, 386–388, 390–392, 395–
 397, 399, 401, 403, 405, 407–413, 415–430, 434,
 435, 438, 439, 445–447, 449, 462, 466, 473, 475,
 477, 483, 489, 554

- Szaciłło, Jan 55, 83, 85, 483
 Szahaj, Aleksander 359
 Szałata, Jan 359
 Szambelańczyk, Franciszek 358
 Szarowski, Józef 362
 Szczawiński, Walenty 56
 Szczepaniak, Franciszek 364
 Szczepaniak, Stanisław 22, 252, 297, 300, 447
 Szczepański, Stanisław 355
 Szczurek, Jan 363
 Szeffler, Feliks 177, 238, 239, 243, 262, 264, 269, 321, 324–326, 328, 354, 368, 447, 483, 490
 Szefner, Jan 149, 175, 177, 201, 237, 281, 295, 306, 308, 309, 312, 366, 448
 Szenk, Witalis 298, 489
 Szerwiński, Józef 308
 Szewczak, Edmund 414
 Szewczak, Eugeniusz 357
 Szklanka, Mikołaj 361
 Szklarek, Jan Marian 45, 67, 84, 86, 90, 91, 93, 103, 107, 114, 116, 123, 137, 145, 148, 154, 161, 166, 172, 173, 233, 234, 236, 239, 245, 256, 257, 259, 262, 293, 294, 369, 441, 483
 Szmidt, Bolesław 488
 Szmyt, Teodor 361
 Sznajderowicz, Rafał 17, 452
 Sznigórski, Szczepan 357
 Szorobura, Włodzimierz 362
 Szostak, Józef 213, 438, 473
 Szota, Witold 445
 Szotkiewicz, Stanisław 361
 Szpot, Stanisław 358
 Sztark, Józef 62
 Sztogryn, Jurko 363
 Sztokato, Antoni 359
 Szudera, Ignacy 358, 445
 Szudrowicz, Józef 362
 Sułham, Dymitr 361
 Szumlański, Alojzy 87, 90, 91, 101, 483, 487
 Swarc, Franciszek 443, 448
 Swedczuk, Michał 362
 Swedek, Józef 444
 Szcyc, Władysław 62
 Szyfter, Feliks 492
 Szyfter, Stanisław 487
 Szylling, Nikołaj Nikołajewicz 42
 Szymanek, Jan 363
 Szymankiewicz, Radosław 478
 Szymanowski, Marian 288
 Szymański, Antoni 361
 Szymański, Edmund 359
 Szymański, Jan 444
 Szymański, Józef 309
 Szymański, Wacław 108, 114, 141, 174, 202, 274, 295, 324
 Szymczak, Aleksy 356
 Szymczak, Bernard 364
 Szymkowiak, Jan 359
 Szymkowski, Kamil 97, 111, 124, 483
 Szypuliński, Sylwester 325, 363
 Ścibor, Izydor 51
 Śledź, Franciszek 444
 Śliwiński, Eugeniusz 16, 385, 391, 392, 404, 415, 417, 428, 432, 437, 438, 444
 Śliwiński, Józef 444
 Śmidowicz, Wacław 51
 Śmigielski, Jan 364
 Śmigielski, Michał 353
 Śmigły-Rydz, Edward 20, 177, 180–182, 184–188, 331
 Śniegocka, Pelagia 62
 Śrama, Czesław 231, 276, 279, 296, 355, 391, 448
 Świątek, Mirosław 17, 171
 Świech, Wacław 363
 Świerczewski, Bolesław 208
 Świerczyński, Edward 363
 Świerkosz, Adam 359
 Świetlik, Stanisław 298, 489
 Święcicki, Ksawery 157, 159, 166, 167, 168, 172, 233–236, 245, 256, 258–261, 267, 268, 293, 294, 483, 489
 Święcicki, Witold 431, 433
 Świgoń, Walenty 140, 483
 Tacik, Ludwik 359
 Tarczyński, M. 33
 Targosz, Michał 358

- Tarka, Marian 202
 Taylor, Edmund 271
 Taylor, Leon 271, 491
 Taylor, Stanisław 271, 367, 386, 390, 397, 408, 442, 447
 Taylorowie 270
 Teclaw, Leon 363
 Teclaw, Paweł 51, 75, 95
 Tenderek, Edward 363, 386, 443, 448
 Terczewski, Franciszek 359
 Tettau, Hans von 17, 388
 Teuber, Oswald 63
 Tęderek, Edward 309
 Tkaczowski, Memnon 362
 Tokarzewski, Józef 127, 128
 Tomaszewicz, Jan Aleksander 83, 85, 87, 484
 Tomaszewski, Tadeusz 439
 Tomaszuk, Stanisław 359
 Tomczak, Aleksander 361
 Tomczak, Zygmunt 445
 Topolski, Jerzy 16, 63, 64
 Topuszek, Edmund 159, 263, 277, 278, 295, 304, 314, 319, 327, 355, 448
 Torzewski, Franciszek 364
 Trabant, August-Wilhelm 393
 Trachimowicz, Stanisław 436
 Trojan, Stefan 362
 Tromptauer, Kazimierz 368, 398
 Trzeciakowski, Lech 16, 63, 64
 Tugender, Icko 362
 Turski, Piotr 443
 Turski (Tureczek), Stefan 65
 Tuszewski, Franciszek 62
 Twardokens, Roman 62
 Twardowski, Karol 394
 Twardowski, Michał 150
 Twardowski, Zygmunt 380
 Twardy, Wojciech 443, 448
 Twardzik, Stefan 274
 Tymczuk, Michał 360
 Tym, Juliusz S. 16, 17, 28, 42, 46, 63, 78, 107, 109, 119, 155, 213, 215, 224, 225, 278, 334, 339, 347, 378, 389, 421, 450, 452
 Tymków, Jan 359
 Tyszulka, Piotr 444
Ugrechelidze, Witalis 264, 326–328, 350, 354, 369, 435, 436, 438, 439, 484, 491
 Uhl, pchor. 55, 484
 Ulita, Jan 299, 489
 Umiński, Leszek 17, 309, 310, 311, 312, 384, 436
 Urbaniak, Marian 362
 Urbaniak, Miron 16, 47
 Urbaniak, Stanisław 358
 Urbaniak, Sylwester 364
 Urbanik, Franciszek 257, 259, 484
 Ursyn-Zamarajew, Jan 87, 106, 107, 111, 123, 125, 138, 140, 145, 147, 154, 157, 174, 293, 446, 484
 Uryzaj, Edmund 443, 448
 Uryzaj, Maksymilian 364
Versock, Kurt 17, 388
Wachowiak, Marian 358
 Wachowiak, Walenty 361
 Walczak, Jan 364
 Walczak, Józef 363
 Walczak, Stanisław 360
 Walczak, Wawrzyn 233, 236, 240, 274, 277, 296, 324, 355, 448
 Waligóra, Józef 364
 Walker, Izrael 363
 Walko, Wasyl 217
 Walkowiak, Antoni 364
 Walkowski, Stanisław 359
 Warawa, Piotr 358, 443, 447
 Warchałowski, Józef Adam 85, 87
 Wasilewski, Aleksander 53, 83, 484
 Wasilewski, Czesław 206, 243, 263, 274, 276, 278, 295, 300, 319, 320, 355
 Wasilewski, Tomasz 51
 Wasylszyn, Józef 364
 Waszak, Józef 361
 Waszkowiak, Antoni 444
 Wawrzyniak, Andrzej 112, 124, 233, 274, 275, 278, 296, 309, 317, 355, 366, 384, 442, 447
 Wawrzyniak, Franciszek 275, 276, 280, 296, 322, 355

- Wawrzyniak, Władysław 362
 Wawrzynkiewicz, Elżbieta 7
 Wedra, Hans 393
 Wegner, Józef 112, 199, 237, 240, 248, 256, 268, 274, 296, 324
 Weimann, Bruno 364
 Weitzkorn, Józef Dawid 50, 51, 83, 484
 Wejhan, Edward 448
 Wejtko, Ksawery 86, 90, 91, 135, 140, 145, 147, 157, 162, 166, 172, 174, 199, 241, 260, 293, 294, 307, 317, 325–328, 334, 336, 350, 354, 369, 484, 487, 541
 Welka, Kazimierz 444, 447
 Welotka, Stanisław 358
 Wendland, Władysław 364
 Wentland, Bernard 363, 385, 443, 448
 Wentland, Paweł 444, 449
 Werthejm, Szama 360
 Wesołkin, Aleksy 69
 Wesołowska, Halina 325
 Wesołowski, Andrzej 17, 406, 407, 408, 409, 421
 Wesołowski, Jan 56, 129, 139, 167, 227, 236, 237, 247, 252, 274, 277, 295, 355, 367, 441, 448, 492
 Weychan, Hieronim 364
 Weyganda, Góra 155
 Węgrzyn, Feliks 251, 278, 281, 296, 303, 329, 355, 448
 Wiatrolik, Leopold 68, 484
 Wichtowski, Władysław 86, 91, 95, 101, 103, 107, 129–131, 134, 137, 140, 143, 145, 147, 148, 154, 157, 161, 166, 168, 172, 173, 207, 234, 241, 256, 259, 267, 268, 293, 294, 484
 Wieczorek, Jan 364
 Wieczorek, Józef 277, 324, 328, 355, 448
 Wieczorek, Kazimierz 380
 Wielecki, Henryk 485
 Wieniawa-Długoszowski, Bolesław 219
 Wieruszewski, Czesław 367, 390, 409, 416, 448
 Wierzbicki, Zbigniew 424
 Wierzchowicki, Mieczysław 298, 368, 489
 Wieteki, Stanisław 449
 Więckowski, Erwin 182
 Więckowski, Henryk 45, 55, 484
 Wiktorek, Augustyn 364
 Wilga, Eugeniusz 55, 484
 Wiliński, Bolesław 358
 Wilkans, Julian 182, 184
 Winiarz, Franciszek Józef Wiktor 238, 239, 241, 264, 269, 312, 320, 323, 326–328, 338, 344, 354, 367, 379, 386, 442, 447, 484, 491, 540
 Winiecki, Stanisław 62
 Winter, chor. 69
 Wintoniak, Aleksander 360
 Wiszniewski, Józef 298, 487
 Wiśniewski, Wiktor 56, 273, 275, 297, 328, 355
 Wiśniewski, Władysław 362
 Wiśniewski, Wojciech 363
 Witala, Franciszek 445
 Witczak, Kazimierz 217, 243
 Witkowski, Alfons 443
 Witkowski, Antoni 72
 Witkowski, Bolesław 366, 448
 Witkowski, Kazimierz 36, 55, 484
 Witkowski, Stanisław 359
 Witkowski, Stefan 359
 Wittwer, Adam 400
 Wleklak, Leon 445
 Wleklak, Piotr 363
 Wład, Franciszek 196, 331, 334, 352, 353, 371
 Władymir, Józef 358
 Władysław I Łokietek 187
 Włodarczak, Michał 363
 Włodarczyk, Józef 363
 Włodek, Roman 85, 87
 Wnuczek-Łobaczewska, Helena z Rittelschildów 469
 Wnuczek-Łobaczewski, Erazm 469
 Wnuczek-Łobaczewski, Wawrzyniec 38, 50, 55, 83, 84, 86, 89, 90, 469, 481
 Wojasz, Zygmunt 358
 Wojciechowski, Franciszek 51, 358
 Wojciechowski, Roman 360
 Wojciechowski, Stanisław 297, 363
 Wojda, Józef 362
 Wojtkiewicz, Franciszek 85, 87
 Wojtyna, Tadeusz 178, 197, 199, 207, 234, 236, 239, 248, 256, 259–261, 263, 264, 266, 268, 294, 317, 320, 323, 326, 336, 337, 350, 352, 354, 368, 375, 396, 415, 447, 484, 489

- Woliński, Franciszek 123, 140, 145, 484
 Wolski, Stanisław 361
 Wołkowicz, Roman 323, 326, 327, 344, 350, 354, 369, 484
 Wołoszyn, Zygmunt 367, 378, 390, 422
 Woroch, Wasyl 15, 360
 Worona, Piotr 362
 Woronycz, Jan (2. szw.) 359
 Woronycz, Jan (4. szw.) 362
 Wosiek, Stanisław 274, 296
 Woźniak, Izidor 443
 Woźniak, Józef 359
 Woźniak, Kazimierz 69, 91, 174, 274
 Woźniak, Stefan 124, 281, 296, 308, 309, 312, 329, 355, 367
 Woźnicki, Izidor 356
 Wójcik, Teodor 16, 28, 46, 107, 278
 Wrangel, Piotr Nikołajewicz 42
 Wróbel, ps.; *zob.* Sobik, Jan
 Wróblewski, Jan Karol 40
 Wróblewski, Wiesław 16
 Wrzyszczyński, Władysław 364
 Wszędybył, Zygmunt 363
 Wünsche, Konrad 367, 379, 390, 416, 424, 430, 439, 447
 Wybicki, Józef 467
 Wylegała, Walenty 449
 Wyłagała, Leon 363
 Wysocki, Franciszek 290
 Wysocki, Stanisław 178, 207, 233–236, 239, 257, 260, 262, 266, 267, 269, 317, 323, 369, 484, 489
Z
 Zadek, Franciszek 449
 Zahorski, Sergiusz 144, 146, 160, 163, 164, 180, 182, 187, 195, 202, 262, 488
 Zając, Stanisław 69
 Zakrzewski, Bartłomiej 36, 39, 45, 55, 83, 84, 86, 90, 91, 93, 106, 136, 140, 145, 157, 169, 484
 Zakrzewski, Bartosz 14, 32, 33, 34, 42
 Zakrzewski, Jerzy 367, 384, 442, 447
 Zakrzewski, Stanisław 16
 Zaleski, August 188
 Zaliski, Michał 308, 360
 Załęski, Bolesław 353
 Zamojscy 187
 Zann, Edmund Marian 358
 Zaorski, Stefan 28, 55, 484
 Zaremba, Paweł 16
 Zarzycki, Piotr 383, 400, 411, 415, 423, 424
 Zawadzki, Tadeusz 17
 Zborowski, Michał 26, 55, 484
 Zbruk, Józef 364, 444, 449
 Zbyszek, ps.; *zob.* Szacherski, Zbigniew
 Zeidler, Henryk 95
 Zelmanowicz, Grzegorz 359
 Zemler, Walenty 443
 Zemlik, Paweł 453
 Zemski, Józef 365
 Zet, Jan 444, 447
 Zieleniewski, Tadeusz 438
 Zieliński, Adolf 123, 140, 145, 154, 159, 166, 168, 172, 174, 245, 247, 248, 256, 259, 261, 268, 293, 294, 484, 487
 Zieliński, Antoni 361
 Zieliński, Eryk 488
 Zieliński, Franciszek 359
 Zieliński, Hugon 331, 332
 Zieliński, Józef 357
 Zieliński, Karol 38
 Zieliński, Waclaw 22
 Zieliński, Wiktor Longin 363
 Zieliński, Zygmunt (gen.) 25
 Zieliński, Zygmunt (podof.) 51, 69
 Zientarski, Teofil 56
 Ziętarski, Zygfryd Stefan 350, 367, 390, 416, 433, 447, 484
 Ziętek, Franciszek 364
 Zimniewski, Franciszek 362
 Zioło, Jan 449
 Ziomek, Bronisław 51, 69, 70, 74
 Zoran, Bronisław 359
 Zubaty, Bazyli 364
 Zych, Bronisław 107, 174, 282, 296
 Zygmanski, Stefan 486
 Zylberberg, Szyja-Majer 360
 Zys, Wincenty 358
Ż
 Żardecki, Marian 46, 55, 484

Żelazny, Marek 356

Żmidziński, por. 39, 42, 55, 484

Żołnerek, Bronisław 357

Żongłowicz, Eugeniusz 489

Żółkiewscy 187

Żółtowscy 270

Żółtowski, Benedykt 270, 271, 298, 488

Żółtowski, Marceli 85

Żółtowski, Stefan 271, 298, 446, 487

Żukowiec, Omelan 362

Żukowski, Stanisław 14, 29

Skorowidz nazw geograficznych

- II Rzeczypospolita; *zob.* Polska
III Rzesza; *zob.* Niemcy
III Rzeczypospolita; *zob.* Polska
74, *wzg.* 392, 400
82, *wzg.* 410–412, 415, 465, 554
83,4, *wzg.* 392, 400, 405
88, *wzg.* 422
90, *wzg.* 425
93,6, *wzg.* 392, 400
109, *wzg.* 429
118, *wzg.* 381, 383, 384, 545, 547
146, *wzg.* 385
627, *wzg.*; *zob.* Dejówka, g.
991, *wzg.*; *zob.* Kałużny, g.
1058, *wzg.*; *zob.* Mały Połom, g.
- A**bisynia, cz. Poznania 189
Adamówek, w. gm. Czosnów 417, 418
Afganistan 453–458, 542
Albania 467
Aleksandrówka, w. gm. Brochów; *zob.* Wólka Aleksan-
drowska, fw.
Al-Kut, m. 454
Ameryka; *zob.* Stany Zjednoczone Ameryki
Antoniew, w. gm. Głowno 383, 385, 388, 391
Armenia 454
Augustów, m. 270
- B**abiec, cz. Młodzieszyna 395, 549
Baboszewo, w. pow. płoński 31, 32
Bałkany 453
Baranowicze 42, 43
Baranówek, fw. gm. Pleszew 133
Bąkowiec (ukr. Буньковичі), w. 469
Bełchów, w. pow. łowicki 391, 442–444, 446
Belz (ukr. Белз) 437
Berlin 61, 62, 241, 407
Biała Góra (ob. cz. Młodzieszyna), w. 394, 398, 400, 405
Biała Góra (ob. cz. Młodzieszyna), las 392, 393, 400
Białęgi, w. gm. Murowana Goślina 213
Białokrynica (ukr. Білокриниця), w. rej. krzemienic-
ki 345
Biały Dunajec, w. pow. tatrzański 303
Białystok 66, 239
Bibiampol, w. gm. Młodzieszyn 405
Biedrusko 12, 22, 50, 61, 62, 74–78, 88, 98–103, 107,
112, 113, 120, 123, 125, 130, 131, 134, 147–150,
155, 161, 162, 164, 174, 180, 189, 197, 200–205,
225, 250, 254, 300–304, 306–308, 312–314, 317–
321, 324, 325, 328, 330, 331, 333–335, 342, 344,
348, 351–353, 375, 451, 462, 464
Bieganowo, os. gm. Środa Wlkp. 374
Bielany, cz. Warszawy 428, 429
Bielawy, w. pow. łowicki 376–378, 380
Bieliny, w. gm. Brochów 396, 399
Bieliny, w. gm. Kampinos 403, 405
Bielsko, ob. Bielsko-Biała 469
Biezuń 31
Biłgoraj, m. 438
Bliski Wschód 453
Błędów, w. pow. łowicki 392
Błonie, m. 400, 402, 433
Bochnia, m. 268
Boduszewo, w. gm. Murowana Goślina 343, 344
Bojanowo Stare, w. gm. Śmigiel 113
Bolechowo, w. gm. Czerwonak 88, 103, 150, 328, 332,
371, 373
Borówka, rz. dopł. Bzury 391

- Boruszyn, w. pow. czarnkowsko-trzcianecki 353, 370
 Boston, m. 477
 Braki, w. pow. sochaczewski 392
 Brochocin, w. gm. Brochów 396
 Brochów 13, 15, 392–402, 404, 405, 431, 442–446, 465, 486, 549, 550, 551
 Brodnica 35
 Brodowo, w. gm. Środa Wlkp. 215
 Brody (ukr. Броди), m. 436
 Brodziszewo, w. gm. Szamotuły 120
 Bruck an der Leitha, m. 470
 Brzeg, m. 458
 Brzeście, w. gm. Baboszewo 32
 Brześć nad Bugiem 43
 Brzeziny, m. 376
 Brzozówka, w. gm. Czosnów 403
 Brzuchowo, w. pow. tucholski 219
 Budy Stare 393
 Budy, w. gm. Krasnosielc 29
 Budziszewskie, Jez. 332
 Budzyń, w. pow. chodzieski 353, 372
 Bug, rz. 29, 437
 Bukareszt 152
 Buk, m. 254, 312, 351
 Bukowa, rz. 438
 Bukowa, w. gm. Biłgoraj 438
 Bukowiec, w. gm. Nowy Tomyśl 210
 Buraków Mały, ob. cz. Łomianek 429
 Buraków, ob. cz. Łomianek 428
 Bydgoszcz 16, 78, 126, 175, 262, 280, 286
 Bykownia, dz. Kijowa 469
 Bystrzyca (cz. Bystřice), m. 314, 316
 Bzura, rz. 13, 15, 17, 271, 375–378, 380, 382, 389, 391–396, 398–406, 410, 420, 430–432, 486, 549, 550, 551
 Chaśno, w. pow. łowicki 392
 Chełm 39
 Chełmno 173, 235
 chersońska, gubernia 471
 Chlebowice, w. gm. Głowno 389
 Chludowo, w. pow. poznański 203, 307, 333
 Chociszewo, w. gm. Skoki 150
 Chodzież, m. 372
 Chojnica, w. 100, 102, 203, 328, 333
 Chorzenice, w. pow. częstochowski 468
 Chotum, w. gm. Ciechanów 33
 Chruślin Kościelny; *zob.* Chruślin
 Chruślin, Stary, w.; *zob.* Chruślin
 Chruślin, w. gm. Bielawy 377–379, 381, 392
 Chwałkowo, w. gm. Środa Wlkp. 215
 Chyrów (ukr. Хирів), m. 469
 Ciechanów 29, 30, 31, 32, 33, 34, 46
 Ciechocinek, m. 212
 Cielcza, w. gm. Jarocin 215
 Cienin Zaborny, w. gm. Słupca 214
 Cieszkowo Stare, w. gm. Baboszewo 32
 Cieszyn, m. 314
 Cisowe, w. gm. Leoncin 403, 407, 411, 552
 Ciszkowo, w. gm. Czarnków 353
 Cybulice, w. gm. Czosnów 403, 417
 Cypriany, w. gm. Rybno 392
 Czabanka (ob. ukr. Чорноморське), w. rej. limański 471
 Czad 454
 Czadca (słow. Čadca), m. 314
 Czapury, w. gm. Mosina 205
 Czarne, Jez. 332
 Czarne, Morze 471
 Czarnków, m. 353, 370–372
 Czarnowiec, w. k. Ostrołęki 29
 Czarnożyły, w. pow. wieluński 134
 Czechy 467, 468
 Czempień, m. 312
 Czerlin, w. pow. wągrowiecki 150
 Czerniaków, cz. Warszawy 431
 Czernichowo (biał. Чэрніхавы), w. rej. baranowicki 43
 Czerniowce (rum. Cernăuți), m. 468
 Czerwonak, w. pow. poznański 373
 Czeszewo, w. pow. wągrowiecki 150
 Częstochowa, m. 468
 Damasławek, w. pow. wągrowiecki 217
 Daniszewo, w. k. Ostrołęki 29
 Daszyna, w. pow. łowicki 375, 376
 Dąbie n. Nerem, m. 235

- Dąbrowa, w. gm. Głowno 382, 383, 388, 391
 Dąbrowa, w. gm. Łomianki 420, 425, 426, 428–430, 556
 Dąbrowa, Stara, w. gm. Leoncin 404
 Dąbrówka Stara, w. gm. Czosnów 416
 Dąbrówka Wielka (ob. D. Wielkopolska) 114
 Dejówka (cz. Dejůvka), g. 314
 Dębiec, cz. Poznań 204
 Dęblin, m. 324
 Dębowskie, gaj, gm. Leoncin 406–411, 442–446, 465, 553
 Dłużniewo, w. gm. Baboszewo 31
 Dmosin, w. pow. brzeziński 378
 Dniestr, rz. 42
 Dobrzyń, w. gm. Czosnów 417
 Dolina, ob. cz. m. Zagórz 471
 Dorohusk 39, 40, 42
 Drobin 32
 Drozdowo 32
 Drzeczkowo, w. pow. leszczyński 162
 Dubienka, w. pow. chełmski 39
 Dubno 42
 Działdowo 34, 35, 43
 Dziekanówek, w. gm. Czosnów 417
 Dziekanów, w. gm. Łomianki 417
 Dzwonowo, w. gm. Skoki 332, 371
- E**dwardowo, fw. ob. cz. Poznań 249
- F**amułki Brochowskie, w. gm. Brochów 404
 Famułki Królewskie, w. gm. Brochów 404, 410
 Francja 26, 454
- G**ackie, Jez. 332
 Garnowo, w. gm. Gołymín 30
 Garwolin 46, 339, 341, 474
 Gawronki, w. gm. Głowno 391
 Gąsocin, st. kol. 30
 Gdańsk 44, 236, 441
 Gdynia 176, 181, 298, 324, 486
 Ghazni, m. 457, 458, 542
 Giżyce, w. pow. sochaczewski 395, 397, 442
 Glinnik, os. gm. Głowno 387, 388, 391
 Glinojec, m. 31, 32
 Głowno 13, 376–378, 380–389, 391, 465, 545, 546
 Główna, cz. Poznań 162, 189, 190, 306, 373
 Głuchowo, w. gm. Czempień 90
 Gnatowice, w. pow. sochaczewski 399
 Gniezno 101, 212, 237, 239, 298, 332, 338
 Goleńsko, w. pow. łowicki 392
 Goleiszów, w. pow. cieszyński 314
 Gołęcín, cz. Poznań 75
 Golina, m. 374
 Gołymín Stary (ob. Gołymín-Ośrodek) 30, 31, 34
 Gopło, jez. 212
 Gorazdowo, w. pow. wrzesiński 374
 Gostyń 46
 Gozdowo, w. gm. Września 214
 Góra Kalwaria, m. 257
 Górczyn, cz. Poznań 189
 Górki, w. gm. Leoncin 403, 406–410, 412, 415, 418, 432, 446, 552, 554
 Grabowo, w. k. Ostrołęki 29
 Grabów Łęczycki 375
 Grajewo 16, 19
 Granica, gaj, gm. Kampinos 404
 Grochale Stare, w. gm. Leoncin 403
 Grocholin, w. gm. Kcynia 150, 217
 Grodzisk Wielkopolski, m. 210, 254
 Grudusk, w. pow. ciechanowski 34
 Grudziądz, m. 11–13, 16, 19, 26, 28, 35, 37, 38, 43, 44, 46, 48, 88, 91, 92, 106, 107, 117, 122, 123, 129, 130, 135, 142, 152, 157, 164, 174, 178, 220, 255, 259, 262–264, 266–268, 278, 282, 297, 313, 324, 336, 337, 342, 350, 365, 396, 435, 463, 468, 470, 472, 474, 476, 477, 492, 550
 Grudzielskiego, Góra 77
 Grunwaldzkie, Błonia 57, 131, 135, 139, 167, 183–185, 186, 189, 235, 241
 Gubin, m. 452
 Gułtowy, w. gm. Kostrzyn 213
 Gumowo, w. pow. ciechanowski 32, 33
- H**elenów, w. gm. Głowno 380, 381, 383–385, 388–390, 545, 546, 547, 548
 Hetmanów, Góra 77
 Hohenmauth (cz. Vysoké Mýto), m. 469

- Hołoby 41
 Hornówek, w. gm. Izabelin 424, 556
 Horyń, rz. 22, 42
 Hrubieszów, m. 236, 277
 Husiatyn (ukr. Гусятин) 42
 Husynne, w. gm. Dorohusk 39
- I**nowrocław 12, 49, 50, 54, 57, 463
 Irak 453, 454
 Iwno, w. pow. poznański 182, 373
 Izabelin-Dziekanówek; *zob.* Dziekanówek
 Izabelin, w. 424, 556
- J**abłonkowska, Przeł. 314
 Jabłonków (cz. Jablunkov), m. 314
 Jackowice, w. gm. Zduny 392
 Jakubów, fw. cz. Izabelina 425
 Janów, w. gm. Brochów 394, 396, 398, 399, 549
 Janów Lubelski 438
 Janów Poleski (biał. Іванава) 42
 Janówek, w. gm. Czosnów 398, 403, 404, 417–419
 Jarocin, m. 112, 113, 131, 215, 217, 224, 298, 312
 Jarosław, m. 313
 Jaworów (ukr. Яворів) 141, 142
 Jazłowiec (ukr. Язловець), w. rej. buczacki 471
 Jeziorko, w. pow. sochaczewski 392
 Jordanowo, w. gm. Złotniki Kujawskie 212
 Julipol, w. gm. Młodzieszyn 393, 400
 Junikowo, cz. Poznań 189, 234
- K**abul, m. 458
 Kadłubówka, w. gm. Nowe Miasto n. Wkrą 30
 Kalisz 66, 83, 112, 113, 224, 298
 Kaliszki, w. gm. Czosnów 417
 Kałęczyn Stary, kol. gm. Gołymin 30
 Kałki, w. pow. ciechanowski 33
 Kałużny (cz. Kalužný), g. 314
 Kamień Krajeński, m. 219
 Kamionka Strumiłowa (ukr. Кам'янка-Бузька), m. 437
 Kampinoska, Puszcza 13, 17, 402–407, 409–411, 416, 417, 419, 428, 429, 431, 434, 465, 475, 557
 Kanada 270
- Karmin, w. pow. kościański 162
 Katyń 271, 446, 539
 Kazuń, w. gm. Czosnów 403, 417
 Kątnik, os. pow. poznański 205
 Kcynia 217, 219
 Kęsowo, w. pow. tucholski 219
 Kęty, m. 474
 Kiekrz, ob. cz. Poznań 331
 Kielcz, w. gm. Nowa Sól 451
 Kijów, m. 469
 Kiwercze (ukr. Ківерці) 42
 Klewań (ukr. Клевань), w. rej. rówieński 42
 Kłeco, m. 212, 332
 Knyszyn, w. pow. poznański 333
 Koliszewo, w. gm. Sochocin 31
 Kołki (ukr. Колки), w. rej. maniewicki 42
 Koło, m. 224, 235, 375
 Konary, w. gm. Brochów 396, 549
 Konin, m. 95, 99, 224, 374, 375
 Konin, w. gm. Pniewy 209
 Konotopa, w. gm. Ożarów Maz. 400
 Kopanina, w. pow. leszczyński 162
 Kopaszycze, w. pow. średzki 209
 Kopenhaga, m. 470
 Korona; *zob.* Polska
 Korsuń (ukr. Корсунь-Шевченківський), m. 451
 Kosów Poleski (biał. Косава) 43
 Kostrzyn (Wielkopolski) 213, 254, 373
 Koszalin 16, 17, 433
 Koszary (ukr. Кошари), w. rej. kowelski 40
 Koszyce (słow. Košice), m. 467, 468
 Kościan, m. 25, 237, 298
 Kościerzyna, m. 83
 Kościeszki (ob. cz. w. Leśniczówka gm. Bielawy), kol. 376
 Kowalew, w. gm. Pleszew 113
 Kowalewo Pomorskie 102
 Kowal, m. 212
 Kowel 39, 40, 41, 42, 261, 369
 Koziegłowy (ob. Biedrzyce-Koziegłowy), w. pow. makowski 30
 Kozłów Szlachecki, w. pow. sochaczewski 410
 Koźmin Wielkopolski 134

- Kórnik 209
 Kraków 17, 42, 48, 72, 197, 204, 238, 281, 354, 477
 Kraków-Dąbie 42
 Krasnobród, m. 270, 271
 Krasnosielc, w. pow. makowski 29, 30
 Kraśnik, m. 349, 351, 435, 436
 Kresy Wschodnie 17, 22, 65, 123, 418, 433, 436
 Krotoszyn 66
 Królestwo Kongresowe 11
 Krynica, m. 303, 325
 Krystynopol (ukr. Червоноград), m. 437
 Krzemieniec (ukr. Крем'янець), m. 345
 Krzemień, w. pow. janowski 438
 Krzywa Góra (ob.cz. Famułek Król.), w. gm. Brochów 404
 Krzywa Góra, leśn. 409
 Krzywosądów, w. pow. pleszewski 133
 Książ Wielkopolski, m. 312
 Księstwo Warszawskie 11
 Kuchary Żydowskie 30
 Kuczków, w. gm. Pleszew 133
 Kujawy 113
 Kutno, m. 375, 425
 Kuźnice, w. pow. włocławski 212
 Kwilcz, w. pow. międzychodzki 209
- L**aski k. Warszawy 13, 403, 417–419, 421–429, 434, 442–446, 466, 556
 Laskowiec k. Ostrołęki 29
 Lasocin, w. gm. Brochów 403
 Lechlin, w. gm. Skoki 150
 Lesko, m. 470
 Leszno (Wielkopolskie) 12, 13, 16, 19, 45–50, 90, 112, 162, 163, 330, 331, 342, 373, 385, 463
 Leszno, w. k. Warszawy 406
 Leśniewo (Górne), w. gm. Grudusk 34
 Lichnowy, w. gm. Chojnice 219
 Lipków, w. gm. Stare Babice 403
 Lipnica, w. gm. Szamotuły 120
 Lipno Nowe, st. kol. 164
 Lipowiec, w. gm. Tyszowce 437
 Lisiewiec, w. pow. łowicki 377, 378, 465
 Litwa 430
- Londyn 14, 16, 17, 32, 46, 230, 349, 383, 387, 401, 411, 415, 416, 420, 426, 428, 432, 433, 438, 439
 Lubasz, w. pow. czarnkowsko-trzcianecki 353, 370
 lubelskie, woj. 27, 189
 Lubelszczyzna 39, 437
 Lubiechowo, w. pow. grodziski 210
 Luboml (ukr. Любомль) 39
 Luboń 131
 Lubosz, w. pow. międzychodzki 209
 Lubuska, Ziemia 16, 17, 462
 Ludomy, w. pow. obornicki 353, 370, 544
 Ludwików, las.; zob. Łazy, las
 Ludwina, w. gm. Pleszew 133
 lwowskie, woj. 226
 Lwów, m. 328, 469, 470
- Ł**agiewniki, w. pow. poznański 334
 Łañcut 118, 254
 Łasica, kan. 403, 411, 412, 554
 Ławica, dz. Poznania 98, 99, 136, 138, 234, 235, 241, 242, 307, 344
 Łazarz (ob. dz. Poznania), w. 60, 204
 Łazy, las 407
 Łaźniki, w. pow. łowicki 392
 Łąkowy, Potok 102
 Łęczycza, m. 235, 375, 376, 389
 Łęgyszewo, w. pow. wągrowiecki 150
 Łętko, os. gm. Zaniemyśl 312
 Łomianki, m. 353, 417, 430
 Łomża 29
 Łopacin, w. pow. ciechanowski 30
 Łowicz, m. 235, 376, 377, 382, 391, 392, 402
 Łubiec, w. gm. Leszno 403
 Łuck 41, 42
 Łukowo, w. gm. Wągrowiec 150
 Łuków 189, 473
 Łuże, bagno k. Łomianek 422
 Łyszkowice, w. pow. łowicki 378
- M**achnówek, w. pow. tomaszowski 437
 Maciejak, jez. 332
 Maciejów (ob. ukr. Луків), os. m. 40, 42, 133
 Mährisch Weißkirchen (cz. Hranice), m. 467, 468

- Maków Mazowiecki 29, 30, 33
 Małocice, w. gm. Czosnów 417
 Małopolska 62
 Mały Połom (cz. Malý Polom), g. 314
 Maniewo, w. gm. Oborniki 333, 334
 Marcelin, fw. ob. cz. Poznania 249
 Marmaros-Sziget 467
 Marysin, w. gm. Młodzieszyn 395, 400, 549
 Maurzyce, w. pow. łowicki 392
 Mączniki, w. gm. Środa Wlkp. 113
 Mątwy (ob. dz. Inowrocławia) 49
 Mchy, w. gm. Książ Wlkp. 312
 Miastkowo, w. 29
 Miastowice, w. gm. Kcynia 150
 Michałówka (ukr. Михайлівка), w. rej. sokalski 437
 Miedzianów, w. pow. ostrowski 113
 Mielnica (ukr. Мельниця), w. rej. kowelski 42
 Mieszków, w. gm. Jarocin 215
 Międzychód 209, 224, 226, 331
 Międzyrzecz Wielkopolski, m. 453, 538
 Mikołów, m. 345
 Mikorzyn, w. gm. Ślesin 215
 Milewo, w. gm. Sochocin 31
 Miłosław, m. 209, 374
 Mińsk Mazowiecki, m. 346
 Mistrzewice, fw. gm. Młodzieszyn 394–396, 398, 399, 550, 551
 Mistrzewice, las gm. Młodzieszyn 396, 550
 Mistrzewice, w. gm. Młodzieszyn 393, 394, 400, 549
 Mława, m. 28, 29, 34, 35, 39, 133
 Młociny, ob. cz. Warszawy 417, 426, 428, 429
 Młock, w. gm. Ojrzeń 32
 Młodzieszyn, w. pow. sochaczewski 392, 394, 400
 Młogoszyn, w. pow. kutnowski 375
 Młynkowo, w. pow. czarnkowsko-trzcianecki 353, 370
 Modelka, w. gm. Ciechanów 33
 Modlin, tw. 29, 174, 267, 269, 324, 403, 406, 408, 413–415, 417, 428, 429, 430, 442, 475
 Mokotów, dz. Warszawy 431
 Mokra, w. pow. kłobucki 280
 Mołodeczno 144
 Mosina, m. 342
 Mroga, rz. 391
 Murowana Goślina 213, 343, 353, 370, 371, 373, 544
 Mystki, w. pow. wrzesiński 209
 Mysłkowo 32
 Myszory (ob. Miszory), w. gm. Brochów 404, 405, 406
Nadwórna (ukr. Надвірна) 189
 Nakło n. Notecią 212, 219
 Naramowice, w. (ob. cz. Poznania) 113
 Narew, rz. 29
 Nasielsk 30, 31
 Nekla, m. 213
 New Jersey, stan 20, 181, 182, 183
 Niedarzyn, w. gm. Baboszewo 31
 Niedźwiada, w. gm. Łowicz 392
 Nieklukwin 22
 Niemcy 439, 454, 463
 Niemierzewo, w. pow. międzychodzki 209
 Niepruszewo, w. gm. Buk 331
 Nieśwież (biał. Нясвіж), m. 255
 Niezychowo, w. pow. pilski 219
 Noteć, rz. 212, 332, 353, 371, 372
 Nowa Obra, w. gm. Koźmin Wlkp. 134
 Nowa Sól, m. 451
 Nowa Wieś, w. gm. Rybno 392
 Nowa Wieś, w. k. Mławy 35
 Nowe Miasto nad Wartą 113, 131, 215, 342
 Nowe Miasto nad Wkrą 30
 Nowe Miasto, pow. płoński 30
 Nowiny, przys. k. Nowego Miasta n. Wkrą 30
 Nowogródzyczna 46
 noworosyjski, okręg 42
 Nowy Tomysł, m. 224, 226, 351
Oborniki Wielkopolskie 77, 120, 331, 332, 344, 352, 353, 370–373, 544
 Obry, Kanał Południowy 331
 Obrzycko, m. 308, 353, 370, 372, 373
 Odessa 42, 471
 Ojrzeń, w. pow. ciechanowski 33
 Olszewo, w. pow. kościański 162
 Ołdaki, w. k. Ostrołęki 29
 Opalenica, m. 210
 Opaleń, leśn. gm. Izabelin 424, 426, 428

- Opinogóra, w. 33, 34
 Orłów, w. pow. kutnowski 376
 Orzeszkowo, w. pow. międzychodzki 209
 Orzyc, rz. 29
 Orzysz, m. 460
 Ostrołęka 29, 474
 Ostroróg k. Szamotuł 308
 Ostróg (ukr. Острор) 22
 Ostrów Łomżyński; *zob.* Ostrów Mazowiecka
 Ostrów Mazowiecka 66, 220
 Ostrów Tumski (Poznań) 176
 Ostrów Wielkopolski 61, 62, 113, 174, 176, 217, 223, 224,
 257, 296, 298, 299
 Ostrzeszewo (ob. cz. Sochaczewa) 400
 Oświęcim 14
 Otoczna, w. gm. Września 214
 Owińska, w. gm. Czerwonak 88, 373
 Ozierna (ukr. Озерна), w. obw. winnicki 472
 Ozorków, m. 389
 Ożarów Mazowiecki, m. 400
- P**
 Pacholewo, w. gm. Oborniki 373
 Paczkowo, w. gm. Swarzędz 373
 Paderborn, m. 389
 Palmiry, w. gm. Czosnów 403, 404, 410, 417, 419, 429
 Panigródz, w. pow. wągrowiecki 150
 Parkowo, pow. obornicki 352, 370, 371, 544
 Parzęczewo, w. pow. grodziski 210
 Passaic (New Jersey) 20, 181–183, 188, 486
 Pawełcz (ukr. Павлівка), w. rej. tyśmienicki 285
 Pawłowice, w. pow. sochaczewski 399
 Pawłowo, w. pow. ciechanowski 33
 Perespa (ukr. Переспа), w. rejon sokalski 41
 Petersburg, m. 477
 Piaski Królewskie, w. gm. Brochów 403
 Piątek, w. pow. łęczycki 376, 388
 Piątkowo, w. (ob. cz. Poznania) 102, 344
 Pierzchno, w. gm. Środa Wlkp. 209
 Piłgowice, w. pow. średzki 215
 Pikulice k. Przemyśla 42
 Piła, m. 414
 Piławce (ukr. Пилявка), w. obw. chmielnicki 451
 Pińsk 42
- Piotrowice, fw. gm. Bielawy 377, 378, 380, 381
 Piotrowo, w. gm. Obrzycko 353, 370
 Piwniczna-Zdrój, m. 269
 Placówka, ob. cz. Warszawy 429
 Pleszew 112, 113, 131, 133, 134
 Płaczki, w. pow. średzki 215
 Płock 32
 Płońsk 30, 31, 32, 33
 Pniewy 209
 Pociecha, w. gm. Czosnów 417–420, 446, 556
 Podhorodno (ukr. Підгородне), w. 39, 40
 Podlasie 441
 Podlas, w. pow. łowicki 377, 378, 381
 Podole 42
 Pohulanka (lit. Pabradės poligonas), obóz ćwiczeń 267
 Polesie, leśn.; *zob.* Psary-Polesie, fw.
 Polesie Nowe, w. gm. Leoncin 406, 407
 Polesie Stare, w. gm. Leoncin 404, 406, 416
 Polesie, w. gm. Leoncin 410
 Polska 11–14, 16, 17, 19, 25, 26, 28, 44, 58, 64, 66, 67,
 72, 78, 89, 109, 123, 130, 131, 133, 141, 175, 180,
 181, 183, 186–189, 203, 226, 230, 250, 253, 281,
 282, 353, 374, 388, 399, 410, 418, 428, 432, 433,
 439, 449–451, 454, 462, 463, 471, 474, 475, 477
 Połajewo, w. pow. czarnkowski 332
 Pomarzany, w. pow. gnieźnieński 332
 Pomian (ob. cz. Ostrołęki) 29
 Pomiechowo, w. pow. nowodworski 414
 Pomorze 25, 28, 102, 113, 125
 Popielżyn-Zawady, w. 31
 Popowo Wonieskie, w. pow. leszczyński 162
 Popówek, w. gm. Głowno 382, 386, 387, 388, 391
 Popówko, w. gm. Oborniki 120
 Potarzyca, w. gm. Jarocin 217
 Powórsk (ukr. Поворськ), st. kol. rej. kowelski 42
 Poznań, m. 12, 13, 16, 17, 20, 23, 25, 29, 51, 53, 57–59,
 61–68, 70, 72–78, 80, 82, 83, 89, 90, 93, 95–97,
 99, 100, 102, 103, 110, 111, 114, 116, 122–131,
 133–135, 139, 142, 143, 146–150, 153, 155–159,
 164, 165, 169, 170, 175–178, 181–186, 192, 193,
 197, 202–207, 209, 210, 212, 213, 215, 217, 219,
 224, 228, 230, 231, 234, 235, 237, 238, 240, 241,
 243–246, 248–250, 254, 255, 257, 259, 260,

- 262, 264, 267, 271, 280–282, 285, 286, 288, 291, 297–304, 306, 312–315, 317–320, 324, 327, 328, 330–334, 342, 348, 349, 351, 372, 375, 441, 450, 462–464, 471, 485, 490, 541, 542, 543
- Praga, dz. Warszawy 476
- PRL; *zob.* Polska
- Promnice, w. gm. Czerwonak 88, 334
- Promno, w. gm. Pobiedziska 100
- Proсна, rz. 331
- Pruchna, w. pow. cieszyński 314
- Pruszków 16, 107, 439
- Przasnysz, m. 34, 35
- Przemysł 42, 469
- Przepitki, w. 30
- Przewodowo, w. k. Pułtusk 31
- Przybórow, w. gm. Nowa Sól 451
- Przybychowo, w. pow. czarnkowsko-trzcianecki 353, 370, 372, 373
- Przytuły, w. k. Ostrołęki 29
- Psary-Polesie, fw. gm. Bielawy 380, 384, 389–391, 442, 545, 546, 547, 548
- Pułtusk, m. 475
- Rachelinka** (ob. Rachalinka), przys. gm. Nowe Miasto n. Wkrą 30
- Raciąż, m. 31, 32
- Raciążnica, rz. 31, 32
- Racot, w. gm. Kościan 162
- Radliniec, w. pow. średzki 215
- Radlin, w. gm. Jarocin 215
- Radzewo, w. gm. Kórnik 214
- Rakownia, w. gm. Murowana Goślina 343, 344
- Rarańcza (ob. ukr. Рідківці), w. obw. czerniowiecki 467
- Rawa Mazowiecka, m. 376
- Rawa Ruska, m. 437
- Rawicz, m. 331, 373
- Rembertów, ob. dz. Warszawy 143, 173, 255, 267, 268, 281, 339, 472, 474, 477
- Rogalinek, w. gm. Mosina 100
- Rogalin, w. gm. Mosina 214
- Rogoźno, m. 213, 332, 352, 353, 370, 371–373, 544
- Rogoźno (ob. Rogoźno), w. gm. Zgierz 378, 392
- Ropica (cz. Ropice), w. 314
- Rosja 11–14, 25, 28, 44, 51, 56, 270, 463, 476
- Rososzycza, w. pow. ostrowski 217
- Rozbitek, w. pow. międzychodzki 209
- Rozłucz (ukr. Розлуч), w. rej. turczański 269, 325
- Roztocze 270, 271
- Rozwory, w. k. Ostrołęki 29
- Różnowo, w. gm. oborniki 352, 370, 371, 544
- Rožyszczce (ukr. Рожище) 41
- Równe (ukr. Рівне) 22, 42, 255, 346
- Rózan 29
- Ruda (ukr. Руда), w. rejon lubomelski 40, 133
- Ruda, w. gm. Wieluń 215
- Rudki, w. pow. szamotulski 308
- Rulice, w. gm. Bielawy 378, 380, 381, 384
- Rumunia 42, 474
- Rusibórz, w. pow. średzki 209
- Ruszki, w. gm. Młodzieszyn 392
- Ruż, rz. 29
- Rybacznica, las 34
- Rybitew, w. gm. Leoncin 410
- Rybno, w. pow. sochaczewski 392
- Ryczywół, w. pow. obornicki 332, 353, 370, 372
- Rzeczpospolita; *zob.* Polska
- Rzekuń, w. k. Ostrołęki 29
- Rzeszów, m. 266, 467
- Rzewin, w. gm. Baboszewo 31, 32
- Sadyba**, cz. Warszawy 431
- Samica Sęszewska, rz. 100
- Sanok, m. 469, 471
- Sapy, w. pow. łowicki 377, 378, 381
- Sarbiewo, w. gm. Baboszewo 31
- Sarnowa Góra, w. gm. Sońsk 33
- Sarnów, w. pow. sochaczewski 392
- Sarny 22, 42
- Sianki k. Turki, w. 269, 303, 325
- Sianno, w. gm. Brochów 396
- Siedlec, w. gm. Kostrzyn 213
- Sieradz 169, 215, 298
- Sieraków k. Warszawy 13, 403, 417–427, 429, 446, 466, 556
- Sieraków Wielkopolski 226
- Sierniki, w. gm. Rogoźno 213

- Sierpc 31
- Skarutki, w. pow. łowicki 378
- Skiby (ukr. Скиби), w. rej. lubomelski 39
- Skjerniewice, m. 376, 389, 391, 402
- Skoczów, m. 314
- Skoki 150, 332, 353, 371
- Sławęcinek, w. gm. Inowrocław 49
- Sławęcın, w. gm. Chojnice 219
- Sławsko Dolne, w. pow. mogileński 212
- Słoboda (biał. Слабада), w. rej. stołpecki 43
- Słomowo, w. pow. obornicki 352, 353, 370, 371, 373, 544
- Słonim 43
- Słupca, m. 214, 235, 374, 462
- Słupia Wielka, os. gm. Środa Wlkp. 215
- Smardzewo, w. pow. płoński 31, 32
- Smolary k. Powórska 42
- Smolarz, os. gm. Izabelin 422, 426, 428
- Smolarz, las gm. Izabelin 422
- Sobieskiego, Góra 155
- Sobota, w. pow. łowicki 376, 377, 431, 432
- Sochaczew 382, 393, 399, 402, 403
- Sochocin, w. pow. płoński 30, 31, 33
- Sokal (ukr. Сокаль), m. 437
- Sokolniki, pow. wieruszowski 215
- Sokolniki, w. gm. Baboszewo 31, 32
- Sokołowo, w. gm. Września 213
- Sołacz, dz. Poznań 75
- Sołotwiejewo 46
- Sona, rz. 30
- Sońsk, w. pow. ciechanowski 30, 33
- Sopot, m. 236
- Sowina Błotna, w. gm. Pleszew 134
- Sowinek, fw. (ob. cz. Sowiny Błotnej) 134
- Sowiniec, wzg. 204, 281
- stanisławowskie, woj. 189, 226
- Stanisławów, fw. gm. Bielawy 377, 379, 380
- Stanisławów, las gm. Bielawy 377, 378
- Stany, w. gm. Nowa Sól 451
- Stany Zjednoczone Ameryki 20, 22, 181, 183, 432, 477, 486
- Starce, w. pow. sieradzki 215
- Starczanowo, w. pow. poznański 77
- Stępushowo, w. pow. wągrowiecki 270
- Stęszew 100, 254, 331
- Stobnica, w. gm. Oborniki 332
- Stochód, rz. 42
- Stodólno, w. pow. mogileński 212
- Strugienice, w. pow. łowicki 377, 392
- Stryków, m. 376
- Strzałkowo, w. pow. słupecki 42, 65, 235
- Strzebieszew; *zob.* Strzebieszów
- Strzebieszów, w. pow. łowicki 378, 392
- Strzegocin, w. gm. Kutno 376
- Strzeszynek, cz. Poznań 136
- Studzieniec, w. pow. obornicki 352, 370, 371, 373, 544
- Styr, rz. 41, 42
- Suchowola, w. pow. zamojski 438
- Sulejewo, w. pow. leszczyński 162
- Sulerzyż, w. gm. Głinojeck 32
- Swarzędz 103, 235, 344, 372, 373, 374
- Szamotoły 95, 99, 120, 125, 224, 226, 276, 298, 308–312, 540
- Szczepankowo, w. pow. szamotulski 308–311, 540
- Szczypiorno, ob. cz. Kalisz 474
- Szlachcin, w. gm. Środa Wlkp. 209
- Szreniawa, w. gm. Komorniki 75
- Szulmierz, w. pow. ciechanowski 34, 133
- Szwarocin, w. gm. Rybno 392
- Szydłówek, fw. k. Mławy 35
- Śląsk 25, 47, 53, 314, 317, 320, 321, 323, 325, 345, 463, 469
- Śląsk, Cieszyński 315
- Śląsk, Górny 54
- Śląsk, Zaolziański; *zob.* Zaolzie
- Ślesińskie, Jez. 215
- Śrem 66, 90, 338, 342, 373
- Środa Wielkopolska 112, 113, 209, 210, 215, 224, 374
- Świercze, w. pow. pułtusi 30
- Świerkocin, w. k. Grudziądz 38, 44
- Świętoszów, w. pow. bolesławiecki 452
- Taczanów, w. gm. Pleszew 131, 135
- tarnopolskie, woj. 226
- Tarnów 54
- Teodorowo, fw. k. Nowego Miasta nad Wkrą 30

- Terebejki 39, 42
 Tobolice, w. k. Ostrołęki 29
 Tokarzew, w. pow. ostrzeszowski 113
 Torgau, m. 389
 Toruń 16, 26, 66, 100, 101, 137, 141, 160, 174, 213, 278, 298, 299
 Traby, w. gm. Bielawy 377
 Trościaniec (ukr. Тростянець), w. rej. kiwercowski 42
 Truskaw, w. gm. Izabelin 403, 421, 466
 Trzanowice Górne (cz. Horní Třanovice), w. 314
 Trzciel 114
 Trzcina, w. pow. grodziski 210
 Trzuskotowo, os. 201
 Trzyniec (cz. Třinec), m. 314
 Tuczno, w. gm. Złotniki Kujawskie 212
 Tulcza (rum. Tulcea) 42
 Tułowice, fw. gm. Brochów 394
 Tułowice, st. kol. gm. Brochów 394
 Tułowice, w. gm. Brochów 398, 403, 404, 549
 Turek, m. 113, 224
 Tworkowo, w. pow. poznański 333
 Tyszowce, m. 437
- U**chorowo, w. gm. Murowana Goślina 352, 370, 371, 373, 544
 Ukraina 42
 Ulejno, w. gm. Środa Wlkp. 209
 Urzeczce, w. pow. łowicki 377, 392
 Ustroń, m. 314, 317
- W**aghez, dystr. 455
 Walewice, w. gm. Bielawy 376, 431
 Waliszew, w. gm. Bielawy 389
 Wałdowo, w. gm. Sępólno Kraj. 219
 Wałdówko, w. gm. Sępólno Kraj. 219
 Wałków, w. gm. Koźmin Wlkp. 134
 Wargowo, w. gm. Oborniki 271
 Warszawa 11, 13–17, 19, 20, 22, 25, 26, 32, 33, 35, 39, 42, 48, 51, 52, 63, 64, 74, 83, 85, 87, 91, 99, 109, 111, 127, 142, 145, 155, 173, 174, 181, 189, 203, 213, 215, 223, 224, 227, 229, 235, 238, 241, 267–271, 276, 277, 279, 282, 293, 294, 298, 324, 332, 338, 344–347, 374, 383, 387, 399, 402–406, 410, 415, 417, 418, 423, 426, 428–433, 435, 438, 439, 441, 442, 446, 466, 472, 475–478, 485, 556
 Warta, rz. 15, 17, 77, 88, 100, 103, 131, 163, 176, 177, 204, 205, 207, 209, 215, 331, 332, 342, 353, 375, 401, 430
 Wawrzyszew, ob. cz. Warszawy 417, 418, 422, 423, 426
 Wąbrzeźno 102
 Wągrowiec 150, 217, 332
 wągrowieckie, jeziora 332
 Wejherowo, m. 324
 Westfalia 62
 Wędrzyn, os. 17, 24, 450, 452, 459, 461, 462, 466
 Wędziszew, przys. gm. Czosnów 413, 415, 416, 466
 Węgry 430, 431
 Wicie, w. pow. łowicki 392
 Wiedeń, m. 467, 468
 Wielka Brytania 454
 Wielkie Księstwo Litewskie 11
 Wielkopolska 16, 17, 25, 26, 53, 62, 70, 113, 124, 189, 306, 331, 334, 345, 374
 Wieluń 215, 217
 Wiener Neustadt, m. 467, 468, 470
 Wiktorowo, w. gm. Kostrzyn 213
 Wilanów, ob. dz. Warszawy 431
 Wilda, dz. Poznań 93, 100, 204
 Wilkowo, w. gm. Sępólno Kraj. 219
 Wilkowyja, w. gm. Jarocin 215
 Wilno 22, 177, 243
 Winiary, dz. Poznań 102
 Wiórek, w. gm. Mosina 205
 Wisła, m. 314, 317
 Wisła, rz. 14, 30, 35, 212, 402–404, 406, 418, 420, 423, 476
 Wiszniów (ukr. Вишнів), w. rej. kiwerecki 41
 Wiśniewo Górne k. Mławy, w. 34
 Wiśniewo, st. kol. gm. Grudusk 34
 Witaszyce, w. gm. Jarocin 113, 312
 Witkowice, w. gm. Młodzieszyn 392, 394, 398, 399, 404, 405, 407, 431, 549
 Witosławi, w. pow. leszczyński 162
 Wkra, rz. 14, 30, 31
 Władysławów (Bielawski), w. gm. Głowno 377, 378, 381, 389, 391, 547
 Władysławów, przys. gm. Głowno 381
 Włocławek 46, 212, 298

- Włókna, jez. 332
- Wojewodza, w. gm. Bielawy 378, 380
- Wojtkowa Wieś, w. pow. ciechanowski 33
- Wola Zbrożkowa 13, 15, 270, 381–386, 388–392, 425, 431, 433, 442–446, 452, 465, 545–548
- Woldenberg (ob. Dobiegniew), oflag 478
- Wolica, cz. Poznania 67, 165, 192
- Wołkowysk (biał. Ваўкавыск) 46
- Wołyń 22, 41, 102
- Worochta 437
- Wólka Aleksandrowska, fw. gm. Brochów 399
- Wólka Smolana, w. gm. Brochów 396, 399
- Wólka Węglowa, ob. cz. Warszawy 403, 420, 423–426, 428, 432
- Wrocław 17, 213, 226
- Wronki, m. 254, 331, 332, 353, 370, 372
- Września, m. 213, 214, 342, 373, 374
- Wyrzyki-Pękale, w. pow. pułtowski 30
- Wyrzysk 101, 219
- Wyszogród, m. 393, 394, 404, 549
- Z**agórz, m. 469
- Zakroczym, m. 403
- Zaleszczyki (ukr. Заліщики) 468
- Załusków, w. pow. sochaczewski 410
- Zamczysko, os. gm. Leoncin 404
- Zamorze, w. gm. Pniewy 209
- Zamość, w. gm. Leoncin 13, 403, 404, 406–408, 410–412, 415, 418, 442–446, 465, 475, 552–554
- Zamość, w. k. Ostrołęki 29
- Zana Khan, dystr. 456
- Zaniemyśl, w. pow. średzki 214, 312, 342
- Zaolzie 12, 16, 300, 313–317, 323, 324, 340, 464
- Zawady, w. gm. Blaszkki 467
- Zbaraż (ukr. Збараж), m. 451
- Zbąszyń 12, 16, 114–116, 126, 129, 135, 139, 146, 150, 155, 161, 165, 171, 180, 188, 193, 194, 201, 203, 204, 206, 230, 237, 245, 246, 248, 250, 254, 255, 258, 260, 262–264, 276, 280, 286, 300, 330, 464
- Zberki, w. pow. średzki 209
- Zbrudzewo, w. gm. Śrem 343
- Zduny, w. pow. łowicki 392
- Zduny Kościelne, w. pow. łowicki 377, 392
- Zduny, w. pow. łęczycki 392
- Zegrze k. Warszawy 111, 143, 175, 267, 268, 269, 304
- Zelwa (biał. Зэльва), os. obw. grodzieński 46
- Zgierz, m. 376, 389
- Zgoda, w. gm. Bielawy 380, 381, 383–385, 545, 546
- Zielonka, las pow. poznański 343, 344, 352, 370, 371, 373, 544
- Ziemlica, w. 39
- Ziewanice, w. gm. Głowno 389
- Złaków Kościelny, w. pow. łowicki 400
- Złota, w. gm. Rybno 392
- Złotkowo, w. pow. poznański 334
- Złotniki Kujawskie, w. 212
- Zrenica, ob. cz. Środy Wlkp. 131
- Zwierów (ukr. Звірив), w. rej. kiwerecki 41, 42
- Ż**egotki, w. pow. mogileński 212
- Żółkiew (ukr. Жовква), m. 470
- Żurawica, k. Przemyśla, w. 324
- Żychlin, m. 375
- Żychlin, st. kol. 376